

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Teadlaste ja inseneride sotsiaalne representatsioon noorte hulgas
Magistritöö

Margit Meiesaar
Juhendaja: prof. Veronika Kalmus (PhD)

Tartu 2010

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	5
1.1 REPRESENTATSIOONITEOORIAD.....	5
1.2 DISKURSUSE JA IDEOLOOGIA KÄSITLUSED.....	7
<i>1.2.1 Ideoloogia kui sotsiaalne representatsioon.....</i>	<i>7</i>
<i>1.2.2 Ideoloogia sotsiaalsed funktsioonid.....</i>	<i>8</i>
<i>1.2.3 Diskursusanalüüs.....</i>	<i>9</i>
1.3 SOTSIAALPSÜHHOLOOGILISED KÄSITLUSED HOIAKUTEST, USKUMUSTEST JA KÄITUMISEST	12
1.4 EESTI ELANIKE VÄÄRTUSED JA VÄÄRTUSHINNANGUD	13
<i>1.4.1 Soorollid Eestis.....</i>	<i>14</i>
1.5 RAHVUSVAHELISED HARIDUSUURINGUD	18
1.6 TEADLASTE KUJUTAMINE	20
2. METOODIKA.....	22
2.1 UURIMISKÜSIMUSED.....	22
2.2 KVALITATIIVNE UURIMISVIIS JA METOODIKA.....	22
<i>2.2.1 Strateegilised lähtekohad fookusgruppide läbiviimiseks noortega .....</i>	<i>24</i>
<i>2.2.3 Fookusgruppide läbiviimise põhimõtted.....</i>	<i>25</i>
<i>2.2.4 Diskursusanalüüsi fookus käesolevas töös.....</i>	<i>27</i>
2.3 VALIM.....	29
3. TULEMUSED	30
3.1 ÕPILASTE TAUSTAINFO	30
3.2 MILLISTENA KUJUTAVAD ÕPILASED TEADLASI?	32
3.3 MILLISTENA KUJUTASID ÕPILASED INSENERE ?.....	39
3.4 ÕPILASTE HOIAKUD TEADLASE JA INSENERIDE ELUKUTSETE SUHTES.....	42
3.5 ÕPILASTE ETTEKUJUTUS TEADLASE JA INSENERIDE SOTSIAALSEST ROLLIST ÜHISKONNAS.	44
3.6 TÕLGENDUSREPERTUAARID.....	46
<i>3.6.1 Amet PEAB huvitama, muidu on mõttetu!.....</i>	<i>46</i>
<i>3.6.2 Tipud ja reatöölised ehk ole tipus või sa pole mitte keegi!.....</i>	<i>47</i>
<i>3.6.3 Edukuse konstrueerimine – kui sa ei loo midagi uut, siis sa ei löö läbi!.....</i>	<i>49</i>
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	51
4.1 JÄRELDUSED	51
4.2 DISKUSSIOON	55
SUMMARY	62
VIIDATUD ALLIKAD:	64
LISAD:.....	68
LISA 1 FOOKUSGRUPI MODERAATORI KAVA	68
LISA 2 ÕPILASE TÖÖLEHT.....	69
LISA 3 ÕPILASTE TÖÖLEHE LAUSELÕPUD	71
LISA 4 ÕPILASTE TAUSTAINFO KÜSIMUSTIK	72
LISA 5 FOOKUSGRUPPIDE TRANSKRIPTSIOONID	76
<i>Fookusgrupp A.....</i>	<i>76</i>
<i>Fookusgrupp B.....</i>	<i>92</i>
LISA 6 FOOKUSGRUPI ABIMATERJAL 1.....	110

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu projekti raportis "Euroopa vajab rohkem teadlasi!" (2004) tuntakse muret teaduse ja tehnoloogia seisu üle Euroopa Liidus. Nõudlus kõrge kvalifikatsiooniga töötajate järele on maailmas kasvanud ning uudsete tehnoloogiate rakendamiseks on väga olulised head baasoskused. Peamise probleemina tuuakse EL raportis välja, et teaduse ja tehnoloogia valdkonna erialasid õppima asunud tudengite arv aastate lõikes kahaneb. Sama tendentsi on täheldatud ka USA-s (EU 2004). Samas pole mõlemas vähenenud meditsiini, bioloogia ning keskkonna erialade tudengite vastuvõtt (ning neis valdkondades on rohkem tüdrukuid kui poisse).

Rahvusvahelised haridusuuringud ROSE (2005) ja PISA (2006) näitavad, et Eesti koolide õpilastel on LTT (loodus-, täppisteaduste ja tehnoloogia) ainetes rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised teadmised ning loodusteadusi ja tehnoloogiat peetakse noorte poolt ühiskonna arengus oluliseks. Kahjuks näeb vaid väike osa õpilastest ennast tulevikus rakendatuna teadlase- või inseneriametis, mis pikemas plaanis riigi seisukohalt on ohuks teadlaskonna jätkusuutlikkusele ja teadmistepõhise majanduse kujunemisele.

Riiklik strateegia „Teadmistepõhine Eesti“, Haridus- ja teadusministeeriumi poolt teaduse populariseerimise auhindade jagamine, SA Archimedese riiklike õpilaste ja üliõpilaste teadustööde konkursside korraldamine ning Euroopa Sotsiaalfondi rahastatav teaduse populariseerimise programm TeaMe näitavad, et ka riiklikul tasandil tuntakse muret teadlaste ja inseneride järelkasvu pärast.

Sotsiaalteadlased leiavad, et sotsialiseerumise käigus väljakujunenud väärtused muutuvad domineerivaks, kui nende kandjad jõuavad ühiskonnas võtmepositsioonidele, sestap peaks pöörama tähelepanu kasvava põlvkonna tõekspidamistele (Rämmer 2009b). Teadlaste ja inseneride kuvand sõltub paljugi sellest, milline sotsiaalne representatsioon ehk kollektiivne kujutlus on ühiskonnas meedia vahendusel tekkinud. Samuti on ilmselge, et erialavalikus

mängivad rolli noortele olulised väärtused ning prioriteedid. Seega on väga oluline selgitada välja, mida noored arvavad teadlastest ja inseneridest, kuidas nad tajuvad nende tegevusalade sisu ja seoseid ühiskonnaga ning mille põhjal need arvamused võiksid olla kujunenud.

Õpilaste arvamusi nende tulevase karjääri osas on varasemalt kirjeldanud magistritöodes Kaja Linde (9. kl), Maarja Lond (9. kl) ja Kersti Kont (11. kl), kuid nemad on keskendunud oma töödes pigem loodusteaduslike huvide ja karjäärieelistuste vaheliste seoste uurimisele.

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on kirjeldada, millistena kujutavad noored ette teadlasi ja insenere ning millised on nende hoiakud nimetatud elukutsete suhtes, kirjeldada diskursiivseid skeeme nende hoiakute konstrueerimisel, leida võimalikke seletusi, miks on eelnimetatud ametid õpilaste arvates ühiskondlikult olulised ja vajalikud, kuid nendega ei soovita ise tegeleda.

Käesolevas magistritöös antakse ülevaade kogutud empiirilist andmestikku toetavatest kommunikatsiooni- ja sotsiaalpsühholoogia teooriatest ning teemaga seonduvatest olulisematest Eesti ning rahvusvahelistel andmestikel põhinevatest uuringutest. Uurimuse metoodilistes ning teoreetilistes aspektides on aluseks sotsiaalkonstruktivistlik lähenemine, mille järgi reaalsus on sotsiaalselt konstrueeritud, sestap on ka teooriablokis antud ülevaade tähenduste tekkimise ning jagamise protsessidest ning keele kasutamisest reaalsuse esitamiseks. Töö üldisest lähenemisest tulenev analüüsimetoodika eeldab, et teksti (selle laiemas tähenduses) võrreldakse ning analüüsitakse seoses selle kontekstiga. Sestap annan konteksti iseloomustamiseks ülevaate ühiskondlike ning noorte väärtuste ja väärtushinnangutega seotud empiirilistest uuringutest ning teemasse puutuvatest rahvusvahelistest haridusuuringutest. Uuringu valimisse kuuluvad 17–18-aastased noored, kes peagi seisavad karjäärisuuna valikute ees. Valitud meetodid on kirjeldatud metoodika peatükis, mille alguses on püstitatud uurimisküsimused. Metoodika peatükile järgnevad tulemused ning järeldused ja diskussioon, milles seostan saadud tulemusi varasemate uuringute ja teooriatega ning arutlen töö tulemuste üle. Töö lõpeb kokkuvõttega.

Käesolevaga tänan oma juhendajat Veronika Kalmust, kelle asjalikud nõuanded ning toetav suhtumine olid suureks abiks teel ideest magistritööni.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Representatsiooniteooriad

Berger ja Luckmann väidavad, et inimene on sotsiaalne produkt ning ühiskond omakorda inimese loome. Keel on sotsialiseerumisprotsessis struktuuri loov element, mis võimaldab subjektiivseid tegevusi nimetada, kontseptualiseerida, objektiviseerida ning objektistatud sotsiaalseid tähendusi teistega jagada. Objektivne reaalsus tekib seega inimestevahelises suhtluses ning maailm on selline, kuidas me seda keeleliselt konstrueerime (Berger ja Luckmann 1966).

Meediateoreetik Stuart Halli (1997) järgi on representatsioon tähenduse tootmine läbi keele. Halli sõnul konstrueerib keel tähendusi, kuna ta toimib representatiivse ehk kujutava, kirjeldava süsteemina (Hall 1997: 15). Samuti väidab Hall, et igas kultuuris on palju erinevaid tähendusi ja rohkem kui üks viis neid interpreteerida või representeerida (*ibid*: 2). Tähendus, mille me vaatajana, lugejana või publikuna millelegi anname, pole kunagi täpselt see, mida rääkija, kirjutaja või teised vaatajad on plaaninud anda (*ibid*: 32). Asjadel, objektidel, inimestel ja sündmustel pole kindlat fikseeritud tähendust. Inimesed loovad tähendusi ning need muutuvad ühest kultuurist ja ajaperioodist teise (*ibid*: 61).

Representeerimisviisiga anname me asjadele tähenduse – kuidas me asju kasutame, kuidas me neist räägime, mõtleme, tunneme. Tähenduse loovad sõnad, mida me kasutame, lood, mida me

räägime, kujundid, mida me neist toodame, emotsioonid, mis nendega seoses tekivad, viisid, kuidas me neid klassifitseerime ja kontseptualiseerime, neile omistatud väärtused (Hall 1997: 3).

Barthes'i järgi on tekst oma loomult intertekstuaalne ning igas tekstis on peidus tähenduste paljusus. Kõik tekstid nõuavad lugeja sekkumist, mitte ainult tarbimist, sest teksti ühtluse mõte peitub lugejas (Barthes 2002). Seega nii palju, kui on tekstil lugejaid, on ka tähendusi ning ei ole võimalik, et mitu inimest ühte ja sedasama teksti täpselt samamoodi mõistavad.

Tekstide sisu sõltub tekstide loojatest ning sellest, milliseid tõlgendamisraamistikke nad tähenduse edastamisel kasutavad. Stuart Hall oma kodeerimise ja dekodeerimise mudelis iseloomustab meediateksti kui tähenduslikku diskursust, mida kodeeritakse vastavalt tähendusstruktuuridele, mida kasutavad meediatekste produtseerivad organisatsioonid.

Auditoorium lähtub suhetes meediaga oma tähendusstruktuuridest, mille juured peituvad auditooriumi vaadetes ja kogemustes. Sageli otsitaksegi just meediast alternatiivi reaalsusele ja võimalust sellest põgeneda. Rollieskujusid või identifitseerumise objekte otsivad inimesed võrdse tõenäosusega nii idealiseeritud kui realistlike objektide hulgast (McQuail 2003: 291).

Sotsiaalsühholoog Serge Moscovici pani aluse sotsiaalsete representatsioonide teooriale, mille kohaselt on sotsiaalsed representatsioonid rajatud jagatud teadmistele igapäevase reaalsuse kohta ja selle mõistmisele. Kõik interaktsioonid, kas indiviidide või indiviidide gruppide vahel, eeldavad jagatud representatsioone, mis võimaldavad meil kirjeldada ja klassifitseerida sotsiaalse reaalsuse erinevaid aspekte. Läbi kollektiivselt väljatöötatud ja jagatud sotsiaalsete representatsioonide me mõistame maailma ja kommunikeerime ümbritsevat. Need jagatud representatsioonid annavad tähenduse meie uskumustele, ideedele, suhtumistele ning arvamustele ja aitavad meil üksteist mõista (Philogene ja Deux 2001).

Sotsiaalsete representatsioonide teooria kombineerib kognitivistlikku ning sotsiaalkonstruktivistlikku lähenemist – analüüsi fookuses on nii sotsiaalsed interaktsioonid kommunikatsiooniprotsessis kui kognitiivsed protsessid. Sotsiaalsed representatsioonid on kommunikatsiooni eelduseks, kuid pole keeleliselt väljendatud – nad kujundavad sotsiaalset tegevust, olemata ise selle tegevuse osa (Potter 2000).

Sotsiaalseid representatsioone nähakse kui sotsiokultuurilist nähtust, mis tekib inimestevahelises suhtluses ning on erinev vaid kognitiivsest vaatepunktist (Stjerna *et al* 2004).

Sotsiaalsed representatsioonid on sillaks indiviidi kui sotsiaalse ja kultuurilise olendi ja teda ümbritseva sotsiaalse maailma vahel ning kujundavad ja säilitavad sotsiaalset identiteeti (Philogene ja Deux 2001).

Kuigi grupis toetavad sotsiaalsed representatsioonid jagatud kujutluspilti reaalsusest, võivad samaaegselt grupis diskursiivsel tasandil eksisteerida ning olla arutlusel vastandlikud arusaamad (Rose *et al* 1995, Stjerna *et al* 2004 kaudu).

1.2 Diskursuse ja ideoloogia käsitlused

Diskursus on keeruline ning mitmetähenduslik mõiste. Lihtsustatult võib öelda, et diskursus tähendab äratuntavat maailmanägemise viisi, teksti kontekstis. Käesolevas uurimuses tuginetakse N. Faircloughi nägemusele, mille järgi diskursus on sotsiaalse praktika vorm, mille kujundajaks on dialektiline suhe diskursiivse akti ja teda ümbritseva maailma vahel (Fairclough 1995) ning van Dijki interdistsiplinaarsele kontseptsioonile, mis seletab diskursust sotsiaalse suunitlusega nähtusena, mis väljendub kommunikatsiooniprotsessis.

Van Dijki käsitlus ideoloogiast on integreeritud sotsiokognitiivne analüüs. Tema järgi on ideoloogia sarnaselt keelele nii sotsiaalne kui mentaalne, see on sotsiaalsete uskumuste kogum, mis on ühine mingile sotsiaalsele kollektiivile või grupele (faktiliste ja hinnanguliste uskumuste kogum ehk grupi teadmised ja arvamused), mentaalsete representatsioonide eriliik, mis asub inimeste psüühikas (van Dijk 2005: 19). Diskursus ja selle tähendused on mitmeti põimunud sotsiaalsete situatsioonidega ja sotsiaalsete struktuuridega ning vastupidi – sotsiaalseid representatsioone, sotsiaalseid suhteid ja sotsiaalseid struktuure rajatakse, konstrueeritakse, kinnitatakse, normaliseeritakse, hinnatakse ja legitimeeritakse teksti ja kõne sees ning abil (*ibid*: 17).

1.2.1 Ideoloogia kui sotsiaalne representatsioon

Grupi liikmete sotsiaalsete representatsioonide alus on ideoloogia, mis võimaldab inimestel kui grupi liikmetel korrastada endi jaoks oma arvukaid sotsiaalseid uskumusi enda elus ja ümbritsevas maailmas toimuvast, hinnata toimuv kas heaks või halvaks, õigeks või valeks, ning käituda vastavalt (Van Dijk 2005: 19). Ideoloogia on abstraktne sotsiaalne süsteem, mis

on grupile ühine ja mida kasutatakse sotsiaalsete argipraktikate sooritamisel, nimelt tegutsemises ja kommunikatsioonis. Ideoloogia grupipõhine loomus ning ideoloogia kontrolli all olevad sotsiaalsed uskumused seletavad, kuidas ja miks on võimalik sotsiaalsed hoiakud korrastada grupi arvamuste sidusalt struktureeritud kogumiteks (*ibid*).

Ideoloogia koosneb grupi ühistest üldistest ja abstraktsetest sotsiaalsetest uskumustest, mis kontrollivad ja korrastavad sellele grupile omaseid teadmisi ja hoiakuid. Ideoloogilised uskumused on nii üldised kui abstraktsed ning ei puuduta ühiskonna argielu üksikasju, vaid grupi ja grupisuhete fundamentaalset mõõdet. Ideoloogilised uskumused peavad olema funktsionaalsed grupi kui terviku jaoks ja peegeldama grupi olemasolu ja taastootmise tingimusi (*ibid*: 67).

Ideoloogilised uskumused koosnevad propositsioonidest (kui rahvuslikud eelarvamused puudutavad vähemuste või immigrandide inimõigusi, immigratsiooni, integratsiooni, haridust jms, siis peaksid ideoloogilised uskumused koosnema üldistest propositsioonidest nagu „Me oleme neist paremad“, „Nad ohustavad meid“, „Meie oleme tolerantsed“) ja need on korrastatud ideoloogilisse skeemi (*ibid*). Näiteks võiksid noorte ideoloogiliste uskumuste proportsioonid teadlaste kohta olla, et tegemist „eraklike nohikutega“, kes on „teistsugused kui meie, tavalised inimesed“.

1.2.2 Ideoloogia sotsiaalsed funktsioonid

Teadmine on alati oma definitsioonilt suhteline – teadmist peetakse „tõseks“ mingi grupi või kultuuri kui terviku vaatenurgast, vastavalt selle grupi või kultuuri tõekriteeriumitele. Ideoloogia esindab sotsiaalse grupi uskumuste „aksioome“, need on üsna kestva loomuga ja muutumine võtab väga kaua aega. (Van Dijk 2005: 153)

Kuigi ideoloogia on sotsiaalne ja ühine, kasutavad ja taastoodavad seda tegelikult grupi üksikliikmed konkreetsetes sotsiaalsetes praktikates. Van Dijki järgi teenib ideoloogia grupe ja nende liikmeid nende eesmärkide, sotsiaalsete praktikate ning kogu sotsiaalse argielu korraldamisel ja juhtimisel. Nii negatiivsel kui ka positiivsel poolel kaitseb ideoloogia huve ja ressursse, olgu need siis ebaõiglased privileegid või eksistentsi miinimumtingimused. Negatiivsete funktsioonidena ideoloogia legitimeerib võimu ja ebavõrdsust, ideoloogia saab positiivselt teenida allutatud grupe, tekitades solidaarsustunnet, korraldades võitlust ja

toetades vastupanu (*ibid*: 156). Teadlaste kohta käivaks positiivse ideoloogia näiteks võib arvata, et teadlased peavad end keskmiselt targemateks inimesteks ning sestap peavad end vastutavaks ühiskondlikes protsessides kaasa rääkimises ning teevad seda meeleldi.

1.2.3 Diskursusanalüüs

Diskursuseanalüüsi üheks peamiseks teoreetiliseks eelduseks on, et keelekasutuse abil mitte ainult ei peegeldata, vaid samal ajal ka mõtestatakse, uuendatakse ja muudetakse sotsiaalset tegelikkust (Laherand 2008: 311). Diskursusanalüüsi huvi on suunatud keelekasutuse variatiivsusele ja täpsemalt 1) erinevatele tähendussüsteemidele (diskursusetele või repertuaaridele), millele tegutsejad toetuvad, ja 2) pidevas muutumises olevatele interaktsioonisituatsioonidele, milles keelekasutuse funktsioone teostatakse (*ibid*).

Diskursusanalüüsil on mitu erinevat koolkondlikku lähenemist. Näiteks kriitilise diskursusanalüüsi juured on lingvistikas, diskursiivpsühholoogia praktiseerib pigem retoorilist kui lingvistilist analüüsi.

Diskursusanalüüs on Potteri järgi kirjeldatud kui sotsioloogia, sotsiaalpsühholoogia ja kommunikatsiooniteaduse rüpes tekkinud uurimissuund, kus tuntakse huvi, kuidas toodetakse eri diskursustes versioone maailmast, ühiskonnast ja inimeste sisemistest psühholoogilistest maailmadest. Uuritakse tekste ja kõnet kui sotsiaalse praktika vorme, rõhutades, et keel on interaktsiooni vahendaja ning seega tähendab diskursuse analüüs inimeste tegevuse analüüsimist (Potter 1997: 144–146; Laherand 2008 kaudu).

Diskursusanalüüsist on kujunenud üks tähtsamaid sotsiaalkonstruktivistlikke lähenemisi sotsiaalpsühholoogias (diskursiivpsühholoogias). Vastupidiselt kognitivismile, mis näeb kirjalikku ja kõneldud keelt välise maailma peegeldusena või selle maailma aluseks olevate mentaalsete representatsioonide tulemusena, määratleb diskursiivpsühholoogia kirjalikku ja kõneldud keelt kui sotsiaalsele tegevusele orienteeritud konstruktsioone maailmast (Edwards ja Potter 1992; Jorgensen ja Phillips 2010 kaudu).

Keel toimib representatsioonisüsteemina ning kannab ideoloogiat näiteks läbi sõnavara valiku (Fairclough 1989). Faircloughi lingvistikale toetuva lähenemise keskne tees on, et tekstid on sotsiaalselt kujundatud ja sotsiaalselt kujundavad – nad võivad sotsiaalset kultuuri nii muuta kui taastoota. Iga keelekasutuse akt annab oma väikese panuse ühiskonna ja kultuuri ning ka

võimusuhete reprodutseerimisse ja/või muutmisel. Keele all mõeldakse siinkohal kõikvõimalikke sotsiokultuuriliselt aktsepteeritud märgisüsteeme. Representatsioonilise protsessi analüüs tekstis saab lõppkokkuvõttes tehtud valikute analüüsiks – mida on valitud, mis on välja jäetud, mida on väljendatud selgesõnaliselt, mida võetud iseenesestmõistetavana, mis on esile tõstetud, mis tahaplaanile jäetud jne (Fairclough 1995:106). Eelkõige toimub arvamuste kujundamine läbi naturaliseerimisprotsesside, kus teatud seisukohad tervemõistuslikena loomulikustatakse, teised aga loomuvastastena stigmatiseeritakse (Põldsaar 2001).

Faircloughi järgi on suhe tekstide ja ühiskondlike struktuuride vahel kaudne ja vahendatud ning teksti formaalset kirjeldust peaks seetõttu kõrvutama laiem ühiskondlik-kultuurilise diskursusega, millesse see konkreetne tekst asetub, iseäranis selle konteksti tervemõistuslikeks peetud taustaeeldustega (ideoloogiate ja/või võimusuhetega). See analüüs moodustaks diskursiivse praktika interpretatsiooni (Fairclough 1989). Seega peaks tekstide ja ühiskondlike struktuuride suhete uurimisel arvesse võtma nii tekstide tootmise, esitamise kui vastuvõtmise protsesse ning konteksti.

Tavainimesed lähtuvad tervemõistuslikuna tunduvast ning eesmärgiks on mitte muuta sotsiaalset süsteemi, vaid sellega kohanduda. Läbi selle, kuidas olukordi ning inimeste positsioone esitatakse, on diskursiivsetel praktikatel suured ideoloogilised efektid, nad aitavad toota ja taastoota ebavõrdseid võimusuhteid (Fairclough ja Wodak 1997)

Sarnaselt diskursiivpsühholoogia ühtedele alusepanijatele Potterile ja Wetherellile seob keelekasutuse sotsiaalse keskkonna ja sotsiaalsete praktikatega ka sotsiokognitiivistliku lähenemise esindaja Van Dijk. Tema järgi on “diskursusanalüüsi eesmärk seletada süstemaatiliselt teksti ja kõne keerukaid struktuure ja strateegiaid, mida tegelikult sotsiaalses kontekstis ellu viiakse (luuakse, tõlgendatakse, kasutatakse)” (Van Dijk 2005: 236). Samuti kui Fairclough, leiab Van Dijk, et teksti analüüsimisel ei saa kõrvale jätta selle konteksti. “Diskursuseanalüüsis keskendutakse mõistagi teksti ja kõne laiadele sotsiaalsetele ja kultuurilistele funktsioonidele, tingimustele ja tagajärgedele, k.a diskursuse rollile ideoloogia uurimises” (*ibid*: 236).

Van Dijk lisab sotsiaalpsühholoogilisele diskursusanalüüsile laiem mõõtme. Van Dijki järgi peaks ideoloogia diskursiivse väljendamise ja taastootmise uurimine ühendama diskursuse

struktuuride *per se* analüüsimise nende kognitiivsete, sotsiaalsete, poliitiliste, ajalooliste ja kultuuriliste funktsioonide ja kontekstide uurimisega. Millest lähtub, et on oluline uurida ka tunnetuse ja sellel põhinevate diskursuste seost ühiskonna ja kultuuri institutsioonide, gruppide, võimu jne struktuuridega (*ibid*).

Van Dijki järgi on “diskursusanalüüsi eesmärk seletada süstemaatiliselt teksti ja kõne keerukaid struktuure ja strateegiaid, mida tegelikult sotsiaalses kontekstis ellu viiakse (luuakse, tõlgendatakse, kasutatakse)” (*ibid*: 236).

Mitmed sotsiaalkonstruktivistid, kaasaarvatud diskursiivpsühholoogid, näevad omaenda uuringuid kui diskursiivseid konstruktsioone, mis ei paku ainsat võimalikku kirjeldust maailmast, vaid pigem ühte versiooni, mis on osa diskursiivsest võitlusest käesoleval uurimisväljal. Nagu ka teised diskursused, toodab teaduslik diskursus uusi teadmisi, sotsiaalseid suhteid ja identiteete. See arusaam teadmiste loomise viisist vastandub positivismi osaks olevale objektivistlikule arusaamale teadusest, kus teadmist nähakse kui reaalsuse peegeldust. Sotsiaalkonstruktivistide vaade sellele on erinev, sestap rõhutavad nad refleksiivsust, üritades enda teooriaid rakendada uurimispraktikatesse. Refleksiivsusega seotud arutelud viitavad diskursusanalüüsi relativismile (Jorgensen ja Phillips 2010).

1.2.4 Tõlgendusrepertuaarid

Tõlgendusrepertuaari mõiste kuulub algselt Potterile ja Wetherellile (1987), kes kirjeldavad seda kui paindlikku ressursi, mis koosneb süstemaatiliselt seotud mõistete kogumist, kirjeldustest ja kõnekujunditest, mis on sageli ehitatud ümber metafooride või kujutluspiltide. Tõlgendusrepertuaaride analüüsi eesmärgiks pole inimesi kategoriseerida vaid identifitseerida diskursiivsed praktikad, milles need kategooriad on konstrueeritud (Jorgensen ja Phillips 2010).

Repertuaarid on kultuurispetsiifilised süstemaatiliselt seostatud mõistete kogumid, n-ö iseenesest mõistetavad tavaarusaamad, mis aitavad kasutajal käituda õigesti, st üldkehtivaid tavasid järgides. (Potter ja Wetherell 2006).

Repertuaare uurides analüüsitakse metafoore, grammatilisi konstruktsioone, kõnekujundeid jne, mida inimesed kasutavad oma seletuste konstrueerimisel. Seejuures uuritakse nii variatiivsust kui korduvust (Potter ja Wetherell 2006).

1.3 Sotsiaalpsühholoogilised käsitlused hoiakutest, uskumustest ja käitumisest

Sotsiaalkonstruktivistliku lähenemise kohaselt on sotsiaalne tegelikkus konstrueeritud inimeste tegevuse käigus ning sõltub nende teadmistest ja hoiakutest. Kuna teadmised on enamasti diskursiivsed ning kannavad ideoloogiaid võib arvata, et diskursused on seotud hoiakute kujundamisega ning ka vastupidi, seepärast on oluline käesoleva töö teooriaosas käsitleda ka hoiakuid.

Sotsiaalpsühholoogia defineerib hoiakut kui suhteliselt püsivat õpitud eelsoodumust toimida teatud kindlal viisil objekti suhtes (Hayes 2002). Eristatakse suhtumuslikke, sotsiaalseid hoiakuid (ingl k *attitude*) ning seadumuslikke hoiakuid – seadumusi (ingl k *set*). Hoiakulised nähtused väljenduvad kõige selgemini ja tüüpiliselt hinnangutes millegi või kellegi suhtes, hoiakutest sõltub käitumisliinide ja toimingute valik ning nende kaudu on võimalik ennustada teatud kindlat käitumist. Sestap on hoiakute uurimine väga suure praktilise tähtsusega valdkond.

Hoiaku kolmeks oluliseks komponendiks on (Bachmann ja Maruste 2001):

- Afektiivne – mida isik tunneb hoiakuobjekti suhtes, kas ta hindab seda positiivselt, neutraalselt või negatiivselt;
- Kognitiivne – tõekspidamised ja arusaamad hoiaku objektist, tema objektiivne määratlus;
- Käitumuslik ehk konatiivne – kuidas isik tegelikult reageerib hoiakuobjektile, millised on tema toimingud selle suhtes.

Hoiakud kujundavad meie maailmanägemuse, tõlgendused ja tõekspidamised kooskõlas juba välja kujunenud tõekspidamiste ja eneseteadvuse süsteemiga. Hoiakud ennustavad teatud kindlat käitumist ning kui tahetakse muuta kellegi käitumist, on sellisel kavatsusel lootust edule siis, kui suudetakse ennekõike muuta vastavaid hoiakuid (Bachmann ja Maruste 2001). Samas ei saa väita, et hoiakud oleksid üksiheses seoses järgneva käitumisega. On leitud, et

hoiakute uurimisel tuleb arvesse võtta vastandlike hoiakute konflikte ning sotsiaalsed survet (Ajzen 1988; Hayes 2002 kaudu).

Samas inimese käitumisest tuletatud hoiakud ei väljenda tingimata isiklike uskumusi. Smith, Bruner ja White (1964) eristasid inimestel olemasolevaid ja tegelikult väljendavaid arvamusi. Hoiakute väljendamine toimub nende arvates sotsiaalsete strateegiatega kohaselt ja toimib sotsiaalsete piirangute all; kuigi hoiakute väljendamine on inimeste tõeliste hoiakutega seotud, ei pruugi need täpselt kattuda. Smith, Bruner ja White nägid hoiakute seotust sotsiaalse kohanemise funktsiooniga (sh sotsiaalsete suhete kinnitamise ja grupi koheivsusele kaasa aitamisega) ja eksternaliseerimisega. Viimane kujutab endast alateadlikku motivatsiooni ehk seismiste seisundite sobitamist inimese vahetus ümbruses toimuvaga, mille tulemuseks on hoiaku teke välise objekti suhtes. Näiteks keegi, kel on sisekonflikt stabiilsete suhete puudumise pärast teiste inimestega, võib väljendada sügavat skeptitsismi abielu kui institutsiooni suhtes (Hayes 2002). Hoiaku kujunemise teooriad väidavad, et hoiaku kujunemises osalevad mitmesugused alusmehhanismid; sotsiaalne samastumine, enesetaju, modelleerimine ja tutvusaste hoiaku objektiga (*ibid*).

1.4 Eesti elanike väärtused ja väärtushinnangud

Alexander jt järgi võib Eesti ühiskonda käsitleda kui siirdekultuuri, see tähendab suurte sotsiaal-majanduslike muutuste käigus tekkinud, killustunud ja mosaiikset kultuuriruumi, milles eksisteerivad kõrvuti nii „vanale“ ühiskonnale iseloomulikud väärtused, normid, narratiivid ja kultuurielemendid kui ka „uued“ hoovused (Alexander *et al* 2004). See teoreetiline käsitlus seostub hästi ka Eestis kogutud empiiriliste andmetega.

Eestit kui siirdeühiskonda iseloomustavad muuhulgas suured erinevused põlvkondade individualistliku-kollektivistliku dimensiooni väärtushinnangutes. Artiklikogumikus „Eesti elavik 21. sajandi algul“ on üksikväärtuste analüüsis välja toodud tendents väärtuste individualiseerumisele nooremates põlvkondades. Mitmeid individualistlikke väärtusi (eneseteostus, mugav elu, huvitav elu, võimu omamine) hindavad kõige kõrgemalt noorimad respondendid ning mitmed kollektivistlikud ja universalistlikud väärtused on nende poolt hinnatud kõige madalamalt. Seevastu mitmed kollektivistlikud või universalistlikud väärtused (tervis, rahu maailmas, puhas keskkond, riigi julgeolek, ausus, sisemine harmoonia, tarkus,

õiglus, kaunis maailm, võrdsus ja lunastus) olid omasemad vanematele inimestele (Kalmus ja Vihalemm 2004). Eesti sotsiokultuurilist konteksti iseloomustab ka postmaterialistlike ja materialistlike väärtuste üheaegne eksisteerimine, mis viitab nii ühiskonna pluralismile kui kihistumisele.

Ronald Inglehardt vaatleb oma maailma väärtuste uuringus kahte suurt väärtuste dimensiooni, mis võimaldavad kirjeldada kultuuride erinevusi: nendeks on traditsioonilisus, mis vastandub ilmalik-ratsionaalsusele, ja ellujäämine, mis vastandub eneseväljendusele. Inglehardti järgi võiks ilmalik-ratsionaalsetest väärtustest esile tuua individualistlikud püüdlused, jumala, perekonna ega riigi ülimuslikkuse mitte toetamise, madala natsionalismi taseme ning lahutuste ja abortide aktsepteeritavuse ühiskonnas. Ellujäämisväärtuse teljel kõrge tulemuse saanud riigid kipuvad tähtsustama materialistlike väärtuseid ning pidama vähem oluliseks subjektiivset heaolu, tolerantsust, isiklikku algatust ja keskkonnateadlikkust. Viimased nähtused, mis on omased postsovjetlikele riikidele, on Inglehardti arvates pärandus kommunistliku režiimi aegadest (Inglehart 2006).

Eesti kuulub väärtuste kaardil samasse tsooni koos teiste endiste kommunistlike riikidega, kus peetakse samuti tähtsaks sekulaarseid-ratsionaalseid väärtusi, samas kui eneseväljenduslikud väärtused on vähem olulised kui toimetuleku väärtused (Inglehardt 2006). Ratsionaalse väärtusorientatsiooniga riikide esirinnas, kus usul on üsna väike roll, on ka Põhjamaad ja Madalmaad, kuid nende elanikkonda iseloomustab (erinevalt Eestist) väga tugev eneseväljenduslike väärtuste eelistamine (Inglehart ja Welzel 2005).

Viimaste aastate (2005–2008) väärtushinnangute uuringute trendide analüüs näitab, et Eesti elanikkond on ühelt poolt tänu paranenud majanduslikule olukorrale selgelt liikumas toimetulekuväärtustelt eneseväljenduslike väärtuste suunas – ühiskonnas on suurenenud nende inimeste arv, kelle jaoks majandusliku ja füüsilise kindlustunde väärtused ei ole enam esikohal (on saavutatud), mistõttu nende jaoks muutuvad oluliseks subjektiivne heaolu, eneseväljendamise võimalused ja elukvaliteet (Saar 2010).

1.4.1 Soorollid Eestis

Artiklikogumiku “Eesti elavik 21. sajandi algul” sissejuhatavas peatükis leiavad Marju Lauristin ja Peeter Vihalemm, et soo alusel eristuvad hoiakud, maitset ja eelistused ilmnevad läbi terve uurimuse peatükkide “tuues silme ette Eesti ühiskonnas tugevasti juurdunud konservatiivse mõttemalli, mis vastandab “naiselikku” ja “mehelikku” kultuuriliste praktikate mustrit (Lauristin ja Vihalemm 2004: 28).

Nii sotsiaalteadlaste kui paljude välisekspertide hinnangul on Eestis tegemist konservatiivseid perekeskseid väärtusi rõhutava ühiskonnaga, kus ideaaliks on tuumik perekond, range sooline tööjaotus ja meeste autoriteet. Kindlad soorollid ning nende taastootmist toetavad hoiakud väljenduvad näiteks poistele ja tüdrukutele esitatavates ootustes nende oskuste arendamise osas, kodutööde jaotuses, peresiseses otsustusvaldkondade jaotuses ning naiste materiaalses sõltuvuses meestest (Sotsiaalministeeriumi Toimetised 2006).

Soostereotüübid on meeste ja naiste kohta käivad eelarvamuslikud hoiakud, mis peegeldavad traditsioonilisi naistele ja meestele omistatud rolle, mis on aastate jooksul kinnistunud ja raskesti muudetavad. Stereotüüpide ja sellest tulenevate eelarvamuste tõttu seostub inimestele alateadlikult üks osa valdkondi ja ametikohti pigem meestega ja teine osa naistega (Stereotüüpe murdes... 2005). Ka tööelus domineerivad traditsioonilised hoiakud, mis toetavad palgaerinevuste püsivust ega soosi naiste tõusmist juhipositsioonidele. Samas märgitakse ka, et naisjuhi alluvuses töötamine muudab inimeste hoiakud naisülemuste suhtes märgatavalt tolerantsemaks ning teatud poliitiliste ametite täitmine naiste poolt nõrgendab soostereotüüpe (Sotsiaalministeeriumi Toimetised. 2006).

Traditsiooniline soorollide käsitlus avaldub ka naiste ja meeste erinevas kujutamises meedias, millest on kirjutanud oma magistritöös Barbi Pilvre ja Raili Põldsaar, kes nendivad, et soo konstrueerimine eesti peavoolu meediatekstides vastab universaalsetele tendentsidele – tekstid, kus kujutatakse naisi, erinevad mehi kujutatavatest tekstidest. Naiste puhul toimub soo konstrueerimine enamasti järgmiste kategooriate järgi: keha, riietus, eraelu, ekstsentrilisus, stereotüüpsus (Pilvre 2000). Portreteeritavate naiste puhul tuuakse enam esile nende isikusse ja isiklikku sfääri kuuluvat kui ametialase edukusega seonduvat (Põldsaar 2001), millele pööratakse enim tähelepanu meeste puhul.

Soorollidega seotud aspekte saab välja tuua ka väärtusuuringutest. Võrreldes naistega hindavad mehed väga paljusid väärtusi madalamalt, väärtustades oluliselt kõrgemalt üksnes

stereotüüpselt meestele omaseks peetavaid väärtusi – tehnika arengut ja võimu omamist. Naiste jaoks omavad olulisemalt suuremat kaalu nii keskkonna ja turvalisusega seonduvad väärtused kui ka hingelist tasakaalu ja sotsiaalset orientatsiooni väljendav väärtussuundumus. Mehed paistavad väärtusorientatsioonide võrdluses silma tehnoloogia- ja võimukeskse väärtuspildi poolest – meeste seatud ideaalid on enam seotud edukuse ja progressiga ning vähem isiksuse harmoonilise arengu ja turvalise keskkonnaga (Kalmus 2010: 115).

Vaadeldes meeste ja naiste väärtusorientatsioone kolme vanuserühma lõikes ühendab nooremaid mehi ja naisi märkimisväärselt tugev suundumus materiaalsele heaolule ja hedonistlikele väärtustele. Noormehed väärtustavad nooremaealiste naistega võrreldes kõrgemalt ainult tehnoloogia ja võimuga seotud säärtusi, samal ajal kui nooremaste põlvkonda kuuluvad naised on muuhulgas enam orienteeritud isiksusliku tasakaalu ja sotsiaalse küpsusega seonduvatele väärtustele (*ibid*: 115).

1.4.1 Tööga seotud väärtused

Võrreldes 1990. aastaga (maailma väärtuste uuringu andmed) on muutunud inimeste ootused tööle nõudlikumaks. Töökohalt oodatakse mitte ainult suurt töötasu, vaid ka huvitavat, arendavat tööd, mis vastaks inimese võimetele, mis võimaldaks näidata oma initsiatiivi ning et töökoht oleks ka vastutusrikas (Saar 2010: 111).

Eesti noorte väärtushinnangud on tugevasti mõjutatud sotsiaalsest keskkonnast. 1990. aastate noortele on iseloomulik väärtusteadvuse individualistik pragmatiseerumine (Saarniit 2000) – haridus- ja tööväärtuste hierarhias on toimunud muutused, kus edu mõõdupuuks on kõrge elukvaliteet ja selle tagamiseks vajalik raha ja sotsiaalne staatus. Lisaks materiaalsele turvatundele ja karjäärile orienteeritusele ilmnes 2007. aastal Tallinnas elavate ja õppivate noorte seas läbi viidud uuringus, et väärtusteadvuses on tõusnud ka eneseväljenduslike väärtuste tähtsus ning on näha märke sotsiaalsete ja altruistlike väärtuste olulisemaks muutumisest (Rämmer 2009a).

Uuritud on ka noorte keskmiseid hinnanguid töö valikule esitatavate erinevate nõuete tähtsusele ehk noorte tööväärtuseid. Kõige tähtsamaks nõudeks töö valikul peeti võimalust tegeleda meeldiva alaga, häid teenimisvõimalusi, tuleviku kindlustamist ja oma võimete kasutamist. Oluliseks töö atraktiivsuse näitajaks peeti ka võimalust näha oma töö tulemusi ja

end pidevalt täiendada, tööaja paindlikkust ja võimalust osutada teistele inimestele kasulikuks. Veidi madalamalt hindasid noored võimalust ise oma tööd korraldada, töö kergust ja puhtust, kõrget ühiskondlikku positsiooni ning võimalust töötada osalise koormusega (Talvis 2008).

Indiviidi võimete arendamine on Eesti noorte väärtusteadvuses kõrgel kohal. TÜ magistritöö raames läbiviidud karjäärivalikute uuringu kohaselt on tähtsuselt teisel kohal ja kolmandal kohal nii poistel kui tüdrukutel oma annete ja võimete kasutamine ning oma teadmiste ja võimete arendamine. Kõige olulisemaks pidasid 9. klassi tüdrukud enda tulevase karjääri puhul töötamist valdkonnas, mis on nende enda jaoks tähtis ja oluline, poiste puhul oli nimetatud valik kolmandal kohal ning olulisimaks oli teenida palju raha. (Linde 2008).

Kõrgemalt hinnatud tööväärtuste hulka on turumajanduslikus ühiskonnas tõusnud hea teenistuse tagamine ning rahuliku ja kindlustatud elu võimaldamine. Võrreldes nõukogude ajaga on kõige järsemalt tõusnud ametialase karjääri tähtsustamine. Rämmer seostab ametialase positsiooni mainekuse olulisust tänases Eesti ühiskonnas leviva edukultusega. Varasemast olulisemate tööle esitatavate nõuete seas on ka tööaja paindlikkus, töö puhtus ja füüsiline kergus ning kõrge positsiooni saavutamise võimalus ühiskonnas. Võimalus olla teistele inimestele kasulik, mis nõukogude aegsetes piiratud oludes oli tähtsam, on praeguseks kõige järsemalt langenud ning osutub vähem oluliseks töövalikukriteeriumiks (Rämmer 2009a).

2007. aastal läbi viidud Tallinna koolinoorte uuringus selgus, et kõige kõrgemalt hinnati teadlase, ärimehe, arsti ja arhitekti ameteid. Ihaldusväärseks peeti ka riigiametniku ja poliitiku tegevusvaldkondi. Inseneri ja ettevõttejahi elukutsed on samuti selle uuringu kohaselt Tallinna noorte seas väga populaarsed. Keskmisest prestiižsemaks peeti ka moekunstniku, mainekujundaja, näitleja, programmeerija, kinnisvaramaakleri, sportlase, psühholoogi, modelli ja ajakirjaniku elukutseid. Keskmisest madalamaks hinnati õpetaja, meditsiiniõe, ehitustöölise, sanitari, ettekandja ja müüja elukutsete prestiiži (Rämmer 2009a).

1.5 Rahvusvahelised haridusuuringud

1.5.1 PISA

PISA on rahvusvaheline 15-aastaste õpilaste õpitulemuste hindamise programm, mis viiakse OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) eestvedamisel läbi iga kolme aasta tagant. PISA uuring keskendub õpilase põhioskustele lugemise, matemaatika ja loodusteaduste valdkonnas kohustusliku haridustee lõpus. PISA 2006 põhivaldkonnaks olid loodusteadused ja tehnoloogia, hinnati loodusteaduslike teadmiste rakendamist, loodusteaduslike pädevuste kasutamist ja õpilaste hoiakuid. PISA 2006 uuringus osales rohkem kui 400 000 õpilast 57 maalt (30 OECD riiki ja 27 partnerriiki), esindades ca 32-miljonilist 15-aastaste populatsiooni maailmas. Uuringust selgus, et Eesti õpilased olid loodusteaduste ja tehnoloogia-alastes teadmistes maailmas viiendad ning Euroopas teised (Kitsing 2008). Arvestades kõikide riikide õpilaste PISA sooritustasemetega määratluse viisi, asub Eesti kõikide riikide arvestuses kolmandal kuni kaheksandal kohal. Ühegi riigi täpset asukohta ei ole võimalik määrata, sest statistilist olulisust arvestades asuvad kõik riigid pingereas 95% tõenäosusega mingis vahemikus (Henno *et al* 2007).

Kuna õpilaste hoiakuid nähakse indiviidi loodusteadusliku kirjaoskuse võtmekomponentidena ning need hõlmavad indiviidi arusaamu, motivatsiooni ja oma võimekuse tundmist, siis hinnati PISA uuringus ka õpilaste hoiakuid. Uuringust lähtuvalt väärtustavad Eesti õpilased loodusteadusi ja toetavad loodusteaduslikku uurimismeetodit ning on huvitatud loodusteaduste õppimisest, kuid ainult väike osa neist nägi endale tulevikus rakendust loodusteadustes. 62% Eesti õpilastest nõustus väitega, et loodusteadused on kasulikud edaspidisteks õpinguteks, kuid vähem kui keskmiselt OECDs nägid õpilased end tulevikus loodusteadustega tegelemas: ainult 14% Eesti õpilastest (OECD keskmine 21%) sooviks veeta oma elu tipp-teadusega tegeledes ja 26% Eesti õpilastest (OECD keskmine 37%) sooviks töötada loodusteadustega seotud erialadel (Kitsing, 2008).

1.5.2 ROSE uuring

ROSE (*The Relevance of Science Education*) on rahvusvaheline võrdlusuuring, mis keskendub teaduse ja tehnoloogia õppimist mõjutavate faktorite uurimisele 15-aastaste kooliõpilaste seas. Teiste küsimuste seas keskendus küsimustik noorte huvidele erinevate teemade õppimisel, nende vaadetele ja kogemustele koolis õpetatava teaduse osas (Eesti kontekstis loodus- ja täppisteaduste ainetele – autori märkus) ning noorte vaadetele teaduse ja tehnoloogia ning ühiskonna vaheliste seoste kohta (ROSE uuringu koduleht).

Uuringust selgus, et Lääne noored arvavad, et koolis õpetatavad teadusained on mõnevõrra huvitavad, kuigi vastupidiselt noortele majanduslikult vähemarenenud riikides ei nõustu Lääne noored sellega, et teadusained on teistest huvitavamad. Kõigil noortel on suhteliselt positiivne arvamus teaduse ja tehnoloogia olulisusest ühiskonnas. Noored kõigis riikides soovivad töötada millegagi, mida nad peavad oluliseks ja tähenduslikuks ning eriti tüdrukud soovivad töötada teiste inimestega ning aidata neid. Noored majanduslikult vähemarenenud riikides (peamiselt Aafrika ja Aasia riigid) soovivad töötada teaduse ja tehnoloogia valdkonnas, samas kui majanduslikult arenenumates riikides (Skandinaavia ja Lääne-Euroopa riigid) osad noormehed näevad end töötamas tehnoloogiaga seotud aladel ning tütarlapsed seda vaadet ei jaga. Võib väita, et ei tüdrukud ega poisid Lääne ühiskondades ei soovi eriliselt teadlaseks saada (Schreiner ja Sjoberg 2005).

Teaduse ja tehnoloogiaga seotud karjääride populaarsus madalama majandusliku arenguga riikides on tingitud tõenäoliselt sellest, et neid ametid nähakse fundamentaalsete liikumapanevate jõududena materiaalsete tingimuste, majanduskasvu, tervise ja tervishoiusüsteemi parandamisel. Sestap on need neis ühiskondades olulised ametid ning seega ka indiviidile tähendusrikkad (*ibid* 2005). Uuringutes on täheldatud ka vaesemates riikides teadlaste ja inseneride isikute heroiseeritust noorte silmis, samas kui kõrgelt arenenud Lääne ühiskondades pole ei teadlased ega insenerid noorema generatsiooni jaoks ligitõmbav rollimudel (Sjoberg 2002; Schreiner ja Sjoberg 2005 kaudu).

Noortele on haridussuuna ja töö valimisel oluline nende enda identiteedi konstrueerimine ning ülesehitamine, valikuid tehes nad väljendavad enda identiteedis olulisi komponente. Haridust näiteks nähakse eneseteostuse vahendina isiklike annete ja oskuste arendamiseks. Noored

soovivad leida suuna, mis neid sügavalt huvitab, on põnev ja tähendusrikas (Illeris *et al* 2002; Ulriksen 2003; Schreiner ja Sjoberg 2005 kaudu).

ROSE Eesti uuringust ilmnes tendents, et poiste ja tüdrukute huvid on erinevad, kusjuures tüdrukud on enam huvitatud omandama teadmisi selliste teemade kohta, mis seonduvad rohkem inimbioloogia ja terviseõpetusega, poisid tunnevad rohkem huvi astronoomia ja tehnoloogilise aparatuuri vastu (Teppo 2006). 9. klassi poiste ja tüdrukute karjääriprioriteetide erinevust märgib ka Linde – kõige suurem sugudevaheline erinevus ilmnes faktorvaldkondades „teadus ja tehnoloogia“ ja „võim ja kuulsus“, kus poistel on mõlemas kõrgem keskmine tulemus, ning millest järeldub, et poisse huvitavad need valdkonnad tunduvalt rohkem kui tüdrukuid Samas huvitab tüdrukuid valdkond „loominguline töö“ rohkem kui poisse (Linde 2008).

1.6 Teadlaste kujutamine

Oma töös peab teadlane olema loov, mõtlema välja uusi ideid ning tegema eksperimente. ROSE uuringus osalenud Eesti 9. klasside õpilased peavad kõiki neid omadusi töö juures oluliseks, kuid ei seosta neid teadlase tööga. Uurimuste põhjal on õpilaste arvamus teadlasest järgmine: ta kannab valget kitlit, tal on ees prillid, tavaliselt on ta meessoost, keskealine või pensionieelik, töötab laboris, on keemik, on kiilakas, karm ja järeleandmatu, saga samas ka intelligentne ja töökas, oma ala spetsialist, kuid ka igav ja teoreetiline (Teppo 2006).

Siinkohal võib vedada paralleele teadlaste kujutamisega meedias. YOSCIWEB 7. raamprogrammi raames läbiviidud projekti raames analüüsi teadlaste kuvandit Euroopa riikide teadusega seotud populaarteaduslikel veebilehtedel ning järeldusena leiti, et enamik neist esitasid stereotüüpset kuvandit teadusest (kelleks on vanem valges kitlis meesterahvas, kes mõnikord meenutab nn „hullumeelset teadlast“) ja meessoost teadlastest (YOSCIWEB, 2010). Rahvusvahelise uurimisprojekti „*Tackling Stereotypes*“ kohaselt on naised madalamalt esindatud kõrgematel teaduspositsioonidel ning kultuurilised soostereotüübid ja tööalane segregatsioon on seda väljendavaks oluliseks indikaatoriks (Laas *et al* 2005), mis võivad olla põhjuseks naiste vähesele esindatusele teadlaste kuvandis. Eestikeelses projektiraportis „Stereotüüpe murdes“ tuuakse välja, et teaduse ja tehnoloogia alal põimuvad sotsiaalsed soostereotüübid teaduse ja tehnoloogia alal levinud stereotüüpidega, milles peetakse neid

ameteid igavaks ning sotsiaalse suhtlemise sfääris puudulikuks. Lisaks sellele mõjutavad stereotüübid ametialade lahterdamist “meeste” ja “naiste” töödeks, mis leiab tihti peale kinnitust ka meedias (Stereotüüpe murdes... 2005).

Euroopa Komisjoni 7. raamprogrammi rahastatud YOSCIWEB projekti raames uuriti fookusgrupi meetodit kasutades, kuidas noored inimesed vanuses 12–17 aastat tajuvad kuvandit teadusest ja teadlastest. Peamiste järeldustena tuuakse projekti eestikeelses parimate praktikate ja soovitude käsiraamatus välja, et „negatiivne stereotüüpne kuvand teadusest ja teadlastest on domineeriv“. Käsiraamatu kohaselt viivad sellised vaated teadusest eemaldumiseni ning stereotüüpsed kuvandid on eriti kahjulikud tüdrukutele ja madalama sotsiaalmajandusliku taustaga noortele, kes ei soorita teaduslikke ülesandeid hästi ja kellelt ei eeldatagi selliste ülesannete hästi sooritamist (YOSCIWEB, 2010).

2. METOODIKA

2.1 Uurimisküsimused

Magistritöö eesmärgiks on kirjeldada, kuidas õpilased kujutavad teadlasi ja insenere, ning avada erinevate diskursiivsete skeemide võimalikku mõju hoiakute konstrueerimisele nende elukutsete suhtes, leida seletusi, miks on eelnimetatud elukutsed õpilaste arvates ühiskondlikult olulised ja vajalikud, kuid nendega ei soovita ise tegeleda.

1. Millisena kujutavad noored teadlaseid ja insenere – milliseid omadusi omistatakse nendele ametitele?
2. Millised on noorte diskursiivsed skeemid erialavalikute ning teadlaste ja inseneride kujutamisel?
3. Millised on noorte hoiakud teadlaste ja inseneride elukutsete suhtes?

2.2 Kvalitatiivne uurimisviis ja meetodika

Uurimistöös kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi, kus uuringutulemusi analüüsitakse sisu ja tähenduse kaudu mitte statistiliste meetodite abil (vt uurimisviise võrdlevat tabelit 2). See uurimisviis osutus töö eesmärgipüstituse jaoks sobivaimaks, sest antud töös oli tarvis vaadelda uuritavat fenomeni noorte silmade läbi ning teada saada nende jaoks olulisi tähendusi. Samuti on üheks põhjuseks see, et kvantitatiivsete meetoditega on sarnastes valdkondades (noorte karjäärieelistused, -väärtused ja huvi loodusteaduste vastu) omajagu uuringuid juba tehtud.

Kvalitatiivsed uuringud on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele, andmete kogumisel eelistatakse meetodeid, mis võimaldavad säilitada uuringus osalejate keelekasutuse eripära ning aitavad anda inimestest, sündmustest või ilmingutest tervikliku, rikka ja detailirohke pildi (Laherand 2008: 24). Kvalitatiivse uurimise eesmärk on uuritava arvamuste kuulamine, tema tähenduste mõistmine ning uurija ja uuritav on mõlemad osalejad, mitte objekt ja subjekt. Kvalitatiivuuringud ei ole laiendatavad üldkogumile.

Kvalitatiivsed uurimismeetodid sobib kasutusele võtta siis, kui:

- ollakse huvitatud sündmuste detailidest, mitte niivõrd nende üldistest, kõige sagedamini esinevatest joontest;
- ollakse huvitatud tähendustest, mida sündmuses osalejad neile annavad, ja nende tähenduste struktuurist;
- soovitakse uurida loomulikke olukordi, mida pole võimalik uurida eksperimentaalselt ning kus ei saa kaugeltki kõiki mõjutegureid kontrollida;
- soovitakse saada andmeid teatud sündmustega seotud põhjuse-tagajärje suhetest, mida pole võimalik uurida eksperimentaalselt (nt soovitakse edasi arendada teooriat, mis on algselt loodud, toetudes ülevaateuurimuse või eksperimendi tulemustele).

(Syrjälä *et al* 1994; Laherand 2008 kaudu)

	Kvalitatiivsed meetodid	Kvantitatiivsed meetodid
Eesmärk	Saada terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmaks ka kvalitatiivseid ja detaile iseloomustavaid seiku.	Saada võimalikult objektiivseid empiirilisi andmeid täpselt piiritletud objektide kohta.
Andmekogumine	Uurimismaterjal kogutakse meetodiga, mis võimaldab ülalnimetatud eesmärki saavutada, nt osalusvaatlusega, vaba intervjuuga, rühmavestlustega, autobiograafiate kogumisega.	Uurimismaterjal kogutakse sellise meetodiga, mis võimaldab kvantitatiivset, arvulist mõõtmist ja mõõtmistulemuste saamist (nt süstemaatiline vaatlus, testid, füsioloogilised mõõtmised ning standardiseeritud ankeedid).
Järelduste tegemine	Uurimismaterjalist võib järeldusi teha ilma statistilisi vahendeid kasutamata, ehkki neid võidakse mingil määral ka	Järeldused tehakse uurimismaterjali statistilise analüüsi põhjal, kasutades nt tunnuste aritmeetilisi keskmisi, korrelatsioone ja

	kasutada (nt protsente).	faktoranalüüsi.
--	--------------------------	-----------------

Tabel 2. Kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete uurimismeetodite eesmärkide, andmekogumise ja järelduste tegemise põhijooned (Syrjälä *et al* 1994; Laherand 2008 kaudu).

Fookusgruppi meetodit kasutan, sest töö eesmärgiks on uude materjali kirjeldamine, struktureerimine ja mõtestamine ning eriti olulised on sihtrühma liikmete tõlgendused inimeste, nähtuste ja enda kogemuste kohta. Grupi-intervjuuga on võimalik vahetult koguda infot selle kohta, millised sündmused, hoiakud ja tegevusstrateegiad mõjutavad vaadeldavaid sotsiaalseid representatsioone. Et rühma liikmed stimuleerivad ja toetavad üksteist sündmuste meenutamisel, võib fookusrühmadest saada rikkalikumat infot kui üksikute intervjueeritavate vastustest (Flick 2006, Laherand 2008 kaudu). Rühmaintervjuu läbiviimisel on uurija mõju väiksem kui individuaalse intervjuu puhul ning võimalik uute ja oluliste teemade üleskerkimine, mis antud töö puhul oleks oluline. Samas tuleks siinkohal teadvustada võimalikku rühma suunavat mõju respondentide seisukohtade kujunemisel.

Rühmadiskussioon käivitatakse tavaliselt küsimuste seeriaga, mis on eelnevalt kirja pandud intervjuu skeemis. Uurija tegutseb rühma moderaatorina. Tema ülesanne on esitada küsimusi, arutelu üleval hoida ning ergutada inimesi mõttevahetuses osalema. Moderaator ei esita küsimusi igale rühmaliikmele eraldi, vaid ergutab rühmaliikmete omavahelist interaktsiooni (Laherand 2008: 221–222)

Valdav osa informatsioonist kogutakse vaba vestluse, küsimus-vastus dialoogi ning projektiivtehnicate (abimaterjalide) kasutamise kaudu. Sihtgrupi hoiakud ja otsustusmehhanismid selguvad tekstilise info sisuanalüüsi, hinnangute võrdluse ja süstematiseerimise abil (EMORI kodulehekülj 2010).

2.2.1 Strateegilised lähtekohad fookusgruppide läbiviimiseks noortega

Lähtuvalt EU Kids Online projekti raportis kirjeldatud tähelepanekutest pöörasin noorte fookusgruppide läbiviimisel tähelepanu järgmistele aspektidele:

- Rõhutasin fookusgrupis osalejatele, et tegemist on avatud vestlusega ning eelkõige huvitun sellest, mida noored ise arvavad, millised mõtted neil tekivad, kellega küsimusi

arutavad ja kust informatsiooni saavad. Arvamused võivad olla ja ongi erinevad ning ei ole õigeid ja valesid arvamusi. Uurijat huvitavad igäühe mõtted.

- Kasutasin eakohast keelekasutust ning kohandasin küsimused ja meetodid selliseks, et need võimaldaksid noortel olla ekspertide rollis, kes ise omistavad enda tegevustele tähendusi (*participatory research*).
- Kasutasin aktiveerivaid meetodikaid ja pilte.
- Pöörasin tähelepanu grupis osalejate aktiveerimisele ning grupidünaamikale, et ei tekiks ilmselgeid liidreid ja nende järgimist, ning viisin läbi “jää murdmiseks” soojendusharjutuse.
- Fookusgrupp viiakse läbi noortele tutavas kontekstis (EU Kids Online veeb).

2.2.3 Fookusgruppide läbiviimise põhimõtted

Fookusgrupis kogusin enamuse informatsioonist küsimus-vastus dialoogi, vaba vestluse ning projektiivtehnike kasutamise kaudu.

Kuna võib arvata, et teismeliste respondentide puhul on grupiintervjuudes oht konformsusele kaldumisele, kasutasin fookusgrupi läbiviimisel kontrollmeetodeid (Greenbaum 1999), mis grupidünaamikat kontrollides maksimeerivad selle kasusid ning limiteerivad fookusgrupi puhul grupi-dünaamika negatiivseid efekte (näiteks ühe liikme domineerimine grupis, „arvamusliidrite“ tekkimine ja nende arvamuse järgimine, moderaatorile meelepärane olemine jne). Tõeliste tunnete ja arvamuste saamiseks kirjutasid õpilased oma mõtted enne grupiga jagamist üles. Ühtlasi olid töölehed kasulikud respondentide analüütilisuse suurendamiseks ning mõtete struktureerimiseks. Lisaks täitsid õpilased taustainfo kogumiseks küsimustikud, kus kirjeldasid endale meeldivate ja ebameeldivate tegevusalade omadusi, tegevusalade kohta info saamist, hobisid ja vanemate tausta ning haridust (Lisa 3).

Fookusgrupi läbiviimisel kasutasin töövõtteid, mis stimuleerivad osalejaid jagama enam enda arvamust arutlusteema kohta, kui nad teeksid seda küsimustikku täites või isegi traditsiooniliste modereerimistehnike puhul. Modereerimismeetodid nagu 1) projektiivtehnikad (*projective techniques*) ja 2) sondeerivad tehnikad (*probing techniques*) võimaldavad dialoogi fookusgrupi moderaatori ja osalejate vahel. Greenbaumi järgi kasutatakse fookusgruppide modereerimisel kuut projektiivtehnikat: isiklikud seosed (*fixed personality associations*), kus üheks

võimaluseks on fotode või piltide kasutamine, situatsioonilised seosed, pealesunnitud (*forced*) suhted, lausete lõpetamine, väljendusrikas joonistamine, isikustamine (Greenbaum 1999). Fookusgrupi läbiviimisel üritasin lasta kõigil võrdselt vastata ning pöörduda nimeliselt tagasihoidlikemate õpilaste poole.

1. fookusgrupi ülesanne põhines personaalsete assotsiatsioonide projektiivtehnikal (Greenbaum 1999) kus kasutasin erineva vanuse ja sooga inimeste pilte (Lisa 6) ning õpilased said oma mõtteid eelnevalt struktureerida õpilase töölehel asuva tabeli (Lisa 2) täitmise abil. Samuti oli kirjalikul eeltäitmisel grupimõjude vähendamise funktsioon.
2. ülesanne põhines käitumusliku skaleerimise sondeerival tehnikal (*ibid*) ning abimaterjalina oli töölehel semantilist diferentsiaali kasutades loodud tabel, aitamaks võrrelda erinevate elukutsete erinevaid omadusi (Lisa 2). Semantilist diferentsiaali kasutatakse tihti hoiakute uurimisel. Teadlaste ja inseneride elukutse kirjeldamine oli selles ülesandes kõrvuti teiste elukutsetega, et pakkuda sellele taustsüsteemi ning võimaldada väljendada läbi võrdlemise teadmisi ja hoiakuid.
3. ülesanne oli projektiivtehnika lausete lõpetamine (*ibid*), millega püüdsin välja selgitada uuritavate hoiakuid pannes neid omistama hoiakuid ja teadmisi teistele (Lisa 2). Lisaks oli selle ülesande eesmärk lasta õpilastel kirjeldada teadlaste ja inseneride töö seoseid ühiskonna eluga. Vastused saadi respondentidelt kirjalikult ning oli plaanis neid ka suuliselt ette lugeda ja tõlgendada, mida kahjuks ajaliste piirangute tõttu ei õnnestunud teha.

Fookusgruppide helifailid transkribeeriti ning töölehtedele kirjutatud analüüsiv informatsioon kirjutati ümber tekstifaili. Kogutud andmete kirjeldamiseks ja analüüsimiseks kasutasin järgnevas alapeatükis kirjeldatud tekstianalüüsi ja diskursusanalüütilisi võtteid. Töös välja toodud tõlgendusrepertuaaride ning sõnavara analüüsimiseks lõin enda jaoks märkmelise tsitaatide süsteemi, kuhu ekstraheerisin tsitaadid erinevate sisu väljendavate koodide alla. Kogu aeg toimus pendeldamine diskursusanalüüsi küsimuste ning analüüsitava materjali vahel. Samuti rühmitasin töövõttena õpilaste täidetud töölehtedelt üleskirjutatud andmeid tabelite abil sisulistesse kriteeriumitesse, et neid paremini omavahel võrrelda ning analüüsida.

2.2.4 Diskursusanalüüsi fookus käesolevas töös

Käesoleva töö analüüsimeetodiks valisin tekstianalüüsi ja diskursusanalüüsi (DA). Norman Faircloughi järgi on representatsioonilise protsessi analüüs tekstis tehtud valikute analüüs – mida on väljendamiseks valitud, mida on eemale jäetud, mis on esile tõstetud, mis tahaplaanile jäetud jne (Fairclough 1989). DA meetodid võimaldavad „pääseda ridade vahele ning sõnade taha“, selgitada, mil moel reaalsust konstrueeritakse, keelt kasutatakse, ning uuesti „nähtavale tuua“ sotsiaalseid konstruktsioone.

DA ei püüa saada teada “tõde” sotsiaalse reaalsuse kohta diskursuse kaudu, vaid uurib viise, kuidas keelt kasutatakse erinevate reaalsuse kujutiste esitamiseks. DA puhul tuleb uurimisküsimused operatsionaliseerida lingvistiliste kategooriatena vastavalt sellele, millised diskursuse struktuurid väljendavad kõige selgemini erinevusi või muutusi sotsiaalsetes struktuurides (Fairclough 1989, Kalmus 2007–2008 kaudu).

Käesoleva töö uurimisküsimuste puhul on fookus noorte ettekujutuste ja hoiakute uurimisel. Keelt kasutatakse reaalsuse esitamiseks ning hoiakud millegi suhtes väljenduvad keele kasutamisel sõnavaras, seega osutus sobivamaks N. Faircloughi lähenemine (Fairclough, 1989), kus uuritakse keele lingvistilisi omadusi, nende sotsiaalseid funktsioone ning seostatakse need laiemas sotsiaalse ja ühiskondliku kontekstiga.

Hoiakute uurimiseks osutus oluliseks diskursuse elementidena analüüsida kasutatavat sõnavara, sest ideoloogiliselt olulised hinnangud peituvad valitud sõnavaras ning vaikumise esitatud eeldusi. Enesest mõistetavad eeldused ehk mida öeldakse otse välja ja mida eeldatakse, võivad puudutada võimuvahetusi, nende väljatoomisel tekstis saavad nähtavaks võimalused teisteks tekstilisteks valikuteks ning teistsuguseks maailma kujutamiseks (võimusuhted) (Fairclough 1989).

Lähtun Faircloughi küsimustest, mis kombineerivad keele analüüsi olemasolevate sotsiaalsete praktikate analüüsiga. Vaatluse all on keele interpersonaalne metafunktsioon (mis väljendub selles, et keel loob interaktsioone rääkijate-kuulajate vahel ning konstrueerib seega sotsiaalseid suhteid) ning ideatsiooniline metafunktsioon, mis väljendab osalejate teadmisi ja kogemusi (*ibid*). Fookuses on sõnavara väljenduslikud väärtused (kus väljendub hinnangulisus ja

sotsiaalsed identiteedid, varjatud eeldused ja tähendused), sõnade suhteväärtus (kus väljenduvad sotsiaalsed suhted – milliseid sõnu kasutatakse, rääkides teistest inimestest, ning sotsiaalsete identiteetide loomine ja kinnistamine), samuti grammatiliste vormide kogemuslik (verbide aktiivsus ja passiivsus) ja suhteväärtus (lauseliikide kasutamine – kas kasutatakse asesõnu (meie-teie, sina-Teie, meie-nemad), mis väljendavad sissearvamist-väljajätmist, võimupositsiooni teiste eest kõnelemiseks, solidaarsust ja identifitseerumist, sotsiaalset distantsi) (*ibid*).

Teksti analüüsimiseks seoses seda ümbritsevate diskursiivsete praktikatega ning laiemate sotsiokultuuriliste praktikatega, võtan tõlgendamisfaasis, kus selguvad lingvistiliste omaduste sotsiaalsed funktsioonid, abiks järgmised Fairclough'i küsimused (Fairclough 1989) (mis on modifitseeritud minu uurimisküsimustele vastavaks):

- Millised kultuurilised ja ideoloogilised faktorid mõjutavad teadlaste ja inseneride kirjeldamiseks valitud sõnavara? Mis funktsioone need faktorid antud diskursuses täidavad?
- Kas teadlaste ja inseneride kuvandi diskursus(ed) aitab(vad) säilitada või muuta olemasolevaid sotsiaalseid (ja võimu) suhteid, teadmiste ja uskumuste süsteeme, sotsiaalseid identiteete?
- Milline on teadlaste ja inseneride kuvandi diskursuste seos “diskursiivse korraga” – diskursuste kogumiga institutsioonis ja ühiskonnas – kas antud diskursus muudab või taastoodab seda diskursiivset korda, millesse ta kuulub?

Lisaks huvitab mind, milliseid tõlgendusrepertuaare on võimalik välja tuua erinevate ametitega seonduvates noorte arvamustes ning kas need tõlgendusrepertuaarid võiksid seostuda ka õpilaste representatsiooniga teadlaste ja inseneride elukutsetest või on need pigem nendest täiesti eraldiseisvad. Tõlgendusrepertuaare kirjeldan tekstianalüüsis nii sisuliselt-temaatiliselt kui võimalusel ka sõnavara ja grammatika väljenduslikele väärtustele ning retoorika analüüsile tuginedes.

Tsitaatide esitamisel analüüsisosas kasutan allajoonimist iseloomulike keelendite, eelduste, repertuaarile iseloomuliku väljendusviisi (või mis on parasjagu kõne all) esile toomiseks.

Kriitilise diskursusanalüüsi küsimuste tõlgendused on korduste vältimiseks ning lugemise lihtsustamiseks toodud järeldeste peatükis.

2.3 Valim

Fookusgrupid viisin läbi 12. aprillil Pärnu Ühisgümnaasiumis, mis on kooli kodulehe sõnul humanitaarkallakuga kuid õppealajuhataja Elve Otsalti sõnul kallakuta kool (telefonikõne Elve Otsaltiga 8. aprill 2010). Kõik gümnaasiumiklasside õpilased õpivad inglise keelt 6 tundi nädalas ning lisatundidena õpivad gümnaasiumi A klassid keemiat ja matemaatikat ning B klassid kirjandust, ajakirjandust.

Pärnu osutus valikuks eelistatuna Tallinnale ja Tartule seetõttu, et eeldasin väiksemat tõenäosust, et fookusgrupis osalevatel õpilastel on akadeemilises sfääris töötavad vanemad. Kontakti loomine käis läbi koolis töötava tuttava meediaõpetuse õpetaja Maria Rähni, kes esmalt rääkis õppealajuhataja, misjärel helistasin Elve Otsaltile detailide täpsustamiseks ja kokku leppimiseks. Fookusgrupid toimusid 11. klassi poistele ja tüdrukutele eraldi, sest samuti on toimitud varasemates sarnastes fookusgrupiuringutes (YOSCIWEB uuring 2010). Lisaks oletasin, et erialavaliku puhul võib olla tegemist sootundliku teemaga ning segagruppides oleks surve oma vastustega vastassoole meeldida ning vaimukust välja näidata suur ning tegelikud arvamused jääksid pigem tagaplaanile.

Grupid moodustusid mugavusvalimiga, kus grupis osalesid need vabatahtlikud õpilased, keda õpetajad olid õppealajuhataja palvel nõus tundidest vabaks andma. Fookusgruppides osalesid õpilased a) 7 tüdrukut A klassist ning grupis b) 5 poissi B klassist ning fookusgrupid viidi läbi kooli raamatukogus.

Fookusgruppide salvestustes polnud tagantjärele võimalik alati rääkijaid tuvastada, sestap on töös kasutatud kaheksugust respondentide tähistusviisi: 1) fookusgrupi transkriptsiooni analüüsimine eeldab, et tsiteeritaks erinevaid grupis osalejaid, seetõttu, kus vähegi võimalik, märkisin õpilased järgnevalt – esimene täht tähistab sugu, teine eesnimetähte ning sulgudes on vanus. 2) on tähistatud vaid respondendi sugu (tsitaadi pärinemine kas fookusgrupist A või B).

Fookusgrupp A, tüdrukud (Lisa 5):

AG(18), AK(17), AEr(17), AEs(17), AL(18), AD(17), AJ(18)

Fookusgrupp B, poisid (Lisa 5):

BH(18), BA(17), BK(17), BM(18), BJ(17)

3. TULEMUSED

3.1 Õpilaste taustainfo

3.1.1 Meeldiva tegevusala omadused

Vaid üks noortest kirjutas, et pole mõelnud, millise tegevusala või ametiga soovib tulevikus tegeleda, ülejäänud pakkusid kõik kas juba konkreetseid valdkondi ja ameteid või teadsid suunda, millega edasi soovivad tegeleda.

Meeldivate tegevusalade omaduste kirjeldamisel selgus, et mõjutavad faktorid võib grupeerida nelja sektsiooni ning enim oluliseks peetakse töökoha omadusi ning huvitavust. Mitu fookusgrupis osalenut märkis ka, et nimetatud omadused võimaldavad neil enda isiklikku huvi ja võimeid hästi rakendada.

1) töökoha omadused

- olla teiste eest väljas ja midagi muuta
- pingeline, väga vajalik, erakordne, huvitav, nõuab pidevalt enese täiendamist, mis mulle meeldib
- tuleb suhelda rohkelt inimestega. on olemas oma loominguline külg, vahendamise ilu
- saaksin olla pidevas liikumises
- suhtlemisoskus, järeleandmatus, sihikindlus
- saab nendel elualadel kohtuda erinevate inimestega
- meeldib pingeline töö, siis tunnen, et olen midagi kasulikku teinud

2) huvitavus

- tahtmine teada kuidas inimene üles on ehitatud ja mil määral erinevad elundkonnad teineteist mõjutavad
- uurida ja avastada uusi huvitavaid fakte, mida võiks teada
- mulle meeldib lihtsalt teha käsitööd
- see on pakkunud juba väiksest peale huvi, sellega ma saan aidata teisi ning on tänuväärne

3) pikaajaline tegelemine hobiga

- ma olen tegelenud tantsimisega terve elu, siis tahaks hea meelega ka sellega edasi tegeleda

4) koolis sel alal edukas olemine

- võõrkeeled on koolis kõige paremini õpitavad
- lihtsalt meeldib mulle, see köidab mind, katsed ja muu selline on intrigeeriv

5) muud põhjused

- ka palk on suur
- on hea see, et on palju puhkust ja pikk suvi
- sest siis on töö ja lõbu ühendatud

3.1.2 Omane tegevusalale, mida kindlasti väldiks

Mittemeeldivate tegevusalade puhul võib grupeerida vastused järgnevalt:

1) füüsiline- ja lihttöö, juhutööliseks olemine

est „füüsiline töö on raske ja sellepärast kindlasti kannataks vaba aeg.” ja ”kus ei ole kusagile võimalik areneda ning ei paku huvi” ning „mis ei arenda mind vaid nõuavad masinlike liigutusi.“ Lisaks veel ”väike palk, puudub arenemisruum.”

2) rutiinne ja vaimselt koormav töö.

Sest „rutiin, oma otsused ja mõtted jäävad väljendamata. Põhimõtteliselt puudub sõnaõigus” ja see ”muudab inimese loiuks. Võib kaduda aktiivne suhtlus sõpradega, sest oled väsinud arvutis töötamisest.”. ”närvesööv”.

3) ebahuvitavad

”Neid, mis ei huvita mind üldse. Mida ma ei salli, sageli ka ei oska.”

4) keerulised

„keerulised seosed (valemid).“

„väldiksin selliseid, kus tuleb teha palju iseseisvat mõtlemistööd. Pigem meeldib, kui tegevus on ette ära antud.”

5) loomult ebameeldivad

”kõnemaneeer (poliitikutel aja jooksul välja kujunenud). Õppides eelistan rohkem teaduslikke ülesandeid.”

3.1.3 Info saamine erinevate tegevusalade kohta

Info saamisel erinevate tegevusalade kohta olid õpilaste vastustes esirinnas sõbrad ja tuttavad, koolis saadud teadmised ning internet ja meedia (peamiselt televisioon). Mõjutusi on saadud ka perekonnalt, raamatust, ekskursioonidelt asutustes, koolivälistelt karjääriüritustelt ning enda mõtisklustest.

Sõbrad ja tuttavad	Kool/õpetaja	Meedia (peamiselt TV)	internet	Vanemad ja perekond	Raamat	Ekskursioon asutuses	Koolivälised üritused (Teeviit, Suunaja, lahtiste uste päevad ülikoolides)	Ise mõtlesin välja
5	5	4	4	2	1	1	1	1

3.1.4 Hobid

Fookusgrupis osalenute vaba aja tegevused on peamiselt liikumise- ja spordikesksed (erinevad treeningud, ekstreemsport, tantsimine). Lisaks liikumisega seotud harrastustele olid tüdrukute huvide hulgas küünemaalingud, ürituste organiseerimine, laulmine, lugemine, jaapani mõistatuste lahendamine, musitseerimine ja ansambelis laulmine, muusika kuulamine, õues ja rannas aja veetmine ning poistel tätoveerimine, ajalugu, snookri mängimine, „inimsuhete alane otsade kokku viimine“.

3.2 Millistena kujutavad õpilased teadlasi?

Ülesandes, kus pidi potentsiaalseid teadlasi iseloomustama, tõid õpilased välja jooni peamiselt seoses välimusega ning loomuomadustega. Iseloomuomadustest sagedamini mainiti tarkust ning intelligentsust. Samuti toodi eksplitsiitselt välja, et teadlased on iseloomult pigem tõsised. Muude loetletud omaduste seas nimetati positiivset: rahulik, haritud, endast lugupidav, tööle pühendunud.

A: Ma arvan, et need inimesed näevad kõik sellised intelligentsed välja

B: On oma tööle keskendunud.

B: Rahulik. Haritud. Endast lugupidav.

Varjatud eeldustes konstrueeritatakse teadlast kui alati tõsist ning igava elukutsega tegelevat inimest.

Ta näeb liiga rõõmus välja, et olla teadlane (nr 1) [naeravad].

→ teadlased on tõsised.

MM: Okei – ta on liiga selline... ta naeratab sellel pildil

BH(18) Pigem ta ei ole nagu teaduseinimene, vaid talle meeldib rohkem ühiskondlik sihuke... et ta otsib nagu huvitavat sellest, insenerid peaks ikkagi olema millegi matemaatilise poole, tema paistab sihuke rohkem... humanitaar.

→ Teadus on igav.

Nii eksplitsiitselt kui implitsiitselt viidatakse teadlastele omasele nn teaduslikule või targale välimusele, mis eristab neid teistest inimestest. Sõnaselgelt viidati erinevatele välimuse karakteristikutele nagu prillide kandmine, üldine olek ja soeng. Lisaks toodi välimuses välja "elukogenud silmad", "tark pilk" ning "kindlameelne väljanägemine", "näeb välja tõsimeelne". Lisaks väljendab "huvitav" välimuse ka õigustust tegeleda alaga, mis kõnealust huvitab ehk teadusega.

B: Kattub selle tüüpilise teadlase... see, mis mõttes on, sellega kattub.

MM: Mhm. Kas sa kirjeldaksid seda natuke?

B: Ongi sihuke soliidsem härrasmees, viisakalt riides

A: Targa välimuse jätvavad kuidagi... noh, et kui pead silmadega palju tööd tegema, uurid midagi, pead silmi pingutama koguaeg.

BJ(17) Jah. Ta võiks olla kindlasti teadlane.

MM: Nii. Miks sa arvad?

BJ(17) Ma ei tea, ta näeb sihuke huvitav välja, et ta võib küll tegeleda sellise asjaga, mis teda huvitab.

Mitmel korral fookusgrupi jooksul viitasid õpilased teadlase soliidsele ja hoolitsetud välimusele, eriti poisid. Samas arvati tüdrukute seas, et just soliidne riietumine ei pruugi olla teadlastele omane (eriti naisterahva puhul) ning seostati teadlaseks sobija välimust ka lihttöölise omaga (meesterahva puhul).

MM: Mhm. Keegi ütles, et tal ei ole teaduslikku välimust. Et kui te peaksite kõrvale panema siia inimese, kellel on teaduslik välimus, siis milline tema oleks, kui võrdlete? [--]

A: See... juba see kostüüm

A: Kuidagi... ta ei tundu, et oleks insener või teadlane

MM: Okei. Teie ei pannud teadlane - teile tundus just, et mitte ?

A: Soeng on ka sihuke. [...]

A: Pigem sihuke liinitöötaja või... [naeravad]

A: Trammijuht.

Samuti peeti varjatud eeldusena soliidust teadlastele mitteomaseks.

MM:Mhm. Kuidas sina vastasid, AEr (17)?

AEr (17)Ma vastasin et... teadlane kindlasti mitte ja insener võib-olla.

MM: Mhm. Ja miks sa arvad, et võib-olla?

AEr (17)Sest ta on sihuke... soliidne. Ma ei tea [naerab]...

- ➔ eksisteerib teadlastele omane "teaduslik välimus".
- ➔ teadlased ei ole soliidsed.
- ➔ Teadlased on teistsugused kui meie.

Mõlemast soost õpilased olid kindlameelsed pidades teadlasteks pigem eakamaid inimesi ning nooremate suhtes oldi kahtleval seisukohal ja arvati, et kui, siis on tegemist teaduste tudengitega.

A: Tegelikult on jäänud mulje, et kui on vana, siis raudselt on teadlane. Praegu nagu tuleb nii välja ju

B: No see on meie ühiskonna kohapealt selline, ei tule järelkasvu vanadele, siis ongi, vanad inimesed on...

BA(18) Mhm. Vanad inimesed on ikka targad.

Teadlasi kirjeldavate iseloomujoontena nimetati veel kaalutletust, ülbust ja teadusest huvitatud olemist.

A: Pead sellest ikka huvitatud olema, kui midagi avastada tahad

Mainiti suurte kogemuse olulisust ning ajaga kaasaskäimise vajadust, ametialaseid arenguvõimalusi peeti pigem väga kõrgeteks. Mõlemas fookusgrupis tõid õpilased mitmeid kordi esile teadlaseameti suure ühiskondliku olulisuse.

BH(18) Kuidagi ühiskondlikult väga tähtis ja ühiskond vaatab sellele mainekalt...

A: Tehnoloogia koguaeg areneb ja ta läheb kaasa sellega. Ta peab ju koguaeg tehnoloogiast üks samm eespool olema, ta peab looma midagi uut. (kõrged arenguvõimalused – MM)

Teadlaseametile iseloomuliku omadusena välja toodud tarkus seostub peidetud eeldusena otseselt mainekusega. Samas ilmnes õpilaste arvamusest eeldusena, et teadlased pole tähtsate juhtide rollis.

MM: Kas see on mainekas amet?

Tavaliselt on nii, et kui on teadlane, siis vau, ilmselt on väga tark. Kõrge (mainekus- autor)

→ Teadlased on väga targad-> väga tark olla on mainekas-> teadlane olla on mainekas.

A: Ta ei tundu sihuke teadusemees, et ta võib olla nagu seal objektil kõige tähtsam...(inseneri kohta – MM)

→ teadlane ei saa olla tähtis juht.

Teadlase suhtlemisoskuse vajalikkust ning kollektiivi hindasid tüdrukud pigem keskmisena või madalana. Samas mainisid poisid ja tüdrukud nii intelligentse kollektiivi suurt kui vähest olulisust. Ajaplaneerimist ja tööd hinnati pingeliseks.

A: Teadlane - ma panin pigem madal, genereerib siis uusi asju oma toas nelja seina vahel (suhtlemisoskus- MM).

BA(17)) No ei saa lollide inimeste keskel teadustööd teha ...

BA(17)No neil on vaja ikka, noh, koguaeg on vaja tööd teha, et... nad ei saa ju minna, et oh, ma nüüd lähen koju ja tulen paari tunni pärast tagasi ja teen

Teadlase elukutsele iseloomulike aspektidena ilmnis arvamusi nii väga heast tasustatusest kui madalast palgast, mis seondub pigem mittemateriaalsete huvide esiplaanil olemisega.

AG(18) Enamus tippteadlasi on väga kõrge palgaga. Jälle tuleb mängu see, et...mis tasemel oled.

AJ (18) Aga mõnda teadlast huvitab pigem see, et ta saaks midagi avastada, mitte üldse raha.

Suhtlemisuskust peeti teadlastel nii väga vajalikuks kui keskmiselt vajalikuks, samas õigustati peidetud eeldusena stereotüüpi teadlastest kui erakutest.

AEs(17) Teadlasel on keskmine – vahel tehakse nagu avastusi koos, siis on oluline, et saaks läbi, aga vahel võid ka üksi avastusi teha ja siis see ei ole oluline (suhtlemisuskused – autor).

➔ Teadlastele on iseloomulik olla eraklik.

Tõenäolisemateks teadlasteks pidasid tüdrukud pilte nr 10 (keskealine prillidega mees), 6 (vanem ülikonnas mees), 7 (keskealine prillide ja poisipeaga daam), 9 (naeratav 30. aastates naine) (võibolla) ja teaduste tudengiks 2 (noor blond naine) ja poisid nr 4 (ülikonnas 30. aastates mees), 6, 7 ja 1 (keskealine mees), mis annab tunnistust sellest, et stereotüüpselt seostub noortele teadlase elukutse pigem meessooga ja maskuliinsusega. Ainsaks kindlaks naisteadlaseks pidasid poisid ja tüdrukud keskealist naist (pilt nr 7), keda tüdrukud iseloomustasid väljanägemiselt kui maskuliinset "meesnaist" ning poisid vaid töö nimel elavat vallalist naist. Esialguses üleskirjutatud info najal peetud vestluses pidasid tüdrukud võimalikuks teadlaseks ka nr 5 (keskealine kostüümis naine), kuid ühises arutelus nr 5 enam esile ei kerkinud.

MM: Aga kas on ka mõni naine, kelle kohta te kindlasti arvasite, et ta võiks olla teadlane?

A: Mina paneks selle meesnaise...

A: Ei, mina ei arvaks ühtegi.

A: Number kaks – see võib mingi teaduste tudeng olla...

MM: Number kaks võib olla teaduste tudeng, number üheksa võib-olla teadlane? Ja teised, arvasite, et pigem see seitsmes, see meesnaine?

A:(Naer) Tema jah

Poiste üldine kujutluspilt teadlastest on veidi positiivsem kui tüdrukutel ning "huvitavat" välimust õigustati enda huvide väljendamisega töös.

B: Ma ei tea, ta näeb sihuke huvitav välja, et ta võib küll tegeleda sellise asjaga, mis teda huvitab.

Samas tuleks tähele panna hoiakuid samast ja vastassoost teadlaste vastu. Kõige potentsiaalsemaks naisteadlaseks pidasid tüdrukud poisipeaga naeratavat keskealist daami, keda tüdrukud pidasid välimuselt maskuliinseks ning teda alguses ei peetud üldse naiseks.

Kuigi kokkuvõtvalt pidasid kõik õpilased teadlasi ühiskondlikult väga olulisteks ja tarkadeks, ilmnes tüdrukutel negatiivset sildistamist ka potentsiaalse meesteadlase vastu.

AG(18) See olek, riietus, prillid....

AEs(17) Selline tõsine nägu...

AK(17) Sihuke psycho nagu see Einstein oli [naeravad].

Poistel ilmnes tõrjuvat hoiakut potentsiaalsete vastassoost teadlaste vastu, eriti nooremas eas (kes pigem kuuluvad abilise rolli) ning juba ligi 70. aastates olevate naiste suhtes, kes sobivad teadlasteks teatud tingimustel.

MM: Okei, aga unustame ära, et ta sellest sarjast on – no ta on vana naine, hoiab käes telefoni, tal on prillid, juuksed on hallid. Tänaval tuleb selline vastu ja sa ei tea, et ta selles teleseriaalis on?

BH(18)No hetkeseisuga ma ei tea... ta võib mingeid teatud loenguid anda kuskil, oleneb...

MM: Mhm. Aga siit tuli selline kindel, kategooriline ei – et põhjendage, mispärast tundub, et tema ei ole teadlane?

BA(17) Tundub rohkem selline sekretär ja abiline rohkem olevat.

...mitte nagu ise selline boss.

Samas argumenteeris üks poiss nr 2 (pildil noor blond naine lätopiga – MM) võimalikku teadlaste hulka kuulumist isikliku seosega.

MM: Okei. Nii, läheme edasi – number kaks – kas keegi arvas kindlasti, et tema võiks olla teadlane?

BK(17) Mina panin. Meil käis koolis hiljuti Tartu Ülikoolist üks, kes tegi vist doktorikraadi, tema tahtis ka saada mingiks teadlaseks. Ta uuris vist mingit vett. Ta oli ka suhteliselt noor, et... siis jäi sihuke mulje

Erinevate teadusalade olemasolek kerkis noorte vastustest esile väga vähesel määral ning seoses soostereotüüpidega. Naisteadlastele peeti omasemaks pigem humanitaarteadusega tegelemist.

(BH(18) Inseneril on ei. Aga teadlane - võib-olla.

B: Mingi kultuurialane tegelane. Kultuuriteadused.

MM: Okei. Miks sa arvad, et kultuuriteadused?

(BH(18) ehted on sihukesed, jah.

→ naine on pigem humanitaarteadlane.

Kõige tõenäolisemaks naisteadlaseks peetavat iseloomustasid noormehed tugevalt stereotüüpsena, sõnaselgelt naisteadlast aktsepteeritakse, isegi imetletakse, samas tuuakse esile sõltuvust tööst (mida kirjeldab negatiivse konnotatsiooniga sõna "narkomaan"). Varjatult peetakse teda eraklikuks ning erandlikuks naissoo esindajaks. Vaikiva eeldusena arvatakse, et teadlaseks saamine ja teadlasena töötamine nõuab taolist pühendumist ning töötegemist, et tuleb loobuda sõpradest ja perekonna (suhete) loomisest.

(BJ(17) Vallaline – vallaline naine.

MM: Jaa. Veel?

Ta ei taha, noh, ei taha mingeid suhteid luua. [naeravad] On oma tööle keskendunud.

MM: Kuidas veel see paistab?

BM(18) Rahulik. Haritud. Endast lugupidav.

BA(17) Talle meeldib niimoodi elada. Tal on üks kass kodus ja...

BH(18) Võib-olla mingi sõbranna kuskil... [naeravad]

BK(17) Töönarkomaan.

(BH(18) Ei pruugi. Võib-olla ta on üles töötanud ennast juba, ongi rohkem nagu liini peal...

(BK(17) Ma arvan, et ta elab ainult töö nimel.

Sellepärast tal sõbraks ongi vaid kass. [naeravad]

MM: Ta tundub töökas, aga tundub natuke üksildane?

Jah.

MM: Et kass on sellepärast, et tal...

BA(17) Seltsi oleks...

MM: seltsi oleks? Perekonda ei ole, abikaasat ei ole, sõpru ka ei ole?

BA(17) Tööalased sõbrad on.

→ Naisteadlaseks olemine tähendab väga palju ja pikaajset tööd.

→ naisteadlastel pole oma peret, nad pole "päris" naised.

Ilmnes teadlaste stigmatiseerimist ja naeruvääristamist isikutasandil. Esimese persoon-assotsiatsioonina teaduse ja teadlastega seonduva kirjeldamisel toodi poiste grupis välja Stephen Hawking, keda küll peeti maailma targemaks, kuid kirjeldati teda kui ebardit. Niivõrd ebatavalise näite toomine kinnistab kuvandit teadlastest kui teistsugustest, kui friikidest.

BA(17) Mulle tuli esimesena pähe see ratastooli vend – Stephen Hawking.

MM: Jaa. Kes tema on?

BA(17) Tark vend on [...]Astroloog peaks olema. [...]...ja füüsik. Tagatipuks.

MM: Okei. Ühesõnaga tark inimene.

BJ(17) Vist loetakse maailma kõige targemaks hetkel.

BK(17) Kuidas sa seda hindad?

BA(17) Tal on kõige kõrgem IQ.

BK(17) On vä?

B Mingites valdkondades ta on küll... [naeravad]

B Aga mõte jookseb jah.

BJ(17) Ta räägib tarka juttu... niipalju kui ma tean.

BA(17) Ta on ju halvatud täiesti. Käsi vist liigub. Mingi arvutiga trükib ja siis...

MM: Aa, ise ei räägigi?

BH(18) Aa jah, tal vist ratastool räägib või midagi. Veel hullem. [naeravad].

3.3 Millistena kujutasid õpilased insenere ?

Ülesandes, kus pidi potentsiaalseid insenere iseloomustama, tõid õpilased välja jooni peamiselt seoses välimuse ning iseloomuomadustega. Iseloomuomadustest sagedamini mainiti tarkust, kindameelsust, haritust, juhtimisoskusi, asjalikkust ja ettevõtlikkust. Välimuses osutusid oluliseks soliidus ning mitu õpilast viitas riietusele kui majandusliku kindlustatuse näitajale.

B: Välimuse poolest selge. Sest ta tundub selline olevat, et päris tark mees – on suutnud oma elu hästi elada, loogilise mõtlemisega. Et töötab sihukeses alas.

A: Ta peab midagi juhtima, ta on selline ettevõtliku näoga.

BK(17) No nägu ka – ta on nii kindlameelne, et ta teab oma asja; kui ta seletab midagi, siis ta on suht kindel oma seisukohale.

Välimuse puhul räägiti ka pildil olija olekust ning poosist. Riietuse põhjal viidati ka inseneri tähtsusele ja märkimisväärsele juhirollile.

A: Ta ei tundu sihuke teadusemees, et ta võib olla nagu seal objektile kõige tähtsam...

A: Tal teaduslikku välimust ei ole, aga selline tähtis nägu on peas.

Samuti kui teadlaseamet puhul seostati ka inseneriks olemist vanusega. Samas leidsid nii noormehed kui neid sellele põhjuse, et järelkasvu küsimus on meie ühiskonnale omane.

B: No see on meie ühiskonna kohapealt selline, ei tule järelkasvu vanadele, siis ongi, vanad inimesed on..(inseneri kohta – MM).

Sarnaselt nagu teadlasigi, kujutatakse insenere ette pigem vanemate inimestena ning nii eksplitsiitse kui implitsiitse eeldusena kujutatakse ette nende pikaageid õpinguid ning tarkust.

(BJ(17)) No mille ala insener sa oled, sa pead sellel alal ka teadlane olema!

(BA(17)?) Ei pea, sa ei pea ju teadust tegema ise! Sa võid lihtsalt õppida hästi...

(BJ(17)) No ma ei mõtle selles suhtes teadlane, et laboris või... peab teadma oma tööst palju...

→ insenerid on hästi targad ja kaua õppinud

BJ(17) Ta on liiga noor, inseneri jaoks liiga noor.

→ insenerid on vanad

Üldistavalt võib fookusgruppide põhjal öelda, et noormehed kujutasid inseneriametit paremini ette, neidudel oli keerulisem sellega seoseid luua. Mõlemad olid ühel meelel, et inseneriametiga kaasneb hea palk ning majanduslik heaolu.

(AG(18) Võib-olla see ka, et kui tal oli see ülikond seljas, siis arvatavasti ei ole odav.

Arvatavasti ei sõida tööle mingisuguse Žiguliga vaid tal on ikka mingi Mercedes. Ja eeldatavasti tal on ka peen läpakas – ta ei saa oma igapäevaseid [...].

B: No... ametnik, siis on päris hea palk... koos ettevõtjate ja inseneridega... ja siis... jah, need ongi - et ettevõtjad, insenerid ja ametnikud – neil on kõige suuremad palgad. Ma arvan olevat.

Inseneriametit peeti poiste seas ühiskondlikult väga oluliseks, samas kujutasid erinevad õpilased tööd ennast ette nii väga huvitavana kui hoopis rutiinsena.

B: Pigem nagu ei juhtuks midagi, kui neid ei oleks, aga mingil määral neid ikka on... samas kui mingi insener ära jääb, siis oleks nagu tükk tegemist, pead otsima selle uue, aga... ilumaailm on sihuke rohkem kõrvaline.

MM: Kas tohib küsida, miks sa kirjutasid mitte huvitav?

B: No insener – ta on rohkem rutiinsem sihuke; teadlaselt nagu küsid, et ooh, mis teed, aga... nojah, insener, misasja...

Naisi nähakse pigem teadlase kui insenerirollis ning naisinsenerid eksisteerivad tinglikult õpilaste jaoks piiratud valdkondades, kus tegemist on pigem teoreetilise (loengute lugemine, juhendamine) kui praktiliste tegevustega. Inseneriametit peetakse varjatud eeldusena vaid meeste omaseks, tõenäoliselt seostades seda ettekujutusega ajaloolisest ametite jaotumisest.

BM(18) Naisinsenerid ei ole kunagi... ei lähe.

MM: Okei. Teile tundub ka samamoodi?

BJ(17) Ei, mitte seda, aga lihtsalt... Selline inimene ei tundu inseneri moodi... ma ei tea, mul insenerist nii kindel...

BH(18) Kes see insener on siis?

MM: Rääkige jah!

Teistsugune - mitte selline [naeravad]. Pigem...

MM: Number kuus või number neli, jah?

B: Jah.

B: See rohkem võib-olla teadlase moodi...

(pilt nr 3, vana lakkis hallide juustega naine – autor)

BH(18) No hetkeseisuga ma ei tea... ta võib mingeid teatud loenguid anda kuskil, oleneb... Ma kalduks arvama, et...

BA(17) No ta on nii vana, et sel ajal ei õpetatud kindlasti selliseks inseneriks.

BM(18) Oma elu insener... [naeravad] Oma aja insener.

MM: Aga kas sa kujutaksid ette sellist naisinseneri? Tuleb samamoodi tunkedes, nagu sul enne see võrdluspilt oli?

(BJ(17)) [naeravad] Äkä, ta on selline teistsugune insener.

MM: Jaa... milline näiteks?

(BJ(17)) Ta lihtsalt räägib mingeid jutte, paberi pealt. Ise ei tee midagi [naeravad].

- vanasti ei olnud naised insenerid.
- Naisinsenerid on teoreetikud, loevad loenguid.
- naine on pigem teadlase kui inseneri rollis.

Ka peidetud eeldusi analüüsidest selgub, et inseneriametit seostatakse tõsise olekuga ning peetakse pigem omaseks meessoole, seostades seda naiste väiksemate matemaatiliste huvide ja võimetega.

MM: Aga miks ta ei võiks insener olla?

(BM(18) näojoonte poolest ei tundu. Sisetunne.

MM: Okei – ta on liiga selline... ta naeratab sellel pildil

BH(18) Pigem ta ei ole nagu teaduseinimene, vaid talle meeldib rohkem ühiskondlik sihuke... et ta otsib nagu huvitavat sellest, insenerid peaks ikkagi olema millegi matemaatilise poole, tema paistab sihuke rohkem... humanitaar.

- naised on pigem huvitatud humanitaaraladest kui on matemaatikas tugevad.

Inseneri elukutselise iseloomulike aspektidena ilmnes noormeeste seas arvamusi seostest nõukogude ajaga.

BJ(17) Ma ei tea, esimesena mul tuli küll mingisugune nõukogude aegne teema. Mingi teema, et insener on umbes kõige lahedam inimene üldse.

Ühiskondlike ja sotsiaalsete eeldustena nähti inseneridele omasena tööalast staatilisust ning kord omandatud hariduse piisavaks lugemist, samas peeti ka inseneride nagu ka teadlaste puhul edukuse kriteeriumiks just millegi uue loomist.

BM (18) Ei tea ju. Ei kultuuri poole ma ei... ta on rohkem selline garaažis nokitseja.

MM: Keegi arvas, et ta on insener ka, jah?

BH(18) Jah. Omal alal. Aga ta nagu eriti ei hari ennast edasi, paistab olevat sihuke ühe koha peal tammuja.

A: Ja samas kui sa ei ole fantaasiarikas ja sa ei loo midagi uut, siis sa ei löö läbi...(arenguvõimalused – autor)

- ➔ insener pole edasipüüdlik inimene .
- ➔ läbi löövad vaid uut loovad fantaasiarikkad insenerid.

3.4 Õpilaste hoiakud teadlaste ja inseneride elukutsete suhtes

Fookusgrupi ülesande, kus õpilased lõpetasid etteantud lauseid, eesmärgiks oli selgitada välja õpilaste endi hoiakud pannes neid omistama hoiakuid teistele. Tegemist on võttega, mida küllaliski sagedasti kasutatakse hoiakute uurimisel. Siinkohal oli oluline analüüsida, millist suhteväärtust sõnad kannavad ning kas suhteväärtused muutuvad, kui kirjeldatakse „teiste arvamusi“, mis peaks kirjeldama tegelikke arvamusi enda kohta. Lähtuvalt andmekogumise tulemustest võib öelda, et ülesandepüstitus õigustas ennast, sest kuigi ajaraam ülesande täitmisel osutus piiratuks, täideti enam lahtrit teiste arvamuse kohta. Seda tõenäoliselt seetõttu, et õpilastel oli lihtsam end kirjeldada läbi teiste arvamuse.

Nii tüdrukud kui poisid iseloomustasid ennast teadlase ja inseneri rollis sõnadega, mille võis jagada valdavalt kahte dimensiooni: 1) isikuomadused (näiteks järjekindlus, intelligentsus, rahulolev) ning 2) ühiskonna ootustele vastamine (näiteks vajaminev, nõutud, otstarbekas). Kõik enda kui teadlase kirjeldamiseks valitud sõnad on positiivse tähendusega (Tabel 1).

Tabel 1. Kui ma oleksin teadlane, siis ma oleksin...

tüdrukute enda hinnang	„teiste arvamus“	poiste enda hinnang	„teiste arvamus“
-------------------------------	-------------------------	----------------------------	-------------------------

isiku-omadused	Ühiskondlikud ootused	isiku-omadused	ühiskondlikud ootused	isiku-omadused	ühiskondlikud ootused	isiku-omadused	ühiskondlikud ootused
järjekindel	vajaminev	(kõrgelt) haritud	ühiskonnale vajalik	edukas (3)	edukas	laia silmaringiga	edukas
uuenduslik	oluline	intelligentne (2)		rahulolev	nõutud	haritud (2)	
endas kindel		ettenägelik		karastunud	otstarbekas	meeldiv	
(väga) osav		kogenud (2)		kogenud	vajalik	huvitav (2)	
tark		arukas				rikas	
kompetentne		(väga) tark (4)				(väga) tark	
usaldusväärne		mainekas				edukas	
		eraklik				intelligentne	
		veidi friigilik				kaalukas	

Kõige enam mainitud "teiste" poolt antud isikuomadused olid seotud vaimsete võimetega: tarkus, arukas, intelligentsus. Enda kirjeldamiseks valitud omadussõnad olid nii poistel kui tüdrukutel positiivsed ning mitmed neist orienteeritud isiklikule arengule (tüdrukutel: kompetentne, endas kindel, väga osav, kogenud; poistel: karastunud, kogenud, kaalukas). Väärib äramärkimist, et kuigi end teadlase rollis kirjeldati läbi "teiste" arvamuse kui kõrgete vaimsete võimetega, mainekat ja kogenut, ilmnes tüdrukute grupis ka suhteväärtuste muutus – negatiivse konnotatsiooniga omadused nagu "eraklik" ja "veidi friigilik". Poiste grupis peeti end "teiste" arvates teadlase rollis edukaks, kuid edukas olemist ei mainitud tüdrukute poolt kordagi. Samuti erinevalt tüdrukute grupist nimetati poiste seas 2 korda isikuomadusena "huvitavust". Seega võib väita, et poisid seostasid teadlase rolli endale oluliste aspektidega nagu edukus ja enda huvide teostamine ning tüdrukud pigem ei loeks end teadlase rollis elus edukaks.

Tabel 2. Kui ma oleksin insener, siis ma oleksin....

tüdrukute enda hinnang		„teiste arvamus“		poiste enda hinnang		„teiste arvamus“	
Isiku-omadused	Ühiskondlikud ootused	isiku-omadused	ühiskondlikud ootused	isiku-omadused	ühiskondlikud ootused	isiku-omadused	ühiskondlikud ootused
kinnine	vajalik (2)	kohusetundlik		pädev	nõutud	külm	vajalik
endasse-tõmbunud		konkreetne		tark	hästi tuntud	laia silmaringiga	
osav		kuivik		haritud		igav (2)	
haritud		juhi omadustega (2)				kõrgesti tasustatud	

enesekindel		endas kindel				püsiv	
		julge				kalkuleeritud	
		kindlameelne				rikas	
		range				haritud	
		haritud (2)					
		intelligentne					
		tark (2)					
		loominguline (2)					
		suurte kogemustega					

Kui ennast teadlaserollis kirjeldades nimetasid noored vaid positiivset tähendust kandvaid omadusi, siis inseneri ameti puhul kirjeldasid positiivselt ennast poisid – „pädev“, „tark“ ja „haritud“ (Tabel 2). Tüdrukud tõid lisaks positiivse konnotatsiooniga omadustele välja ka omadusi nagu „kinnine“ ja „endassetõmbunud“. „Teiste“ arvamuse läbi lisandusid tüdrukutel veel ka negatiivse tähendusega „kuivik“ ning „range“ ning poisid tõid välja „külm“, „igav“ ja „kalkuleeritud“. Samuti kui teadlaseameti puhul, tõid poisid välja ameti majandusliku aspekti – kõrgelt tasustatavuse. Ühiskondlike ootuste väljendamine insenerirolli suhtes kerkis esile vähem kui teadlaserolli puhul, mainiti vaid, et insenerid on „vajalikud“, „nõutud“ ja „hästituntud“. Eelnev võib viidata sellele, et õpilased ei oma lähedasi kokkupuuteid ega ettekujutust sellest, milline on üldse inseneride töö sisu.

Üldistavalt võib öelda, et tüdrukute kirjeldatud kuvand endast insenerirollis koosneb lisaks vaimsete võimete kirjeldusele peamiselt maskuliinseteks peetavatest karakteristikutest – „konkreetne“, „julge“, „juhi omadustega“, „kindlameelne“, „suurte kogemustega“ (Tabel 2).

3.5 Õpilaste ettekujutus teadlaste ja inseneride sotsiaalsest rollist ühiskonnas.

Teadlaste ühiskondlike ülesannete kirjeldamisel on ülesandes 3 õpilaste valitud omadussõnade väljenduslik väärtus valdavalt tulevikku suunatud, oma hinnangutes pigem distantsilt ülistav ning loosunglike tunnustega. Teadlased on „uuendajad“, „innovatiivsuse allikad“ ning „arendajad“ ning nende aktiivne tegevus seostub igapäevaellu uuenduste toomise ning tuleviku suunatusega (Tabel 3). Sama on jälgitav inseneride sotsiaalse rolli kirjeldamisel, kus rollidena märgiti „loojad“, „alustalad“, „edasiviijad“ ning ka „vastutajad“ (Tabel 4). Õpilased on lausetesse valinud enamasti aktiivsust väljendavaid tegusõnu – kujutavad nii teadlaste kui

inseneride sotsiaalseid identiteete aktiivsete tegijatena, kellest sõltub tulevik ühiskondlike protsesside ühe osana. Lisaks leiti, et teadlaste uuenduslikkus väljendub läbi töö iseloomu ning ühiskonnale kasulike ja vajalike asjade leidmises. Sõnaselged hinnangud on oma modaalsuses positiivsed ning veendumuslikud ning kõik kasutamiseks valitud sõnad on iseloomult formaalsed.

Inseneride ülesannete kirjeldamisel esineb käsklause ning modaalverb „peavad“, peale selle kasutatakse lauseliikidena jutustavat lauset, mis viitab diskursuses nii võimuhete kui võrdsete suhete olemasolule, ning tingivat kõneviisi.

Tabel 3. Teadlaste sotsiaalne roll

Teadlased on ühiskonnas/Eestis ühed peamised ..... sest, et nad.....	
BM(18):	<u>kannavad</u> hoolt tuleviku eest
BK(17): uuendajad	<u>toovad</u> meie igapäevasesse ellu igasuguseid uuendusi
BJ(17): innovatiivsuse allikad	<u>toovad</u> argiellu uuendusi.
BH(18): ettevõtluse ja turu arendajad	<u>suudavad</u> ette näha tulevikus toimuvat.
AG(18): uuendajad	nende <u>töö kujutab</u> endast pidevat uurimist ja loomist.
AEs(17): arendajad, avastavad uusi asju	<u>mis on</u> ühiskonnale vajalikud ja kasulikud.
AEr(17): eeskujud	<u>nendest</u> sõltub edasine tulevik.

Tabel 4. Inseneride sotsiaalne roll

Insenerid on ühiskonnas/Eestis ühed peamised..... sest, et nad.....	
BM(18): vastutajad	
BK(17): loojad	<u>panevad</u> aluse uutele ehitistele.
BJ(17): mootorid	<u>hoiavad</u> firmasid töös
BH(18): uuenduste loojad	<u>peavad</u> leidma uusi lahendusi.
AEs(17): "alustalad"	nendeta <u>oleks</u> ühiskonnakorraldus väga raskendatud.
AL(18): edasiviijad	<u>tõstavad</u> Eesti mainet IT-riigina.

3.6 Tõlgendusrepertuaarid

Tõlgendusrepertuaarid on süstemaatiliselt seostatud mõistete kogumid (Potter ja Edwards 2000), mis aitavad kasutajal käituda õigesti, st iseenesestmõistetavaid tavasid järgides. Kõikide õpilastega jutuks olnud ametite lõikes on võimalik esile tuua järgmisi tõlgendusrepertuaare:

- Amet peab huvitama, muidu on mõttetu!
- Tipud ja reatöölised ehk ole tipus või sa pole mitte keegi!
- Edukuse konstrueerimine – kui sa ei loo midagi uut, siis sa ei löö läbi!

3.6.1 Amet PEAB huvitama, muidu on mõttetu!

Erialavaliku teemal kõneldes noorte poolt kasutatud verbid on olevikus ning tihti on laused formuleeritud käsklausetena (grammatiline suhteväärtus), väga tihti kordub ka sõna "peab", mis viitab diskursuses osalejate vahelistele võimusuhetele ja normatiivsetele eeldustele. Noored deklareerivad iseendale normid ja väärtused, mille poole püüelda.

Noortele tundub iseenesest mõistetav, et töötatakse *"ikka ametis, mis peab huvitama (A)"*. Ameti valiku eelduseks on kõrge isiklik huvi selle töö vastu (*Sa ei saa ju sporti teha, kui ei huvitu sellest (A.)* ning taolises individualismidiskursuses on valikud isiku enda määrata sest, *"No kui inimene tahab modelliks, siis ta ise valib selle tee. Nad ei ole sunniviisiliselt. Et kui midagi teha ei ole... siis peab ikka huvituma sellest (BH18)"*.

Tervemõistuslik eeldus on huvituda oma ametist ning see väljendub soovis olla nagu teised normaalsed inimesed, kellega tahetakse identifitseeruda, sest *"enamus inimesi tegeleb selle ettevõtmisega, mis talle tundub huvitav ja...(ettevõtluses – autor)(B)"* ning *"oleneb kõik inimesest, enamus inimesi ei läheks tööle sinna kus tal ei oleks huvitav see töö tal.(BH18)"*. Võimusuhted on jälgitavad nn "meie ja nemad" diskursuses, vastandatakse neid, kes töötavad iseennast huvitavas ametis, ning kes töötavad vaid raha teenimiseks või töökohal, mis ei sisalda eneseteostuslikke komponente.

- *"paljud elavadki ainult selle peal, et... neile on oluline see, et peab olema koguaeg see raha või töö, mille eest saad raha ja elada selle eest. Aga see on ju mõttetu suht... minu meelest (BM17)"*

- *"kui sul on mingi otsustusvõime, siis saad võib-olla mingeid asju ära teha ja tunned ennast vajalikuna, aga kui oled lihtsalt mingi tühi nühkija seal raha pärast, siis mõttetu (AK17)".*

Meie-nemad diskursuses tuuakse esile teemasid, mis eeldavad väga sügavat huvi nagu näiteks teadus, samas väljendub taolises vastandamises sotsiaalne distantss mõningate ametite suhtes.

"Pead sellest ikka huvitatud olema, kui midagi avastada tahad (A)"- ja programmeerimine, mis *"Tavainimesele ei ole [--] huvitav, kuigi on inimesi kellele see pakub huvi. A: Pead ise huvitatud olema...(A)"* nagu eksisteeriksid normaalsetele "tavainimesetele" lisaks need "teised", kellel on huvi, kuid ilmselgelt "nemad" paiknevad normaalsete inimeste hulgast väljaspool.

3.6.2 Tipud ja reatöölised ehk ole tipus või sa pole mitte keegi!

Õpilased kinnitasid läbi fookusgruppide ametite erinevate kriteeriumite, nagu näiteks palk, mainekus, ühiskondlik olulisus, hindamisel suhtelisust, mis sõltub sellest, kus karjääriredelil asetsetakse. Arenguvõimalused osutusid oluliseks hindamiskriteeriumiks ning nende olemasolu nähti väga olulisena- *"A: Saad alati minna ja kõrgemal kuskil, ma ei tea, tipp-poliitikas kuskil töötada edasi või...A: Politseitööl samamoodi, hakkad alguses tänavalt pihta, saab mingi kontstaabel, siis ülemus..."(A).*

Samas ei leidunud ametite omaduste kirjeldamisel nn "keskmiseid variante", edu ning ühiskondlikku olulisust defineeriti vaid läbi tipp-positatsioonil olemise, sest vaid *"Väga head sportlased on (ühiskondlikult – autor) olulised (A)"*.

Tipp-positioone vastandati reatööliseks olemisele läbi mitme erineva kriteeriumi, kuid millest üheks esilekerkinumaks oli raha, sest *"kui sa oled tipus, siis väga palju, saad oma lastelastele veel ka raha anda. Samas kui sa oled algaja (modell – autor), siis sul on raske tööd leida ja teenida (A).* Sarnast vastandamist kasutasid nii neid kui ka noormehed. Raha teema juures kasutasid noormehed mitteformaalset sõnastust nii positiivses ja imetlevas kui negatiivses ja sildistavas kontekstis, mis teenib mõlemal puhul tähenduse võimendamise eesmärki.

" Sa võid mingi suvaline õli ka olla. [naeravad] Kuskilt mingi... teed mingi kodulehti...[---] Neil, kes Skype'i leiutasid, on laksust mingi miljard taskus; kui mingi kodulehti leiutad, siis on..."(B).

Tipp-positioonil paiknemist seostati väga heade kompetentsidega või eeldustega (sportlaste puhul) – *”kui sa oled hea, siis sulle makstakse selle eest suht hästi AG(18).”* mis omakorda vastandati sama ameti ”lihtsama” tööga *”Kui mingi nad lihtsalt laborites on, siis nad ei pea..ei pruugi saada üldse AK(17)”*. Samas vastandati ka sama valdkonna (haridus) erinevaid ameteid:

A: *Ülikooli professor saab vist ju ikka...(kõrge palk - autor).*

A: Aga *sihuke tavaline õpetaja - koguaeg vinguvad ju, et...*

A: *No alati tahaks rohkem.*

Rahaga on otseselt seotud mainekus, mis omakorda seostub otseselt tegutseja eksistentsi põhjendamisega, sest *”Kui sul on halb maine, siis sa ei müü midagi, siis sa ei teeni. Su firmal ei ole väga mõtet (A)”*.

Samasugune must-valge lähenemine eristus ka mainekuse kriteeriumi lõikes, kus tippe peeti mainekaks ning mittemainekaid positsioone või ameteid seostati mõttetusega – *”Siis ei ole ettevõtlusel mõtet, kui madal on (BH18)”*.

Mainekus kaasneb karjääri tegemise ja edusammudega: *”Samas kui sa oled mingi kõrgele töötanud, võtad mingid vennad tööle...(BA17) Siis ongi (mainekas – autor), aga kui sa algul, algul sa pead ju konkureerima (BH18)”*. Ei soovita olla üks paljudest – *”No ma arvan küll mitte (mainekas - autor) , kui sa oled nagu keskmine ettevõtja. Aga need suured, no... need muidugi paistavad välja (BA17).*

Madalat mainekust seostati otseselt rutiinse, tuima ja tehnilisena kujutatava tööga, mis pigem oli olulisem küsimus poistele kui tüdrukutele. Kõrge mainekus esines (teadlase ameti puhul) seotult ühiskondliku olulisuse ja ühiskonna tunnustusega – *”Kuidagi ühiskondlikult väga tähtis ja ühiskond vaatab sellele mainekalt...(BH18).*

Õpetajatööd nimetati tüdrukute poolt ühiskondlikult väga oluliseks, huvitavaks ning mainekaks, ometi peeti seda ametit kohati rutiinseks ning ebamotiveerivaks ning avalikus vestluses ei soovinud õpetajaks saada keegi, sest *”põhikoolis sa õpetad ühes aines, sul koguaeg on mingi kindel materjal ja korrutad seda asja...(A)”* ning *”mulle meeldiks õpetada, aga...ei meeldiks klassi ees käsutada, et tehke nüüd seda, seda, seda” (A).*

Rutiinsete ametite juures nimetati kehva ajaplaneerimise võimalust ”Kontoritöö – istud seal hommikust õhtuni, lähed koju ja siis hommikul jälle (B).” ning ”halba” kollektiivi ” ”Sa pead igast päevast päeva mingitele inimestele selgeks tegema, mis nad pidid tegema, mida mitte...(B)”.

Ühe osana sellest repertuaarist kerkis esile ka kuulsus, mis seostub tipus olemisega. Teadlase roll seostus tüdrukutele avastustega, mille tulemusel ”kui sa tahad midagi uut avastada, midagi mida keegi ei tea. Paned oma nime peale, saad kuulsaks.[...] Saad mingi füüsikas oma tähise kuskile valemisse nagu Kelvin või mingi konstandi...(A)”.

Positiivse tähenduse võimendamise (”haiged vennad”) väljendati oma imetlust tippsportlaste vastu, kes esindavad rahvust või riiki (kriteerium ühiskondlik olulisus) või teenivad suuri summasid oma saavutustega. ”Andrus Veerpalu on näiteks kaheksa miljonit teeninud.[...]) No siis kui ta on siin seitse aastat on tegelenud sellega tiptasemel. Ikka maailma mastaabis, mingi, ma ei tea, Tiger Woods või... need ikka...Need on ikka täiesti haiged vennad (BA17).

Erinevalt eelmisest näitest, kus viidati nii kodumaisele kui välismaisele sportlasele, seostus kõrge tasustatus kohati välismaal töötamisega ning arvati, et ”Kui sa mingi kohalik oled, siis väga palju ei teeni (moekunstnik - autor)(A)”. Sama arvamus kohalike ning välismaiste palgaerisuste osas ilmnes veel ka teises ilutööstusega seotud valdkonnas: ”Tippmodellid saavad päris hästi palka. Siin Pärnus kohalikud modellid ei saa midagi (B)” samuti arvati teadlase palga kohta, et see on ”Eesti suhtes madal, välismaal kõrge (BH18)”.

3.6.3 Edukuse konstrueerimine – kui sa ei loo midagi uut, siis sa ei löö läbi!

Edukust konstrueeritakse läbi ühiskondlike ootuste, milleks on nii hariduse omandamine – ”Haridus jääb nagu teisejärguliseks. Üks hetk, kui modellikarjäär läbi on, kahekümne-, ma ei tea, mitme aastasel, siis peaks... hakkad mõtlema, et mida edasi teed; sul ei ole mõistust ja ei ole haridust ja...”, enda ülestöötamine ”No kui sa oled end ikka suht üles töötanud, siis inimesed ikka vaatavad, et mis võimekas inimene...(BH18)” kui kogemuse omandamine, sest ”mida parem sa tahad olla, seda suurem kogemus peaks sul olema (AJ18)”.

Olulisteks omadusteks edukas olemiseks on enese väljendamine ning uuenduslikkus:”Ta peab ju koguaeg tehnoloogiast üks samm eespool olema, ta peab looma midagi uut (Teadlane – autor). Ühiskondlik olulisus väljendub uue ja olulise loomises ning see väljendub edasipüüdlikkuses, sest kui ” kui sa ei ole fantaasiarikas ja sa ei loo midagi uut, siis sa ei löö läbi...” (inseneri kohta – autor).

Edukust konstrueeritakse ka läbi mainekuse, teadlase amet näiteks on ”...kuidagi ühiskondlikult väga tähtis ja ühiskond vaatab sellele mainekalt...(BH18).

Lisaks sellele peetakse oluliseks ka olemist ise-enda peremees - ”Et ta ise teeb, enda eesmärk, ta ei tee riigile vaid ta saab ise kasu ja siis... palk on nagu tasu selle eest, mis on tema jaoks nagu tähtsam(A)”, mis võimaldab endale oluliseks peetavaid väärtusi ja huvisid arendada.

Märgiti veel riigipoolset tunnustamist kui ühiskondliku olulisuse tunnusmärki – ”Ma panin neli, sest Eesti riik väärtustab neid...(BA17)” ning ametnikutöö juures tõsteti esile ühiskondlikku olulisust läbi riigi poolt ametisse määramise. ”Kuna riigi poolt määratud, siis ikka on (ühiskondlikult oluline - autor) (K17)”.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

4.1 Järeldused

1. Millisena kujutavad noored teadlaseid ja insenere – milliseid omadusi omistatakse nendele ametitele ?

Üldise tendentsina seostati teadlase ametit tarkuse, harituse, töökuse ja intelligentsiga. Ilmnes, et noorte ettekujutuses eksisteerib teadlastele omane nõ teaduslik välimus, millele iseloomulikud karakteristikud on näiteks prillid, pilk, tõsimeelsus ning soliidus. Implitsiitselt töid tüdrukud välja just nii mees- kui naisteadlaste mittesoliidsuse, mis on interpreteeritav kui oskamatus riietuda stiilselt. Sagedamini teadlaste kohta mainitud loomujoonteks olid tõsidus, tarkus ja intelligentsus ning omaduste hulgas toodi esile nii positiivset (rahulik, haritud, endast lugupidav) kui negatiivse tähendusega omadusi (ülbe, eraklik, *psycho*). Teadlasi iseloomustades ilmnes õpilaste vastustes varjatud eeldusi nii teadlastele iseloomulikuks peetavate iseloomujoonte kui ametiga kaasnevate sotsiaalsete hierarhiate ja suhete kohta.

Nii teadlaste kui inseneride puhul arvati, et tegu on pigem vanemas eas inimestega, kes on kaua õppinud ja pikaajaliste kogemustega. Inseneride puhul arvati, et olulisel kohal töös on juhtimisoskused ning see amet seostus nii tüdrukutele kui poistele majandusliku edukusega. Teadlaste suhtlemisoskuse ning intelligentse kollektiivi olemasolu hinnati õpilaste poolt ühtlasi nii vajalikuks kui vähe oluliseks. Mõlemate puhul peeti oluliseks suurte kogemuste olemasolu

ning ajaga kaasaskäimise vajadust. Ametialaseid arenguvõimalusi peeti teadlastel kõrgeks, samas nenditi palga sõltuvust ametiredelil paiknemisest ning eeldati, et nende palk on välismaal kindlasti suurem kui Eestis.

Noored ootavad teadlastelt ja inseneridelt uuenduslikkust ning ajaga kaasas käimist, teadlasega seotud ootused on enam suunatud tulevikku, inseneridel aga olevikku ja seotud praktilise tööga. Mõlemaid kujutatakse aktiivsete tegijatena, kellest ühiskonnas palju sõltub.

Nii teadlase- kui inseneriametit peeti ühiskondlikult väga olulisteks. Ühiskonna tunnustus seostus teadlaseameti puhul kõrge mainekusega, mis on seotud uute avastustega, ning ka inseneride puhul millegi uue loomise ja majanduse „töös hoidmisega“.

Võib öelda, et noormehed kujutasid inseneriametit paremini ette ja tüdrukute teadmised selle kohta olid väiksemad ning sestap tundus üldiselt, et neil oli keerulisem seoseid luua. Inseneride tööd peeti noormeeste hulgas nii väga huvitavaks kui rutiinseks. Inseneride kohta käivad varjatud eeldused seonduvad peamiselt sooga, tööle iseloomulike joontega ning ühiskondlike ootustega luua midagi uut. Tuleb esile tõsta märkimisväärset sooliste stereotüüpide esinemist nii sõnaselgete kui varjatud eeldustena nii teadlaste kui inseneride puhul. Stereotüüpselt seostub noortele nii teadlase kui inseneri elukutse pigem meessoos ja maskuliinsusega ning tõenäolisemat naisteadlastki nimetasid tüdrukud „meesnaiseks“. Poisid kujutasid tõenäolisemat naisteadlast kui tööle pühendunut, haritud ja endaga rahulolevat, samas ilma perekonnata ning läbi varjatud eelduste ühtlasi eraklikku ja tööst sõltuvat naist.

2. Millised on noorte diskursiivsed skeemid erialavalikute ning teadlaste ja inseneride kujutamisel?

Erialavalikute tõlgendusrepertuaaridest ilmnes, et noored deklareerivad endale ise normid ja väärtused, mille poole püüelda ning üheks karjäärivaliku keskseks kriteeriumiks on kõrge isiklik huvi. Individualismidiskursuslikud valikud on samas seotud „normaalseks“ peetavate sotsiaalsete identiteetidega, mis eeldavad töökohal eneseteostuslikkust ning välistavad vaid raha nimel töötamise. Edukuse saavutamiseks on tarvis omandada hea haridus, ennast üles töötada, omandada kogemusi ning olla edasipüüdlik.

Ühiskondlikult olulisena näeksid end teadlase või insenerina nii tüdrukud kui poisid, enda silmis ja majanduslikult edukana näevad neis ametites end vaid poisid (ptk 3.4). Teadlaste ja inseneride sotsiaalseid rolle kirjeldavale sõnavarale on omane nende erandlikkuse rõhutamine, „millegi uue loomise“ loosunglikkus ning tulevikku suunatus viitab sotsiaalsele distantseeritusele igapäevaelust ja -reaalsusest (ptk 3.5).

Tõlgendusrepertuaaride analüüsisist kerkis esile teadlaste kujutatamine meie-nemad diskursuses „teistena“, kellel eksisteerib väga sügav huvi teatud teemade vastu vastandina tavainimestele, kellele samad teemad huvi ei paku. Olulise sisulise diskursiivse skeemina eristus erinevate või ühe ja sama valdkonna ametite võrdlemine vastanduste läbi, kus tipp-positsioone peeti mitmete kriteeriumite lõikes (raha, mainekus, ühiskondlik olulisus) ülimuslikuks ning nõ mitte-tippe peetakse pigem mõttetuks. Teadlase ametit peeti „tippude ja reatöölise“ tõlgendusrepertuaaris ühiskondlikult väga oluliseks, mainekaks ja kuulsust võimaldavaks, kuid ka vastandati tipp-positsiooni ja laboritööga kaasnevat palka. Edukust teadlase ja inseneri ametis konstrueeritakse läbi millegi uue loomise ning teadlase ametislikaks ka läbi mainekuse.

3. Millised on noorte hoiakud teadlaste ja inseneride elukutsete suhtes?

Võib öelda, et fookusgrupis osalenud üldiselt respektseerivad teadlaste ja inseneride sotsiaalset rolli ning peavad neid ühiskondlikult väga olulisteks. See väljendub õpilaste ettekujutuses teadlaste ja inseneride tööst – kuigi õpilaste valitud laused on loosunglikud ning teadlaste puhul valdavalt tulevikku vaatavad, kujutavad need enamasti teadlasi ja insenere aktiivsete tegutsejatena.

Nii teadlasi kui insenere peeti väga tarkadeks ja ühiskonnas vajalikeks, samas kui inseneri elukutset seostati juhtimisoskuste ja juhtimisega, siis teadlasi juhina ei nähtud, mis võib viidata Eesti ülikoolide ja äriettevõtete vähesele koostööle või selle väljapaistmisele ühiskonnas (mis on lühikese turumajandus-perioodi tulemus ning samuti oletatavasti kultuuriliselt nõukogude perioodi mõju).

Kuigi üldiselt pidasid õpilased ühiskondlikult teadlasi ja insenere väga oluliseks, siis isikutasandil nad ka stigmatiseerisid ja isegi kohati naeruvääristasid neid. Teadlaste ja

inseneride representatsioon õpilaste seas (stereotüübid nagu meesnaine ja teadlase-inseneriameti maskuliinsus) on mõjutatud levinud traditsioonilistest soorollidest ning enamasti teadlaste kujutamisel kasutatavatest stereotüüpidest, kus teadlasteks ja insenerideks on pigem mehed ning naised samas ametis kujutatakse erandlikult (ptk 3.2 ja 3.3) ning naistel seostusid ametiga lisatingimused (näiteks loeb ainult loenguid).

Poisid kujutasid end teadlaserollis ette vaid end positiivsete loomuomadustega kirjeldades. Tüdrukud omistasid end teadlase ja insenerina kirjeldades endale ka negatiivse suhteväärtustega omadusi ning kasutasid peamiselt maskuliinseteks peetavate väljendusväärtustega omadussõnu (ptk 3.6). Insenerirollis end kirjeldades nimetati lisaks positiivsetele omadustele negatiivse konnotatsiooniga omadusi nii tüdrukute kui poiste poolt. Tütarlapsed ei nimetanud end teadlase ja inseneri rollis edukaks ega hästi teenivaks, millele viitasid noormehed, seega võib arvata, et tütarlaste hoiakud teadlaste ja inseneride elukutsete suhtes on negatiivsemad kui noormeestel.

Diskursuse taoline kujunemine on tõenäoliselt tingitud stereotüüpsetest arusaamadest, levinud traditsioonilistest soorollidest ning kehtivast sooideoloogiast. Sestap võib väita, et toimub pigem olemasolevate sotsiaalsete identiteetide taasloomine ning kinnistamine. Sooliste eelarvamustega keskkond soodustab diskrimineerivate hoiakute ja kogemuste püsimist. Taolistel diskursiivsetel praktikatel on suured ideoloogilised efektid, mis aitavad toota ja taastoota ebavõrdseid võimusuhteid. On tõenäoline, et küllaltki levinud teadlaste ja inseneride maskuliinne *imago* ning ilmnunud soostereotüüpide käsitlemised ei pane tüdrukuid nende ametite peale mõtlema ning taolised diskursused aitavad säilitada olemasolevaid teadmiste ja uskumuste süsteeme.

4.2 Diskussioon

Käesolevas uurimuses osalenud noorte taustainfost selgub, et neile on endale meeldiva tegevusala valikul oluline see, et saaksid arendada enda võimeid, huvisid ja identiteeti. Samade tulemusteni on jõudnud uurimustes ka mitmed uurijad (Rämmer 2009; Talvis 2008; Illeris *et al* 2002; Ulriksen 2003, Schreiner ja Sjoberg 2005 kaudu).

Väärtushinnangute uuringute trendide analüüs näitab, et ühiskonnas on suurenenud nende inimeste arv, kellele on muutunud oluliseks eneseväljenduslikud väärtused (Saar 2010). Eneseväljenduslike väärtuste olulisuse noorte seas toob välja Andu Rämmer 2007 aastal läbi viidud Tallinna õpilaste uuringus ning ka käesolevas uuringus kerkib esile isikliku huvi ning loomuomaduste arendamise suur olulisus noorte jaoks. Seega pole käesoleva uurimuse tulemustes kirjeldatud individualismidiskursus ja kohustus tegeleda tööna sellega, mis sügavalt huvitab, varasemate uuringute kontekstis eripärased. Samuti selgus ka minu kogutud noorte taustainfost, et ebahuvitavamad ametid on seotud füüsilise või rutiinse tööga (mis pole õpilast arendav), nagu tõi esile ka Rämmer (2009a). Ka soovisid mõned õpilased antud taustainfos vältida keerulisi seoseid ja valemeid ning alasisid, kus tuleb teha palju mõttetööd, mida samas teadlaste ja inseneride töö kirjeldamisel otseselt fookusgruppides ei märgitud, teaduse igavaks pidamine tuli välja varjatud eeldusena. See, et teaduse ja tehnoloogiaga seotud ametid on igavad on üks põhilisi stereotüüpe, mida varemgi kirjeldatud (Stereotüüpe murdes 2005). Vastav seos ilmnes selle töö kontekstis tõlgendusrepertuaarides, milles kerkib esile „meie-

nemad“ diskursus, kus sotsiaalne distants teadlase ameti suhtes väljendub väga sügava huvi omamises teemade vastu, mis nn tavainimest ei huvita.

2007 aastal läbi viidud Tallinna noorte uuringus osutasid teadlase ja inseneride elukutsed üheks prestiižsemateks (Rämmer 2009a). Väärtusuuringutest on teada, et kollektivistlikud ja universalistlikud väärtused on noorimate respondendite poolt hinnatud kõige madalamalt (Kalmus ja Vihalemm 2004), sestap võib ka oletada, et kuigi õpilased tunnistavad teadlaste ja inseneride suurt ühiskondlikku olulisust, pole see piisav motivaator nende karjääride ihaldusväärseks tunnistamiseks. Samas sidusid õpilased fookusgrupis teadlase ameti ühiskondliku olulisuse, mis varasemates uuringutes on kirjeldatud kui madala osatähtsusega tegur elukutse valikul (Talvis 2008), otseselt ameti mainekusega (kuulsaks saamine, avalik tunnustus), mis avab prestiižsemaks osutumise tagamaid.

Teppo (2006) mainib, et 9. klassi õpilased ei leia endile huvitavana tunduvaid töö omadusi teadlase ametis üles. Ka käesoleva töö kontekstis võib oletada, et noored on liiga vähe kursis teadlase elukutse karjääriteedega ning võimalike valikutega üldse enda prioriteetidega sidususe loomiseks. Samuti ilmnis fookusgrupi intervjuusid analüüsid, et poisid kujutavad inseneriametit paremini ette kui tüdrukud. Lisaks on nii inseneri kui teadlase amet noorte ettekujutuses enamasti seotud millegi uue loomisega või uuenduslikkusega, mis on liiga kitsas ja loosunglik vaatenurk. Sellest võib oletada, et õpilased teavad vähe teadlaste ja inseneride töö erinevatest külgedest ja võimalustest ning on võimalik, et nad ei pruugi omada piisavalt informatsiooni nendest pädevamate kuvandite omamiseks. Ka vastses Tallinna gümnasistide uuringus leitakse, et õpilased pole hästi kursis loodusteaduslike elukutsetega, mida tööturg võiks neile pakkuda ning koolides peaks pööratama rohkem tähelepanu karjäärivalikute tutvustamisele. Aineõpetaja peaks informeerima õpilasi oma valdkonna kutsealastest õppimis- ja karjäärivõimalustest (Lond 2010). Samuti on andmeid, et ühe põhjusena valivad tüdrukud IKT (informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiad) aineid vähem seetõttu, et on vähe hea erialase töökogemusega inspireerivaid õpetajaid, kes ainetundides IKT-d põnevalt käsitleksid ning sellega seotud elukutseid tutvustaksid (Lasen 2009). Seega on õpilastele võimalikke erialavalikute tutvustamine koolis antava hariduse ning selle vahendajate, kelleks on õpetajad, oluline ülesanne ning sellele peaks enam üldhariduskoolides tähelepanu pöörama.

Käesoleva töö tulemustest võib üldistavalt arvata, et poiste hoiakud teadlaste ja inseneride elukutsete suhtes on veidi positiivsemad kui tüdrukutel. Eristuvaks aspektiks poiste ja tüdrukute vahel oli see, et poisid kirjeldasid end teadlaste rollis vaid positiivselt ning tüdrukute puhul lisandusid negatiivse konnotatsiooniga omadused enda kirjeldamisel nii teadlasena kui insenerina. Lisaks ilmnis, et poisid pidasid end tulevikus teadlase elukutses edukaks ning nägid end nii teadlase kui insenerina ka majanduslikult edukana, kuid tüdrukud kumbagi omadust ei maininud. See on osaliselt seletatav sellega, et noormehed väärtustavad nooremaealiste naistega võrreldes kõrgemalt tehnoloogia ja võimuga seotud väärtusi (Kalmus 2010). Tütarlapsed ei pea end teadlase või inseneriametis edukaks. Seda tõenäoliselt seetõttu, et nende diskursiivne kuvand neist ametitest ei kattu soorollipõhiste ootustega enda suhtes, mis on tõenäoliselt ideoloogiliselt mõjutatud Eestis ühiskonnas „valitsevatest“ traditsioonilistest soorollidest.

Õpilaste tõlgendusrepertuaaridest ilmneb tugev soov olla nagu teised „normaalsed inimesed“. Teadlaste ja inseneride kuvandis eksisteerivad neid erandlike ja eripärastena kujutavad stereotüübid ning nende ülesandeid ühiskonnas kujutatakse ette loosungliku ja igapäevaelust distantseerituna, sestap tundub loogiline, et noorte hoiakud nende ametite ihaldusväarsuse suhtes on pole liiga positiivsed. Lisaks võib arvata, et teadlase ja inseneri ametite valdavalt maskuliinne kuvand ning konservatiivse mõttemalli poolt toetatud soostereotüüpide esinemine nende elukutsete sotsiaalses representatsioonis ei pane tüdrukuid nende ametite peale mõtlema. Tõenäoliselt võib aga isiklik kokkupuude stereotüübivälise grupi esindajaga muuta olemasolevat kuvandit (näiteks üks noormees fookusgrupis, erinevalt teistest pidas teadlaseks pildil kujutatud noort heledapäist naist, sest oli varem sarnase teadlasega kokku puutunud – lk 37).

Kindlasti võib üheks põhjuseks, miks tüdrukud ei näe teadlase ja inseneri elukutset atraktiivsena, olla ka nähtaval-olevate edukate naisteadlaste ja -inseneride eeskujude vähesus või puudumine. On andmeid naisteadlaste vähese ”pildilolemise” kohta, mis on seotud nii implitsiitsete ja kultuuriliste soosüsteemi takistustustega kui mittesootundliku teaduspoliitika korraldusega (Laas *et al* 2008; ENWISE 2004). Ka naisteadlased ise tajuvad traditsiooniliste soorollide paikapidavust (eriti suhtumises teiste naiste valikutesse töö- ja pereelu ühitamisel) ja enda marginaalseks pidamist tööle pühendunud naisena (Talves *et al* 2008), mis on suurepärane näide sellest kuidas grupi üksikliikmed sotsiaalsetes praktikates ideoloogiat

taastoodavad . Samas peavad uurijad võimalikuks ka eduka teadlase sobitavust naiselikeks peetavate sotsiaalsete rollidega nagu ”järeltulijate” kasvatamine, meeldiva töökeskkonna loomine ning inimestevaheliste suhetega seotud probleemide lahendamine grupis (*ibid*). See ideestik aga ei paku lahendust, kuidas on kirjeldatu ühildatav praeguse süsteemiga teaduses, mis on orienteeritud pigem saavutustele ja tunnustusele ning kus eelmises lauses loetletud sotsiaalsed rollid eeldavad juba teatud saavutuste olemasolu.

Siinkohal on oluline märkida, et käesolevas uurimistöös käsitleti ”teadlast” ja ”inseneri” kui elukutse esindajat üldiselt ning nende töö sisu lahtimõtestamine jäeti noorte enda ülesandeks. Kuna fookusgrupis kõneldi taustaks teistest ametitest, teadlase ja inseneri töö kirjeldamisega aja vähesuse tõttu ei õnnestunud lahtimõtestamisega väga süvitsi minna ning pigem kirjeldati kõige esmasena esile kerkinud üldist kuvandit. Ka nende ametite puhul võib tuua välja erinevaid aspekte ning tööle iseloomulikke jooni – teadlased tegelevad lisaks uurimistööle ka õpetamisega ning teadustulemuste rakendusse suunamisega. Samuti on meil tarvis erineva profiili ja oskustega inseneriharidusega töötajaid nii tehnika-, kõrghariduse- kui disainivaldkondades. Arvestades tõlgendusrepertuaaridest selgunud edukuse defineerimist vaid läbi tipp-positsiooni ning laialdaselt levinud soostereotüüpe, väärksid noorte seas enam tutvustamist teadlase ja inseneride ametite erinevad aspektid ning mitmetahulisus, samuti enda huvide ja võimete rakendamise rekontekstualiseerimine edukuse mõistes.

Teadlaste ja inseneride elukutsete maskuliinse representatsiooni ilmnemise puhul võib paralleele vedada nende kujutamise meedias, mis on noorte jaoks üheks oluliseks infoallikaks, nagu märkisid õpilased ka kogutud taustainfos. On leitud näiteks, et populaarteaduslikel veebilehtedel teadlaste fotodel kujutamisel eksisteerib meesteadlaste üleekspluateeritus (YOSCIWEB 2010). Kindlasti väärrib täiendavat uurimist, mil moel noored üldiselt elukutsete kohta infot saavad ning mismoodi on mõjutanud noorte teadlaste ja inseneride diskursiivsete kuvandite teket nende elukutsete meedias kujutamine. Poleks üllatav, kui ilmneks positiivsete näidete ja kuvandite puudumine või vähesus nooremaelistest ja naissoost teadlastest ja inseneridest, mis oleksid seondatavad noortele tähenduslike eneseteostuslike aspektidega.

Autori tähelepanekute kohaselt tuleks arvestada seda, et kuigi grupiintervjuude läbiviimine osutus antud töö puhul sobivamaks meetodiks, peaks tulemuste tõlgendamisel mingil määral arvesse võtma ka grupimõju. Fookusgrupis osalenud kuulusid ühte ja samasse klassikomplekti ning seega ei õnnestunud grupis täielikult vältida juba varem väljakujunenud hierarhiad. Kuigi grupimõjude vähendamiseks kirjutasid õpilased esialgsed mõtted üles ning moderaator julgustas sõna võtma ka neid, kes tagasihoidlikumad olid, siis grupi ideoloogiana ei räägitud avalikult soovist teenida kõrget palka ja see kirjalikult töölehtedele jäädvustatud info sõnastati avalikult grupivestluses teiste „õigete“ kriteeriumitena (Lisa 3 Tabel A1 ja Tabel B1). Grupi ideoloogiast annab tunnistust ka see, et harva käidi välja liiga erinevaid arvamusi teiste omadest. Teismeliste puhul on eriti oluline enda gruppikuuluvuse õigustamine ning nn ”normaalsuse” tõestamine. Vastavalt levinud sotsiaalpsühholoogilistele käsitlustele on hoiakud seotud sotsiaalsete suhete kinnitamise ning grupi kohesiivsusele kaasa aitamisega (Hayes 2002), sama aspekti omavad ka selle töö raames üles kerkinud grupiideoloogiad. On võimalik, et grupi liidritega sarnanemise soovi tõttu kerkis üles vähem liiga palju „keskmisest“ erinevaid arvamusi ning oleks mõistlik saadud tulemusi kõrvutada noorte süvaintervjuude tekstianalüüsiga samal teemal.

Käesolevas magistritöös kasutatud meetodika ei võimalda laiendada üldistusi kogu earühmale, vaid võimaldab pilguheitu noorte maailma ühest meetodilisest aspektist. Sotsiaalse konstruktivismi kohaselt pole võimalik leida absoluutset või universaalset teadmist, kuna pole olemas kontekstivabasid neutraalseid tõe-väiteid, sest kogu teadmine on diskursiivselt tekkinud ja sellest sõltuv. Absoluutset tõe pole olemas. Diskursusanalüüsi puhul tuleb arvesse võtta, et uurija pole vaid tõe jälgiv „kärbes seinal“ – uurija fookus ja uute teadmiste tekitamine samaaegselt nii esitab kui loob reaalsust (Jorgensen ja Phillips 2010).

Nii käesoleva uurimistöö meetodite piiratuse kui suure ajalise ja ruumilise distantsi tõttu uurimishetke ja erialavaliku tegemise vahel ei saa väita midagi kindlat fookusgrupis osalenud õpilaste tulevase erialavaliku kohta. Mehhanismid noorte prioriteetide tekkimises on mitmepalgelised ning keerulised mõista, sest ükski teooria üksinda ei võimalda täielikult seletada, miks noored ei eelista teaduse ja tehnoloogiaga seotud õpinguid ja karjääre. Kindlasti tuleks probleemile läheneda interdistsiplinaarselt ning analüüsida üheskoos õppevahendeid ja -meetodeid, hariduspoliitikat, meediadiskursuseid ning siirdeühiskonnale omast väärtuskonteksti.

Diskursusanalüütiline lähenemine eeldab, et teksti (näiteks üleskirjutatud kõne) ja sotsiaalsete protsesside (eriala ja õppimissuuna valik) vahel on dialoogilised suhted. Samuti võib arvata, et läbi kommunikatsiooniprotsesside on ühiskonnas levinud diskursused seotud hoiakute kujundamisega ning hoiakud omakorda mõjutavad samamoodi diskursuseid. Seega võib siiski oletada, et elukutsete diskursiivne kuvand ning varakult välja kujunenud hoiakud mingil määral mõjutavad valikute tegemist.

Hoiakud on üks oluline käitumise eeldus ning kui soovitakse muuta käitumist, peab esmalt tegelema hoiakute ümberkujundamisega. Olgugi, et hoiakute muutmine on vaid üks väike samm käitumise mõjutamise suunas, on teadlase ja inseneti ameti populariseerimisel oluline, et täiendataks noorte infovälja mitmekesiseid karjäärivalikuid tutvustavate ning soostereotüüpe murdvate valikutega, mis võiksid anda tõuke võõristavate ning negatiivsete hoiakute ümber kujunemisele.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida, millisena kujutavad noored teadlasi ja insenere, millised on nende hoiakud nimetatud elukutsete suhtes ning kirjeldada diskursiivseid skeeme nende hoiakute konstrueerimisel. Ühtlasi seadsin enda eesmärgiks leida võimalikke seletusi, miks on eelnimetatud ametid õpilaste arvates ühiskondlikult olulised ja vajalikud, kuid nendega ei soovita ise tegeleda.

Töö lähtekohaks on sotsiaalkonstruktivism, mille järgi on reaalsus sotsiaalselt konstrueeritud ning teoreetilistes alustes lähtutakse empiirilist andmestikku toetavatest kommunikatsiooni- ja sotsiaalpsühholoogia teooriatest. Kuna magistritöö lähenemisest tulenev meetoodika eeldab, et teksti vaadeldakse ja analüüsitakse seoses selle laiema sotsiaalse ja ühiskondliku kontekstiga, kuulub teooriaosasse ka ülevaade olulisematest teemaga seonduvatest empiirilistest uuringutest (Eesti inimeste väärtused, soorollid, eesti õpilaste tulemused rahvusvahelistes haridusuuringutes, teadlaste kujutamine meedias).

Uurimistöös viisin läbi 2 fookusgrupi-intervjuud Pärnu Ühisgümnaasiumi 11. klassi noormeeste ja neidudega. Fookusgruppide transkriptsioonide analüüsimiseks kujundasin vastavalt uurimisküsimuste fookusele analüüsimeetoodika, kus kasutasin peamiste

lähenemistena teksti- ja diskursusanalüüsi. Analüüsis oli minu fookuseks noorte valitud sõnavara, vaikumisi esitatud eelduste ning tõlgendusrepertuaaride analüüsimine.

Peamiste tulemustena võib välja tuua, et noored peavad teadlasi ja insenere üldiselt väga tarkadeks, ühiskondlikult väga olulisteks ning neid kujutatakse aktiivsete tegijatena, samas esines isikutasandil nende stigmatiseerimist ning erandlikkuse rõhutamist. Erialavalikute tõlgendusrepertuaaridest ilmnes, et noorte karjäärivaliku keskseks kriteeriumiks on kõrge isiklik huvi ning individualismi-diskursuslikud valikud on tugevalt seotud „normaalseks“ peetavate sotsiaalsete identiteetidega. Teadlaste ja inseneride sotsiaalseid rolle kirjeldavale sõnavarale oli iseloomulik loosunglikkus ning tulevikku suunatus, mis viitab nende rollide sotsiaalsele distantseeritusele igapäevaelust. Teadlaste ja inseneride sotsiaalne representatsioon noorte seas on mõjutatud levinud traditsioonilistest soorollidest- stereotüüpselt seostub teadlase ja inseneri elukutse meessooga ning naised samas ametis kujutatakse marginaalsena või erandlikena. Üldistavalt võib öelda, et poiste hoiakud on nimetatud elukutsete suhtes veidi positiivsemad kui tüdrukute omad.

Olulisemaks järelduseks on asjaolu, et arvestades noorte tõlgendusrepertuaaridest selgunud edukuse defineerimist vaid läbi tipp-positiooni ning laialdaselt levinud soostereotüüpe, väärksid noorte seas enam tutvustamist teadlaste ja inseneri ametite erinevad aspektid ning samuti enda huvide ja võimete rakendamise rekontekstualiseerimine edukuse mõistes.

SUMMARY

This master thesis concentrates on social representation of researchers and engineers among youth. The author sought answers to questions how young people represent researchers and engineers, what are their attitudes towards these careers and what kind of discursive schemas are constructing the attitudes. Also was author's goal to find possible explanations why young people are not very into being researchers or engineers, although as they think these careers are necessary and have great societal impact.

The research is based on socialconstructivist paradigm, what defines reality to be socially constructed and also on theories of communication and social psychology concerning the empirical data collected. As the methodics of the thesis assumes that the text is viewed and analyzed in relation with it's wider social and societal context, there are also reviews of the most important empirical research of the context (values of Estonians, gender roles, estonian student's results in international education surveys and researchers imago in media) in the theoretic part of the thesis.

Two focusgroup- interviews were conducted with 11 grade girls and boys (aged 17-18) in Pärnu Ühisgümnaasium. The research methodics for the transcriptions of the interviews was developed according to the research questions. The main methods were text- and discourse

analysis. Analysis focuses on the vocabulary chosen by youth, assumptions hidden in the text and interpretative repertoire's.

Main results are as follows. Young people consider researchers and engineers to be very clever and intelligent, really important for the society and they are represented as energetic actors, at the same time on the bases of individuals young people stigmatised them and emphasized their exceptionality. From the interpretative repertoire's of concerning the career choices generally it came out that the centered criteria in career choices is high personal interest and individualistic-discursive choices are strongly connected with the social identities considered to be „normal“. Representational to the vocabulary describing social roles of researchers and engineers was the look towards future, what refers to social distance of these roles from our every-day lives. The social representation of researchers and engineers is influenced from traditional gender roles – as stereotypes these careers are associated to male gender and women are represented as marginal and exceptional. In general, attitudes of the boys are somewhat more positive than the attitudes of the girls towards the careers of researchers and engineers.

An important conclusion of my research concerning the definition of success only to be the top-position in the youth's interpretative repertoire's and widely spread gender-stereotypes, is that different aspects and multifacetedness of the researcher's and engineers careers is needed to be introduced to youth. Also it necessary to recontextualise young people's concept of success linking it with using one's interests and ability's, to bring down the stereotypes.

VIIDATUD ALLIKAD:

Alexander, J.C, Eyerman, R, Giesen, B, Smelser, N.J, Sztopka, P (2004). „*Cultural trauma and collective identity*“. Berkeley, CA. University of California press.

Bachmann, T ja Maruste, R (2001) „*Psühholoogia alused*“, Kirjastus Ilo, Tallinn 2001

Berger, P. & Luckmann, T. (1966), „*The Social Construction of Reality: a Treatise on the Sociology of Knowledge*“. London: Penguin University Books.

EMORI kodulehekülj „*Kvalitatiivuuringud- Miks? Kuidas?*”
<http://www.emor.ee/index.html?id=1687> (vaadatud 2.04.10)

ENWISE ekspertgrupi lõppraporti kokkuvõte 2004
http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/sc_soc_wasted_talents_ee.pdf (vaadatud 29.05.10)

EU (2004) „*Europe needs more scientists!*“ Brussels: European Commission, Directorate-general for research, high level group on human resources for science and technology in Europe.
http://ec.europa.eu/research/conferences/2004/sciprof/pdf/conference_review_en.pdf (vaadatud 12.03.10)

EUKids Online veebileht. „*Researching Children's Experiences Online Across Countries: Issues and Problems in Methodology*“
The London School of Economics and Political Science.

www.eukidsonline.net -> [EU Kids Online I Methodological resources](#) -> [Best Practice Research Guide](#) (vaadatud 12.03.10)

Fairclough, N (1989), „Critical discourse analysis in practice: description” *Language and Power*. Longman, London.109-139

Fairclough, N (1995) „*Critical discourse analysis: the critical study of language*“. Harlow, Longman, 1995

Fairclough, N ja Wodak, R (1997) „*Critical Discourse Analysis*“, Vol.2. SAGE

Greenbaum, T. L (1999) „*The Handbook for Focus Group Research*“. Second Edition, SAGE Publications, Inc

Hayes, N (2002) „*Sotsiaalpsühholoogia alused*“, OÜ Külim

Henno, I ; Tire, G; Leppmann, T. (2007) „*Ülevaade rahvusvahelise õpilaste õpitulemuslikkuse hindamise programmi PISA 2006 tulemustes*”t.

<http://www.hm.ee/index.php?048181> (vaadatud 2.05.10)

Inglehart, R (2006) “Mapping global values” *Comparative Sociology* 2006, Volume 5, issue 2-3

Inglehart, R ja Welzel, C (2005) „*Modernization, cultural change, and democracy : the human development sequence*“, Cambridge University Press, Cambridge 2005, 2008

Jorgensen, M ja Phillips, L (2010) “*Discourse Analysis as Theory and Method*” SAGE Publications Ltd

Kalmus, V (2007- 2008) Diskursusanalüüsi loenguslaidid ”Kriitiline diskursusanalüüs: N. Fairclough’i meetod 19.02- 20.02.2007 ja ”Diskursusanalüüs” 17.02.2008.

Kalmus, V (2010) ”Eesti elanike väärtusmuutused” *Eesti Inimarengu Aruanne 2009*, Tallinn, Eesti koostöökogu.

Kalmus, V ja Vihalemm, T (2004) “Eesti siirdekultuuri väärtused”

Kogumikus “*Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina.Maailm.Meedia tulemustest*”, 2004 Toim. Kalmus. V, Lauristin. M, Pruulmann- Vengerfeldt. P Tartu Ülikooli kirjastus 2004

Kitsing, M (2008) *PISA 2006. Eesti tulemused*. Haridus- ja teadusministeerium, välishindamisosakond, Tartu

<http://www.hm.ee/index.php?048181> (vaadatud 2.05.2010)

Kont, K (2009) „*11. klassi õpilaste suhtumine loodusteadustesse ning nende arvamused tulevases elukutsest, teadusest ja tehnoloogiast*“. Magistritöö. Tartu Ülikool, haridusteaduskond. Tartu

Laas, A, Lamesoo, K ja Talves K (2008) „Mõtteviisi tõkked: maskuliinne teadusruum“. *Vaateid teelahkmelt. Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika aktuaalseid probleeme Eestis*. Tartu Ülikooli Kirjastus

Laherand, M (2008) „Kvalitatiivne uurimisviis“. Tallinn, Infotrükk 2008

Lasen, M (2010) „Education and career pathways in Information Communication Technology: What are schoolgirls saying?“. *Computers & Education* nr 54, 1117-1126

Lauristin, M ja Vihalemm, P (2004) “Sissejuhatus: Uurimuse Mina.Maailm.Meedia metodoloogias ja tähendusest.”

Kogumikus “*Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimuse Mina.Maailm.Meedia tulemustest*”, 2004 Toim. Kalmus. V, Lauristin.M, Pruulmann- Vengerfeldt. P Tartu Ülikooli kirjastus

Lauristin, M (2004) ”Eesti ühiskonna kihistumine”.

Kogumikus “*Eesti elavik 21. sajandi algul. Ülevaade uurimise Mina.Maailm.Meedia tulemustest*”

Toim. Kalmus. V, Lauristin.M, Pruulmann- Vengerfeldt. P. Tartu Ülikooli kirjastus

Linde, K (2009) „9. klassi õpilaste huvid loodusteaduste õppimisel ja karjääriprioriteedid“
Magistritöö Tartu Ülikool, Loodusteadusliku hariduse keskus. Tartu

Lond, M (2010) „Tallinna gümnasistide karjääriteadlikkus ja instrumentaalne ning tulevikule suunatud huvi õppida loodusteadusi“. Magistritöö. Tallinna Ülikool. Matemaatika ja Loodusteaduste Instituut. Tallinn

McQuail, D (2003), “*Massikommunikatsiooni teooria*”, Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus

Philogene, G ja Deux, K (2001). “Framing the Issues. Introduction.” Kogumikus “*Representations of the Social*”, Blackwell Publishers Ltd

Pilvre, B (2000), “*Construction of gender in the cover- column Persoon in the Estonian weekly Eesti Ekspress* “ Master’s thesis, Tallinn University, Tallinn 2000

Potter, J ja Wetherell, M (2006) „*Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*“. Sage Publications Ltd 2006

Pärnu Ühisgümnaasiumi koduleht <http://www.yhis.parnu.ee/> vaadatud 22.04.2010

Põldsaar, R (2001), “Kriitiline diskursuseanalüüs ja naisekäsitlus eesti meedias”, *Ariadne lõng* 1/2, 2001

ROSE- *The Relevance of Science Education*, uuringu koduleht <http://www.ils.uio.no/english/rose/> (vaadatud 2.05.2010)

Rämmer, A (2009a) „Eesti koolinoorte väärtused“

Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis. Tartu Ülikooli eetikakeskus, Tartu 2009 koostajad Sutrop, M; Valk, P; Velbaum, K.

Rämmer, A (2009b)- „Andu Rämmer: Uued väärtused: elada vaid endale” *Eesti Päevaleht*, 15. august 2009. <http://www.epl.ee/artikkel/475689>

Saar, A ”Muutused Eesti väärtushinnangutes aastail 1990- 2008” *Eesti Inimarengu Aruanne 2009*, Tallinn 2010, Eesti koostöökogu

Saarniit, J (2000) ”Väärtusteadvus ja selle muutused.”
Eesti Noorsooraport : Eesti noorsoopoliitika ülevaade, lk. 217-225, Tallinn, EV Haridusministeerium

”**Sooline ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis**” *Sotsiaalministeeriumi Toimetised. Poliitikaanalüüs nr 1* 2006, EV Sotsiaalministeerium, Tallinna Ülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. (Tallinn, 2006).
http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/pages/goproweb1363 (vaadatud 29.05.10)

”*Stereotüüpe murdes- juhendmaterjal naiste potentsiaali suurendamiseks teaduse ja tehnoloogia valdkondades*” Projektiraport, WITEC 2005
<http://www.ut.ee/gender/?id=9&ln=1#BASNET> (vaadatud 29.05.10)

Stjerna, M; Lauritzen, S; Tillgren, P (2004) “Social thinking” and cultural images: teenagers’ notions of tobacco use. *Social Science & Medicine* Volume 59, Issue 3 pages 573-583

Schreiner, C ja Sjøberg, S (2005) “Science education and young people’s identity construction- two mutually incompatible projects?”
<http://www.ils.uio.no/english/rose/network/countries/norway/eng/nor-schreiner-values2006.pdf>
Nordic studies in science education, 2005

Talvis, L (2008) „*Vanemate haridustase eesti noorte väärtushinnangute mõjutajana uurimuse „Tallinna õppurite haridus- ja tööväärtused 2007“ alusel*“, bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, Tartu 2008

Talves, K ja Laas, A (2008) „Väljapaistvad naised teaduses: naisteadlaste kajäräriteed „eduka teadlase“ diskursuse taustal“. *Ariadne Lõng* ½, 2008, Eesti Naisuurimis- ja teabekeskus

Teppo (2006) „Eesti kooliõpilaste ettekujutus teadustööst ja teadlase elukutsest. Uuringu ROSE (Relevance of Science Education) tulemused.
Kogumikus „*Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja jätkusuutlikkuse tagamise süsteem. Ettekanded ja uurimused II.*“

Van Dijk, T (2005), „*Ideoloogia. Multidistsiplinaarne käsitus*”, Tartu Ülikooli kirjastus 2005

YOSCIWEB - Young People and Images of Science on Webcites „Parimate praktikate ja soovitude käsiraamat“. YOSCIWEB, 2010 www.yosciweb.eu

LISAD:

Lisa 1 Fookusgrupi moderaatori kava

Nimesildiring

- Minu tutvustus, teen magistritööd, kuidas seda infot kasutan (anonüümne, keegi peale minu ei tea, kes mida rääkis)
- Ei ole õigeid ega valesid vastuseid, ma tahan teada, mis teie arvate ning igäihe arvamus on õige ja oluline. Selleks, et meil huvitavam oleks omavahel rääkida olen ette valmistanud mõned ülesanded. Aga kõigepealt ma tahaksin teiega rohkem tuttavaks saada...
- (jäasulatus) energizer.

Soojenduslik ajurünnak 5 min: Mis on teadus- millised sõnad või mõisted teil seostuvad teadusega?

5 min töölehe täitmiseks ja ~15 min aruteluks

Ülesanne 1. Isiklike seoste projektiivtehnika

Rida pilte (slaidil, prinditud lehel, iga pilt tähistatud), iga pildi kõrval valik kolmes tulbas (teadlane; insener) a) KINDLASTI JAH b) võib-olla c) KINDLASTI MITTE) erinevas eas ja riietuses meestest ja naistest. Palun avalda oma arvamust märkides paberile, kes neist võiks olla teadlane, kes võiks olla insener? Kes kindlasti mitte? Miks Sa niimoodi arvasid? Arutame üheskoos.

5-10 min

Ülesanne 2. situatsiooniliste seoste projektiivtehnika: Palun kirjelda ja iseloomusta neid kelle puhul vastasid KINDLASTI JAH.

abistavad küsimused: Millised inimesed nad on? Miks niimoodi arvad?

Ülesanne 3. sondeeriv tehnika- käitumuslik skaleerimine. Semantiline diferentsiaal ning võrdlus teiste ametitega panna esimeseks.

Mis on töö juures oluline?

Mõttele kaks kriteeriumit, mis on sinu jaoks töö juures olulised, aga mida pole siin kirjas ning lisa töölehele.

Loeme laused ette ühekaupa. Kõigepealt 1, siis 2 ja 3. Kõik loevad oma lause, väike põhjendus miks nii arvas. Mis arvate teiste lausete kohta, mida täna siin kuulsid?

Lõpudiskussioon peale grupi läbiviimist.

Kas on midagi, mida tahaksid veel lisada sellele, mis me siin rääkisime? Midagi, mis varem jäi ütlemata või tekkis vahepeal mõni põnev mõte?

Lisa 2 Õpilase tööleht

NIMI:

Ülesanne 1

a) Kas pildil olev inimene võiks olla teadlane?

Pilt	Kindlasti JAH	võibolla	Kindlasti EI
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

b) Kas pildil olev inimene võiks olla insener?

Pilt	Kindlasti JAH	võibolla	Kindlasti EI
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

Ülesanne 2 Mis on töö juures oluline?

Lisa kaks kriteeriumit, mis on sinu jaoks töö juures olulised, aga mida pole siin kirjas ning palun hinda 5-palli skaalal tabelis väljatoodud aspekte iga ameti juures.

5 -väga kõrge 4- pigem kõrge 3- ei see ega teine/ keskmine 2- pigem madal 1-madal

	ametnik	Ettevõtja	insener	modell	moe-kunstnik	Müügi-direktor	Programmeerija	Teadla-ne	Sportlane	õpetaja
Palk										
Huvitavus										
Mainekus										
Ühiskondlik olulisus										
Arengu-võimalusi pakkuv										

Ülesanne 3 Palun lõpeta laused.

A)

1. 15 a pärast töötan biotehnoloogiaga tegelevas suurfirmas teadlasena ning pean ennast tööalaselt.....(missuguseks) ja .....(missuguseks).

2. Teadlased on ühiskonnas/Eestis ühed peamised..... sest, et nad.....

3. 15 aasta pärast töötad ülikoolis teadlasena ning lähed oma abikaasaga tema uute töökaaslaste juurde õhtusöögile. Tutvustades ennast ütlevad kõik oma elukutsed nii ka sina. Kui inimesed kuulevad, kellena sa töötad siis nad arvavad, et Sa oled ....., ... ja .....(milline, missugune).

B)

1. 15 a pärast töötan arvuteid tootvas suurfirmas insenerina ning pean ennast tööalaselt.....(missuguseks) ja .....(missuguseks)

2. Insenerid on ühiskonnas/Eestis ühed peamised..... sest, et nad.....

3. 15 aasta pärast töötad tootmisettevõttes insenerina ning lähed oma abikaasaga tema uute töökaaslaste juurde õhtusöögile. Tutvustades ennast ütlevad kõik oma elukutsed nii ka sina. Kui inimesed kuulevad, kellena sa töötad siis nad arvavad, et Sa oled ....., ... ja .....(milline, missugune).

Lisa 3 Õpilaste töölehe lauselõpud

Tabel A1: tüdrukud

Kui ma olen 15 a pärast teadlane, siis pean ennast...	Kui ma olen teadlane 15 a pärast siis teised arvavad, et ma olen....
AG(18) järjekindlaks, uuenduslikuks	AG(18) Kõrgelt haritud, intelligentne ja ettenägelik.
AK(17) Endas kindlaks, osavaks	AK(17) haritud, kogenud ja arukas.
AEs(17) Väga osavaks ja järjekindlaks	AEs(17) Väga tark, kogenud ja eraklik.
AEr(17) Targaks ja vajaminevaks	AEr(17) tark, veidi friigilik
AL(18) Kompetentseks, vajalikuks	AL(18) tark, ühiskonnale vajalik ja haritud
(AD(17)) Oluliseks	AD(17) tark, mainekas, intelligentne
AJ(18) Usaldusväärseks, targaks	AJ(18) tark, intelligentne - ja siis panin edukas (<i>paberil kirjas jõukas aruka asemel*- autor</i>).

Tabel B1: poisid

Kui ma olen 15 a pärast teadlane, siis pean ennast...	Kui ma olen teadlane 15 a pärast siis teised arvavad, et ma olen....
BM(18) edukaks ja vajalikuks	BM(18) laia silmaringiga, haritud ja meeldiv (<i>paberil kirjas selle asemel hästiteeniv*- autor</i>)
BA(17) edukaks	-
BK(17) kogenuks ja karastunuks	BK(17) huvitav, rikas ja väga tark
BJ(17) edukaks ja rahulolevaks	BJ(17) huvitav, edukas ja intelligentne
BH(18) nõutuks, otstarbekaks	BH(18) Tark, kaalukas ja haritud

Tabel A2: tüdrukud

Kui ma olen 15 a pärast insener, siis pean ennast...	Kui ma olen 15 a pärast insener siis teised arvavad, et ma olen....
AG(18): kinniseks, endassetõmbunuks	AG(18): kohusetundlik, konkreetne ja juhtimisoskustega
AK(17):	AK(17): juhi omadustega, endas kindel ja julge
AEs(17): osav ja haritud	AEs(17): kindlameelne, range, haritud
AEr(17):	AEr(17): intelligentne
AL(18): vajalikuks, enesekindlaks	AL(18): tark, loominguline, kuivik
AD(17): vajalikuks	AD(17): haritud, loov
AJ(18):	AJ(18): suurte kogemustega, tark

Tabel B2: poisid

Kui ma olen 15 a pärast insener, siis pean ennast...	Kui ma olen 15 a pärast insener siis teised arvavad, et ma olen....
BM(18)	BM(18): vajalik
BA(17)	-
BK(17): pädevaks	BK(17): külm, kalkuleeritud, igav
BJ(17): harituks, targaks	BJ(17): rikas, püsiv, mitte nii huvitav
BH(18): nõutud, hästi tuntud	BH(18): kõrgesti tasustatud, laia silmaringiga ja haritud

Lisa 4 Õpilaste taustainfo küsimustik

1. Kas oled mõelnud, mis tegevusalaga/ ametiga soovid tulevikus tegeleda?

BM(18): jah

BA (17): ikka olen, ameti poolest oleks huvi ehitusinseneeria vastu. Tean, et olen natuke vales klassis, aga see kindlasti ei jää takistuseks.

BK(17): jah

BJ(17): väga ei ole

BH(18): Olen, enamjaolt kaldub mõte ikka ettevõtluse poole.

AG(18): Arvan, et kaldun reaalinete poole. Kuigi olen tihedalt seotud muusikaga, ei soovi seda õppima minna. Viimane võiks jääda hobiks.

AK(17): tantsimine või keeleõpe

AEs(17): olen küll. Üks võimalus arstiks, just kirurgiks. Teiseks midagi keemiaga seonduvat.

AEr(17): olen VAID mõelnud nt õpetamisele. Algklassi juhataja töö tundub meeldiv. Samuti olen mõelnud käsitöölastele ametitele.

AL(18): olen mõelnud, et tore oleks töötada mõne ministri nõunikuna mõnes ministeeriumis või kusagil ürituste korraldajana. Vahepeal tahaksin ära proovida giidi ameti või olla tennisitreener.

AD(17): jah, tean juba viimased viis aastat kelleks saada tahan (kirurgiks).

AJ(18): natuke, aga suhteliselt vähe. Võib-olla midagi keemiaga seoses või suhtlusvaldkonnast.

2. Mis on sellele tegevusalale (nendele tegevusaladele) omane, et see sulle meeldib? Palun kirjelda erinevaid aspekte.

BM(18): olla teiste eest väljas ja midagi muuta

BA(17): neid on palju

BK(17): suhtlemisoskus, järeleandmatus, sihikindlus.

BJ(17): -

BH(18)): ettevõtluse arendamise käigus tuleb suhelda rohkelt inimestega. Töö käigus tekib ärisuhteid ja tegevus on olemas oma loominguiline külg. Kuid põhi faktiks on vahendamise ilu.

AG(18): reaalinained on üsna lai mõiste. Sealt täpsemaks minnes pakuvad huvi loodusteadused nagu keemia. Samuti käisin Tartu Ülikooli lahtiste uste päevadel, kus tutvusin arstiteaduskonnaga. Selle muutis minu jaoks huvitavaks just tahtmine, teada kuidas inimene üles on ehitatud ja mil määral erinevad elundkonnad teineteist mõjutavad.

AK(17): kuna ma olen tegelenud tantsimisega terve elu, siis tahaks hea meelega ka sellega edasi tegeleda. Võõrkeeled on koolis kõige paremini õpitavad.

AEs(17) : Arstiga: see on pingeline, väga vajalik, erakordne, huvitav, nõuab pidevalt enese täiendamist, mis mulle meeldib. Keemia lihtsalt meeldib mulle, see köidab mind, katsed ja muu selline on intrigeeriv.

AEr(17): õpetaja töö juures on hea see, et on palju puhkust ja pikk suvi. Käsitöö juures mõtlesin mööbli renoveerimist. Käsitööd mulle meeldib lihtsalt teha.

AL(18): nõuniku või ürituste korraldajana saaksin olla pidevas liikumises. Mulle meeldib pingeline töö, siis tunnen, et olen midagi kasulikku teinud. Samuti saab nendel elualadel kohtuda erinevate inimestega. Giidi töös saaksin samas palju reisida. Tennisitreeneri töö oleks hobikorras, sest siis on töö ja lõbu ühendatud.

AD(17): see on pakkunud juba väiksest peale huvi, sellega ma saan aidata teisi ning on tänuväärne töö. Ka palk on suur.

AJ(18): uurida ja avastada uusi huvitavaid fakte, mida võiks teada.

3. Milliseid tegevusalasid Sa kindlasti väldiksid?

BM(18): tegevusalasid, mis nõuavad füüsilist tööd.

BA(17): üritaks vältida kindlasti füüsilist tööd ja kindlasti mitte õpetamine või loengute andmine.

BK(17): alapid, mis on tugevalt füüsika või matemaatikaga seotud.

BJ(17): rasket füüsilist tööd.

BH(18): liini- või juhutööliseks olemist.

AG(18): väldiksin poliitikat ja erinevaid sotsiaalteaduskonna aineid.

AK(17): juura, arstiteadus, keemia ja matemaatikaga seonduv.

AEs(17): kirjandus, ajakirjandus. Õpetajaamet.

AEr(17): väldiksin selliseid, kus tuleb teha palju iseseisvat mõtlemistööd. Pigem meeldib, kui tegevus on ette ära antud. Kindlaid alasid: poliitika.

AL(18): kindlasti ei tahaks töötada mõnes tehases, kus pannakse detaile kokku.

AD(17): lihtsaid, kus ei ole kusagile võimalik areneda ning ei paku huvi. Ei teeks müügi-, teenindaja-, koristustöid.

AJ(18): selliseid, kus kujuneks välja igapäevane tüütu rutiin nt arvutis töötamine päevad läbi.

4. Mis on nendele tegevusaladele omane, et need sulle ei meeldi? Palun kirjelda erinevaid aspekte.

BM(18): füüsiline töö, pigem sooviks tegeleda vaimsega

BA(17): füüsiline töö on raske ja sellepärast kindlasti kannataks vaba aeg.

BK(17): tugev seos matemaatikaga, füüsikaga, keerulised seosed (valemid).

BJ(17): rutiinne ja vaimselt koormav töö.

BH(18): rutiin, oma otsused ja mõtted jäävad väljendamata. Põhimõtteliseid (AEs(17))lt puudub sõnaõigus.

AG(18): kõnemaneeer (poliitikutel aja jooksul välja kujunenud). Õppides eelistan rohkem teaduslikke ülesandeid.

AK(17): kaks esimest (juura ja arstiteadus) ei huvita mind üldse. Keemia ja matemaatika on need ained, mida ma ei salli, sageli ka ei oska.

AEs(17): õpetajaamet tundub liiga närvesööv, ma arvan, et ma ei tunneks korraldusi klassi ees jagades end mugavalt. Kirjutamine pole lihtsalt minu jaoks. Vahel on tore seda teha enese jaoks, kuid mitte kui elukutsena.

AEr(17): poliitikast ei huvitu väga, ning seal on ka vaja päris palju mõelda.

AL(18): tundub, et need ametid ei arenda mind vaid nõuavad masinlikke liigutusi.

AD(17): väike palk, puudub arenemisruum.

AJ(18) (18): muudab inimese loiuks. Võib kaduda aktiivne suhtlus sõpradega, sest oled väsinud arvutis töötamisest.

5. Kuidas oled infot saanud erinevate tegevusalade kohta? Kas keegi on sind su valikutes suunanud (vanemad, koolis räägiti, sõbrad arvavad, ajalehtedes/ ajakirjades/ televisioonis räägiti...jne) ?

BM(18): jah on suunanud, valdavalt sõbrad ja tuttavad oma kogemuste varalt, samuti on alati aidanud internet ja meedia

BA(17): vanemaid ei ole suunanud eriti, koolis on palju räägitud ja sõpradega loomulikult arutatud.

BK(17): internet, keemia õpetaja.

BJ(17): kõik inimesed räägivad pidevalt erinevatest tegevusaladest.

BH(18): ei...võib-olla olen mõjutust saanud vanematelt, aga üldiselt arvan, et olen selle ise avastanud.

AG(18): koolis olen osa saanud tutvustavatest loengutest. Üritused nagu „Suunaja“ ning „Teeviit“. Käinud Tartu Ülikooli lahtiste uste päevadel.

AK(17): põhiliselt interneti kaudu. Suunanud on ka sõbrad, sest kavatseme koos õppima minna. Sport.

AEs(17): televisioonist sain ma arsti elukutse pisiku. Muidu olen ma kuulnud erinevate alade kohta infot sõpradelt põhilisel, perelt, koolist, ajakirjandusest.

AEr(17): pigem sõpradega suheldes. Ka televisioon annab mingil määral infot.

AL(18): olen lugenud raamatut, kus inimene kirjeldab ürituste korraldaja tööd, tundus põnev. Käisin kord ministeeriumis ekskursioonil ja sealne õhkkond oli väga meeldiv.

AD(17): ei

AJ(18): kõige rohkem on koolis räägitud ning palju olen ise internetist uurinud.

6. Kas oled osa võtnud kooliga seotud konkurssidest, olümpiaadidest, võistlustest? Millistest?

BM(18): ja, ajaloo olümpiaad, teatri- ja meedialaste teadmiste võistlus „Gulliver“. Võrkpallis koolide vahelised võistlused.

BA(17): olen osalenud paar korda inglise keele olümpiaadidel

BK(17): jah, Gulliveri teatriviktoriin, mõned spordivõistlused

BJ(17): Olen. Viimane oli Gulliveri teatrimängud ja kohe on tulemas võistlus „Meie Pärnu“.

BH(18): ei ole.

AG(18): tänavu võitsin muusikaolümpiaadi. Igal aastal võtan osa erinevatest laulukonkurssidest. Ansambliga käisime Itaalias konkursil ning vabariikliku Eesti lastekooriga võitsime Bratislavas toimunud võistulaulmise.

AK(17): kergejõustik, korvpall.

AEs(17): keemia olümpiaad 4x, matemaatika olümpiaad alates 3 kl, eesti, vene, inglise keele omad Jooksu- ja kergejõustiku võistlustest, viktoriinidest. Nuputa konkursist jne.

AEr(17): ei ole

AL(18): olen käinud 5 aastat viktoriinisarjal Meie Pärnu ning erinevatel viktoriinidel. Olen osa võtnud geograafia ja käsitöö olümpiaadidest ning erinevatest spordivõistlustest.

AD(17):.

AJ(18): ei.

7. Palun kirjelda oma hobisid? Millega meeldib sulle vabal ajal tegeleda?

BM(18): hobideks on erinevad ekstreemspordid (rula, rulluisutamine, lumelauatamine). Tervisesport ja ajalugu.

BA(17): motosportiga tegelen palju.

BK(17): sport (kõikvõimalikud pallimängud), ajalugu, infotehnoloogia

BJ(17): mulle meeldib snookrit mängida (peaaegu piljard).

BH(18): tätoveerin juba üle poole aasta. Olen sellesse väga kiindunud. Vahel viin omavahel otsi kokku- inimsuhete alaselt.

AG(18): olen tihedalt seotud muusikaga, nagu eelnevalt mainisin. Olen osalenud erinevates kollektiivides alustades ansamblitest, lõpetades kooridega. Õpin 10ndat aastat Pärnu

Muusikakoolis klaveri erialal ja kitarri 2. aastat. Olen vokaalansambli „Liisud“ liige. Meeldib aeroobne trenn.

AK(17): tantsimine, muusika kuulamine. Kui on ilus ilm, siis meeldib õues aega veeta. Suvel rand.

AEs(17): tantsimisega, eri stiilidega, et areneda. Sportimisega. Meeldib lugeda, vahel lahendada jaapani mõistatusi.

AEr (17): mulle meeldib laulda ja suvel armastan jalgrattaga sõita.

AL(18): vabal ajal meeldib mulle joosta pikki distantse, tennist mängida, uisutada. Meeldib erinevaid üritusi organiseerida.

AD(17): teha trenni, sõita jalgrattaga, teha küünemaalinguid

AJ(18): peamiselt ratsutan. Teen seda peaaegu iga päev.

8. Mis tööd teevad su vanemad?

BM(18): ema on kosmeetik, isa on keskkonnaministeeriumi Pärnu osakonna jäätmealal peaspetsialist.

BA(17): ema on vallavanem ja isa on insener.

BK(17): ema maakler, isa eraettevõtja.

BJ(17): näitleja ja....ei oskagi määratleda teist.

BH(18): isa on juhatuse esimees, ema juuksur.

AG(18): ema on meditsiinitöötaja. Töötab Pärnu perearstikeskuses. Isa töötab Maksu- ja Tolliametis.

AK(17): isa insener, ema klienditeenindaja.

AEs(17): müügiteeninduses on mõlemad.

AEr(17): ema on rahvamaja juhataja ja isa FIE (ehitusel).

AL(18): isa on pootsman ning ema ühes firmas detailide kokkupanija.

AD(17): ema on riigitöeline, relvalubade spetsialist. Isa on FIE.

AJ(18): ema on sekretär ja isa on autokoolis sõiduõpetaja

9. Emal on	10. Isal on
BH(18) (18): kesk- eri haridus	
BM(18): Kesk-eri haridus	BM(18): Kesk- eri haridus
BA(17) : kõrgharidus	BA(17): kõrgharidus
BK(17): kesk-eri haridus	BK(17): kõrgharidus
BJ(17): kesk-eri haridu	BJ(17): kõrgharidus
BH(18): kesk- eri haridus	BH(18): keskharidus
AG(18): kõrgharidus	AG(18): kesk-eri haridus
AK(17): kesk- eri haridus	AK((17): kesk- eri haridus
AEs(17): kõrgharidus	AEs(17): kõrgharidus
AE(17): kõrgharidus	AEr(17): kesk- eri haridus
AL(18) : kesk- eri haridus	AL(18): kesk- eri haridus
AD(17): kõrgharidus	AD(17): keskharidus
AJ(18): kõrgharidus	AJ(18): keskharidus

Lisa 5

Fookusgruppide transkriptsioonid

Fookusgrupp A

Nii, ja nüüd ta lindistab. Mul on hea meel siin olla. Loodan, et kedagi ei sega; ärge laske end sellest häirida. Nii. Aga... teie teate kes mina olen; veel paari sõnaga - õpin siis ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis meediat ja kommunikatsiooni magistritasemel ja siin olen selleks, et uurimistööd läbi viia. Teie olete siis need inimesed, kes lahkelt on nõus mulle abiks olema selles osas. Nimi on Margit, aastaid on 28 ja püsivalt elan ja töötan Tartus. Aga nüüd ma tahaks teiega natuke rohkem tutvavaks saada - te võiksite öelda oma nime ja võiksite rääkida ühe toreda asja mis te nädalavahetusel tegite või mis teiega juhtus. [Naer] Näe, juba tekivad esimesed mõtted. Ilm oli väga ilus ja et otsa lahti teha ma räägin ise kahe sõnaga mis minuga juhtus. Võib-olla lehtedest olete lugenud, et Tartus on Emajõgi praegu läinud väga kõrgeks ja suureks, vett on väga palju ja mina käisin Emajõe ääres pilte tegemas ühe sõbraga. Ja kõik mänguväljakud ja kõik need asjad, kus tavaliselt on rand, on vee all. Ja üks perekond mängis seal niimoodi, et kõikidel olid kummikud - isal olid kummikud, emal olid kummikud, lastel olid kummikud ja aegajalt siis isa tõstis lapsi ühest kohast teise, sest kui nad ise oleks läinud, siis oleks neile kummikutesse vesi sisse läinud. See oli selline naljakas ja lõbus vaatepilt. Aga... jagage enda omasid?

(AL18) Ma võin siit kohe jätkata ühe naljaka ja lõbusa vaatepildiga. Käisime eile õhtul sõbrannadega restoranis söömas, me olime autoga; ja sõbranna hakkas siis ära sõitma, sõidame-sõidame ja siis ma ütlen talle järsku: kuule, sa sõidad vales pool teed! Et ta sõitis vasakul pool parema asemel [Naer]. Aga nimi on AL18.

(AEr17) Mina olen AEr17 ja käisin näiteks see nädalavahetus Tartus; läksime sinna häälega, õigemini tulime häälega, autoga saime sinna. Ja rohkem vist polegi midagi.

(AEI17) Mina olen AEI17, käisin ka nädalavahetusel Tartus ja kõige parem oli see, et Tartus avastasime - need kontrolörid tulid peale ja siis mul võeti sõber sellepärast maha, et tal ei olnud õpilaspiletit, kuna tal varastati see ära. Ja siis me pidime uuesti piletid ostma ja läksin uuesti bussipeale ja siis sama mees tuli ja naeris.

(AK17) Ma olen AK17 ja... ma tegin terve nädalavahetuse trenni [Naer].

Mis trenni sa teed?

(AK17) Ma käin tantsimas. Meil oli kaheteistkümnest üheksani laupäeval ja pühapäeval oli kolmest seitsmeni.

(AG18) Mina olen AG18. Käisin laupäeval Raplas sugulastega linde vaatlemas metsas, binokliga ja see oli hästi huvitav kogemus.

Mis linde sa nägid, kas sa oskad nad ära määrata?

(AG18) Jah, meil oli see määratleja kaasas. Aga noh, üldiselt see on väga raske määratleda neid, et esimese korraga... see ikka kogemustega tuleb.

(AJ18) Minu nimi on AJ18, minuga midagi väga lõbusat ei juhtunud, ma võtsin sellest ilmat parimat ja käisin samuti laupäev-pühapäev ainult trennis.

Ja see trenn on?

(AJ18) Ratsutamas käisin.

(AD17) Minu nimi on AD17 ja mina jäin reedel esimest korda sel aastal grippi, jah, väga lõbus; midagi naljakat mul ei ole rääkida. Aga siis laupäeval võtsin vastu ühe sõbra, kes oli väga pikka aega Rootsist tagasi Pärnus ja see oli ka väike pidu.

Tore. Nii... aga nagu ma ütlesin, ma palun et te mõningaid asju kirjutate enne üles ja siis me saame neid arutada. Aga esimene asi on selline, mida me ei aruta - ma kogun teie kohta natukene taustainfot; selline väike ankeet, siia ma ka samamoodi soovin teie eesnime ja vanust, aga pärast me asendame need tähtede või numbritega, et keegi nagu teie nime ja seda mis te vastasite kokku ei vii. Et palun täitke see leht ära; kui teil on mingeid küsimusi või jääb midagi ebaselgeks, mida on tahetud küsida, siis kohe andke teada. Aga minu jaoks on hästi oluline, et te oleks ausad ja kirjutaks seda mida te tõesti mõllete, et sellest kõik, mis me siin teeme, ei ole õigeid vastuseid ega valesid vastuseid vaid on see mida teie arvate ja õigeks peate; teie olete need jumalad, kes ütlevad, kuidas asjad on. Et usaldage ennast!

[Hiljem] Kas me umbes viie minutiga jõuame selle lõpuni?

Jah. Võib-olla [naeravad]

(AG18) [Hiljem] Ma võin ju seda tegelikult vahetunnis ka täita, kui ma jään maha teistest?

Tegelikult oleks hästi hea, kui saaks selle praegu täidetud, aga kuidas tunne on - et sul läheb rohkem?

(AG18) Jah, tahaks nagu rohkem mõelda...

Tahaksid mõelda? Mhm, okei. Aga teeme siis nii, et sa saad vahetunnis seda lõpetada... ja teised on vist enamvähem valmis? Läheb aega?

[Hiljem] Kas need [...] on mõeldud üleüldiselt või õppimise aja jooksul?

Jah, jah, jah.

Et esimesest klassist kuni üksteist siis?

No tegelikult on teie puhul võib-olla olulisem viimased viis aastat - küsimus, kus on küsitud olümpiaadide ja konkursside kohta. [Hiljem] Kuidas nüüd tunne on? Valmis? AG18 kirjutab veel, teeme nii, et tema saab vahetunnis lõpetada ja siis ma korjan need ära. Annan teile kätte töölehed, siin on kolm ülesannet; alustame kohe esimesega, aga ma küsin enne seda veel, kui me hakkame pilte vaatama - nimelt ma valmistasin ühe sellise pildilehe ette, et meil kujutlusvõime saaks kergemalt vallale, oleks lihtsam kaasa mõelda - küsin seda: kuulete sõna "teadus" - mis teil sellega seostub? Mõisted, inimesed - mis iganes? Kohe, kes tunneb, et tahab rääkida, palun.

Professorid, teaduslaborid...

Uurimis-, arendustöö...

Füüsika kõigepealt [naeravad]...

Bioloogia, keemiakatsed...

Geneetika...

Molekulaargeneetika...

mingi astroloogia?...

Ma arvan, et need inimesed näevad kõik sellised intelligentsed välja, [...].

Nõutakse kõrgharidust...

Nii... AEr17 ei ole veel midagi jõundud öelda? Mis sul tuleb mõttesse? Ei tule praegu? Aa, ühe asja ma unustasin ära - unustasin teha selle, et igaüks ütleme oma nime, et siis pärast ma kirjutan üles, et saaks kokku panna - et üks rääkis seda ja teine seda. Et teeme selle praegu. Et äkki läheme sinust edasi?

Ütlen kõigepealt nime?

Jah!

AL18.

AEr17.

AEI17.

AK17.

AG18.

AJ18.

AD17.

Aitäh. Aga kui ma ütlen sellise sõna, nagu insener või inseneeria? Siis mis teil pähe tuleb...

Füüsika...

Mul tuleb see TTÜ meelde kohe...

Jaa... veel midagi?

See on see, kes käib ehitustele ja siis vaatab, et oleks kõik korras?...

Ehituskiivrid... [naeravad]

Jaa.. veel midagi?

(AG18) Mul tuleb isegi majanduslangus sellega meelde!

Jaah, miks ka mitte!

Mingid projektid ja joonised ja...

Jah... hüppas midagi pähe?

Mkm.

meie joonestamisõpetaja.

Teil on joonestamine?

Oli.

Okei. Tuli sul, AJ18? Või ei tulnud praegu...

(AJ18) Ei...

Aga siis - siin on pildileht, ma natuke rullin välja, tahtsin seda kuhugi seina peale panna, aga ma ei saa seda kahjuks teha. Et äkki teeme nii, et oma töölehe täitmiseks te tulete kätte siit laua äärest nagu läbi, siin on erinevas vanuses, erinevad inimesed, nende juures on üks number. Ja ma palun teil vaadata neid inimesi, nende välimust ja nende olemust; kuidas nad on riides ja nii edasi ja mõelda, et millised teie arvates võiksid olla teadlased ja millised võiks olla insenerid. Et siin hakkab nagu samamoodi, selle küsimuse eesmärk ei ole see, et peaksite siin

õige inimese ära arvama, vaid kuidas teile tundub. Kui teile tänaval tuleb selline inimene vastu, kas ta võiks olla üks või teine? Või äkki onta hoopis mõne muu elukutse esindaja, näiteks arst või modell või...siis märkige sinna kindel ei, eks?

Kas me pärast saame teada ka, kes oli?

Võime teha nii. Muidugi osadel on natuke halb tagurpidi vaadata; ainult üks leht on. Et keerake seda või käige ringi või kuidas teil parem on endal vaadata...

Kümmet ei olegi? Siin on üheksa numbrit...

Kõiki peab hindama?

Kõiki peab hindama jah.

[Hiljem] Heh, väga raske...

[Hiljem] Et arutaks järjest nüüd - esimene inimene ja teine inimene. Et kuidas te siis arvasite? Panen selle diktofoni siia keskele. See mees, kes on number ühe all - kas ta võiks olla teadlane või insener või hoopis keegi teine?

Pigem insener kui teadlane.

Mulle tundus just, et loodusteadlane...

Mhm, mulle ka...

Aga kas ta võiks ka olla mõne muu elukutse esindaja?

Modell...

Jaa, nii?

Kuidagi vana modelli jaoks näeb välja...

Mingi moelooja võib sama hästi olla?

Jah, jah...

Aga miks ta tundus teile selline, nagu te kirjeldasite teda?

Olek on sihuke...

Aga võib-olla on mingi näitleja või midagi sellist, et just see, et ta suudab nagu enda emotsiooni edasi kanda...

Ta näeb liiga rõõmus välja, et olla teadlane [naeravad].

Nii, veel keegi tahab äkki kommenteerida? Ei? Läheme siis edasi - number kaks.

Võib-olla küll...

See oleks pigem nagu insener kah...

Arvuti mõjutab...

Sihuke noor ja...

...võibolla õpib alles?

Jah. Samas ta võib mingit teadust ka õppida?

Okei. Aga kui te peaksite valima, kas ta on mingi muu eluvalla esindaja või hoopis teadlane või ihoopis insener?

Sobiks arstiteaduskonda minuarust...

Jaa. Mispärast?

tundub selline kindlakäeline ja...

Kohusetundlik...

Tark ja...

Äkki on ta hea näitleja? [naeravad]

Või modell...

Laulja?...

Mhm. Lähme edasi - number kolm.

See pole kumbki! [naeravad]

No see on igal pool kindlasti ei...

Miks te arvate, et kindlasti ei?

Ta näeb sihuke näitleja välja...

Ta on ju näitleja

Okei. Kas ta tundub teile tuttav?

Jah...

Nägu tean...

Okei, sellepärast. Neli?

Insener.

Insener.

Insener tööl...

Mispärast?

Riietus on selline...

Olek on selline juba, et lähen nüüd objektile...

Ta ei tundu sihuke teadusemees, et ta võib olla nagu seal objektil kõige tähtsam...

Paberid välja ja...

Tal teaduslikku välimust ei ole, aga selline tähtis nägu on peas.

Ta peab midagi **juhtima**, ta on selline ettevõtliku näoga.

Mhm. Keegi ütles, et tal ei ole teaduslikku välimust. Et kui te peaksite kõrvale panema siia inimese, kellel on teaduslik välimus, siis milline tema oleks, kui võrdlete?

no selline tõsisem just...

[...]

Nii - viies?

Mõlemale ei.

See... juba see kostüüm...

Minu arust on nagu poliitik...

See rätike on...

See on see lennu see! Tundub nagu oleks...

Stjuuardess või?

Jah...

Võib-olla poliitik, võib-olla stjuuardess?... Keegi veel arvab?

Mingi sotsiaalnõustaja? Kuidagi... ta ei tundu, et oleks insener või teadlane.

Insener võib-olla. Teadlane küll ei tundu.

Mhm. Kuidas sina vastasid, AEr?

(AEr17) Ma vastasin et... teadlane kindlasti mitte ja insener võib-olla.

Mhm. Ja miks sa arvad, et võib-olla?

(AEr17) Sest ta on sihuke... soliidne. Ma ei tea [naerab]...

Mhm. Kuues?

(AL18) Mina panin, et teadlane "kindlasti jah" ja insener "võib-olla". Teadlane sellepärast, et ta on sihuke...

Pigem panin, et insener jah ning teadlane võib-olla...

Ma panin samamoodi nagu AL18.

Ühesõnaga, et teadlane kindlasti ja insener võib-olla. Aga miks teile tundub, et tema just on teadlane?

Sihuke vana.

Tegelikult on jäänud mulje, et kui on vana, siis raudselt on teadlane. Praegu nagu tuleb nii välja ju.

Mhm... üldine.

Sihukesed elukogenud silmad...

Sihuke tark vaata... nagu arutaks... aga samas ta võib arutada poliitika alal või midagi...

Et nüüd tegeleb mingusuguse teadusega?...

Kas need kõik on siin tuntud inimesed?

Vaevalt...

Ei ole.

Ma mõtlen, et äkki ta on tavaline, kellegi vanaisa pandud siia...

Ka vanaisa võib olla teadlane...

Nojah.

Jah, jah. Nii... järgmine - number seitse.

Ma panin teadlane võib-olla.

Ma panin teadlane ja jälle võib-olla insener.

Ma panin ka.

Pigem sinna teadlase poole...

Prillid mõjutavad...

Miks see teile tundub - kas peale prillide on veel midagi või... mis need prillid tema kohta ütlevad?

Targa välimuse jätab kuidagi... noh, et kui pead silmadega palju tööd tegema, uurid midagi, pead silmi pingutama koguaeg.

Jah, see seos on küll...

Veel kellelgi mingeid mõtteid?

Minu arust võib vabalt poliitik olla, tal on selline olek kuidagi.

Poliitiku jaoks liiga rõõmus!...

Igaüks võib naeratada ju...

Nii, siis järgmine, number kaheksa?

Insener võib-olla.

Insener.

Tundub just nagu TTÜ kodulehelt mingi sihuke tudeng, et tule siia õppima...

Sihuke asjalik tundub jah..

Veel midagi tema juures?

Hästi enesekindel.

Võib-olla laulja või muusikurjäär.

Aga kui tema puhul oleks küsimus, et mis elukutse esindaja ta üldse on?

Äkki mingi IT pigem siis?

Minu arust ka pigem IT... teadlane kindlasti mitte.

Ma jätaks muusikasse.

Ma ütleks, et ta on mingi tudeng lihtsalt.

Aga mida ta õpiks?

Lavaka tudeng. [naeravad]

Miks mitte. Edasi - üheksas?

Ma panin võib-olla teadlane.

Ma panin, et insener võiks olla jah.

Miks sulle tundus niimoodi?

Ei tea.

Tundub pigem selline südamluk pereema. Mingi sotsiaaltöötaja sihuke... et suhtleb hästi palju inimestega, selline rõõmus olek.

Mhm. Ja viimane, kümme?

Teadlane.

Teadlane.

Teadlane.

Nii, kõik arvavad, et teadlane?

Ma panin inseneri ja teadlase mõlemad.

Tõstke käed palun, kes pani, et ta võiks olla teadlane. Lausa viis tükki! Nii, aga nüüd rääkige mulle, et miks?

See olek, riietus, prillid,

Selline tõsine nägu...

Sihuke psycho nagu see Einstein oli [naeravad].

Soeng on ka sihuke.

Okei. Teie ei pannud - teile tundus just, et mitte?

Pigem sihuke liinitöötaja või... [naeravad]

Trammijuht.

Siis tal peaks see nahkvest olema vaata...

Ma sain aru, et viis inimest arvas, et tema võiks olla teadlane ja võiks olla insener. Te panite mõlemad?

Mina ei pannud.

Mina panin võib-olla.

Kas siin on veel mingeid inimesi, kelle puhul me olime rohkem ühel meelel? Et tema võiks olla üks või teine?

See kuues vist, et tema võiks olla insener...

Neljas kindlasti insener ja kuues teadlane.

Okei. Ja tema kohta me arvasime, et ta on selline asjalik ja.....?

Sihuke juhi omadustega...

Et kohe läheb objektile?...

Kohver käes, kiiver peas.

Ja tema - kuues - oli ka üks, mille kohta arvasime, et tema kõige tõenäolisemalt on. Nii. Nüüd meil läks siin peoks... nii, pidu lõppes ära. Kui me nüüd vaatame naisterahvaid, kes siin on - siin on viis meest ja viis naist - siis...

Neli naist ju...

See on ka naine!

Vaata see on ka naine...

See on naine jah, ta näeb selline natuke maskuliinne välja...

Ahaa, ma väga ei süvenenud üldse...

Ja ongi...

Aga kas on ka mõni naine, kelle kohta te kindlasti arvasite, et ta võiks olla teadlane?

Mina paneks selle meesnaise...

Ei, mina ei arvaks ütheegi.

Number kaks - see võib mingi teaduste tudeng olla...

Number kaks võib olla teaduste tudeng, number üheksa võib-olla teadlane? Ja teised arvasite, et pigem see seitsmes, see meesnaine.

(Naer) Tema jah

Ja number kaks on tudeng ikka.

Kes õpib?...

Mhmmh.

Okei, kena. Nii. Esimese ülesandega saime nüüd hakkama. Ma võin nüüd avalikustada - see ei oma mingisugust tähtsust siinjuures - aga tegelikult päriselt tegelevad teadusega siit see mees ja see naine niipidi on tõesti naine [naeravad].

Nii, aga öelge mulle palun... juba vahetund? Vist tulevad sisse?

Väiksed tulevad...

Kuidas te tunnete? Mina tunnen, et natuke lärmakas on, et see mis siia lindi peale jääb... Teeme järsku pausi, siis saame peale pausi rahulikult edasi minna ja teie saate natuke vahetundi pidada. Mina olen kindlasti siin.

Nii, lähme edasi. Vaadake neid järgmisi pilte, siin on järgmine ülesanne. Ma olen teinud sellise tabeli, et oleks nagu lihtsam ja kompaktsem seda ülesannet täita. Et ma tahaksin, et te loeksite selle tähelepanelikult läbi ja seal on kaks tühja lahtrit. Siin vasakus veerus on mõned aspektid või omadused, mis kirjeldavad ameteid. Nüüd vaadake neid - kui tunnete, et on midagi sellist, mida te tahaksite siia lisada, näiteks mõni asi on üldse välja jäetud - jah, ma näen, et AL18 juba kirjutab - siis julgelt lisada nad sinna juurde ja ma palun et te hindaks kõikide nende tulpade erinevaid ameteid viite palli skaalal. See skaala on siin üleval, selle tabeli üleval, ja siis jälle arutame. Küsige; kas miskit jäi praegu segaseks?

Põhimõtteliselt - kas ma pean kõik lahtrid ära täitma mingi numbriga?

Jah.

Ja olulisust just nagu hinnata?

Olulisust sinu enda jaoks - mis sa tunnend, mis on tähtis. Jah, kaks veel, mida siin ei ole kirjas, mis on sinu jaoks olulised; ja siis sa hindad neid erinevate ametite puhul. Ja need mis siin kirjas on - [...], ma olen ise endale mõned näited pannud siia, aga ma arvan, et ma laseks teil kindlasti midagi lisada, kui on midagi sellist, mis ei ole sinna kirja saanud.

Mul on vist valmis.

Valmis? Kas keegi midagi juurde kirjutas?

Kollektiiv.

Jaa...

Inimestega suhtlemine.

Mina panin - liikuvus.

Liikuvus - see tähendab, et sina saaksid palju liikuda?

Jah.

Kogemus.

Keegi veel midagi kirjutas?

Kogemus, arenguvõimalus.

Mis sa mõtled kogemuse all? Sa mõtled, et...?

[...] - õpetaja juures näiteks, siis sa saad õpetajalt küsida kui on midagi, kui on kogemusi.

Okei. Ja keegi, kes ei lisanud midagi? Sina ka lisanid? Tundus, et kõik mis on kirjas, on juba ammendav?

Enam-vähem [naerab]

Okei, mis siis ikka. Aga hakkaks arutama niimoodi, et võtame järjest kõik ametid ja räägime, mis te siis kirjutasite nende puhul. Võiksime teha niimoodi, et räägime kõik järjest, et me ei hakka niimoodi... noh, et sina, siis sina, mitte kõik korraga, aga proovime niimoodi, et me ei räägi üksteisega ühel ajal. Kõige esimesena on siin ametnik. Mis te siis arvate? Kuidas on ametnikul lood palgaga?

[...] - ehk siis väga kõrge.

Mhm, ja teie arvates on see väga oluline?

Jah.

Okei, mis teised arvavad? Kõik arvavad niimoodi? Keegi arvas teisiti ka? Okei. Kuidas on selle töö huvitusega?

Pigem madal.

Keskmine.

Pigem kõrge.

Pigem kõrge, sest mis ametnik on olnud lihtsalt ametnik? Ikka ametis, mis peab huvitama.

Jaa. Näiteks milline ametniku töö võiks olla huvitav? Mis on see, mis teeb selle huvitavaks?

Näiteks kui võtta politseitöö; politsei mingi uurija, kriminalist.

Mhm, muidugi. Lähme edasi - mainekus?

Väga kõrge.

Pigem kõrge.

Politseiametnik ei saa ju olla näiteks endine mõrvar, et see on vastuoluline - panin ka pigem kõrge.

Miks te arvate, et pigem kõrge? Siin üks arvamusi oli ka, et peab olema korralik inimene...

Täpne ja korralik, sihuke usaldusväärne.

Siis - ühiskondlik olulisus? Ametniku töö?

Keskmine.

Ma panin ka keskmise...

Siin ei ole määratletud, milline ametnik. Näiteks tuletõrjuja päästab elusid.

Või samamoodi võiks panna siia [...], mingi kontorimüüja - siis ta mind väga ei mõjuta.

Okei, et see sõltub sellest, milline on see täpne töö sisu. Veel arvamusi?

Panin samamoodi keskmise.

Nii, ja arenguvõimalustega?

Keskmine.

Keskmine.

Ma sain sellest ülesandest valesti aru, mul on siin joonitud... ma parandan äkki...

Aa, jah, äkki saab... mis juhtus?

Ma mõtlesin, et ma pean panema ühest viieni ühe numbrid...

Aa, sa panid järjekorda...

Parandan siin jutu käigus...

Ee, me jääme arenguvõimaluste juurde?

Mina panin millegi pärast viis, aga ma ei mäleta enam, miks.

Mina panin neli, pigem kõrge. Saad alati minna ja kõrgemal kuskil, ma ei tea, tippoliitikas kuskil töötada edasi või...

Politseitööl samamoodi, hakkad alguses tänavalt pihta, saab mingi kontstaabel, siis ülemus...

Aga kui sa oled seal mingi kümme aastat olnud ülemus ära politseis, siis pannakse allapoole.

Ahaa, niimoodi!

On küll, jah.

Mis lisatud oma kriteeriumeid te vastavalt hindasite?

Kogemus - alustad väiksest [...], siis järjest suuremaks see kasvab... see on suht oluline.

Minu oli see liikuvus. Ametniku all näen sellist kontoriinimest, kes väga ei saa liikuda.

Inimeste suhtumine, eelkõige suhtlemisoskus - ma arvan, et see peab väga kõrge olema, näiteks politseis uurijal, kes konkreetselt küsitlevad inimesi, peab olema kõrge.

Panin kollektiiv - pigem kõrge, selles suhtes, et kui on kontori ametnik, ta võib olla ükskikkabinetis, ta ei puutu teistega kokku ja siis tal väga vahet ei ole.

Okei, ja sinul oli?

Sama mis tal - kollektiiv.

Ja sama mõte? Mhm. Nii, järgmiseks meil on ettevõtja - jälle samamoodi, mis te arvate ettevõtjast, kuidas temal on palgaga?

Pigem kõrge.

Pigem kõrge.

Ma panin, et päris, täitsa, väga kõrge.

Väga kõrge.

Jaa... miks see nii tundub teile?

Ettevõtja - tundub, et ta on midagi teinud, midagi saavutanud, siis on nagu... rohkem palka. Ta nagu ise määrab

selle, palju ta saab.

Kui ta saavutab palju, siis on kõrge.

Ta on nagu iseenda peremees, ta ei ole nagu riigitööl, noh... ei allu nagu otseselt kellegile, ise võtab ette ja teeb.

Okei, iseenda peremees. Kuidas see rahaga seotud on?

Siis tal on kindel eesmärk ja... kuidas ma nüüd sõnastan... raske öelda - kas keegi sai mu mõttest aru? Et ta ise teeb, enda eesmärk, ta ei tee riigile vaid ta saab ise kasu ja siis... palk on nagu tasu selle eest, mis on tema jaoks nagu tähtsam.

Samas ta võib panna enda kapitali sinna alla, ta ei taha, et see raisku läheks; selle nimel teebki tööd, et saada suuremat kasu, oma algkapital tagasi, mille sisse investeeris - et ta pingutab.

Nii. Mainekus? Kas see on mainekas amet - olla ettevõtja?

Pigem kõrge.

Sama.

Pigem kõrge.

Ei saa olla mitte-mainekas ettevõtja...

Okei - kõik arvavad, et pigem mainekas.

Samas [...] - mis ei ole nagu eriti kahjulik või... mis ei ole eriti mainekas, et võiks olla halva mainega.

Okei. Ühiskondlik olulisus?

Mina panin väga kõrge.

Ma panin ka üsna kõrge.

Pigem kõrge.

Pigem kõrge.

Mina panin madal.

Jaa. Miks sa panid madal?

Ma ei tea.

Mõtlesid sa mõne näite peale?

Mõni ettevõtja lihtsalt peab raha eesmärgil, ühiskonnale väga oluline ei ole.

Jaa... kes veel hindas kõrgeks?

Mina panin kõrge, sest väga suur osa riigirahast tuleb kuskilt ettevõtetelt. Et siis - on oluline.

Mhm. Kas keegi tahab midagi lisada?... Arenguvõimalustega?

Kõrge.

Pigem kõrge.

saab oma toodangut, ärisid laiendada ja uusi asju turule tuua ja

Kõik on sellega nõus? Mhm. Siis järgmine oli insener. Tema palk?

Väga kõrge.

Pigem kõrge.

Pigem kõrge.

Kõrge.

Miks te arvate, et kõrge? Enne kui te rääkisite insenerist, siis te olite kõik ühel nõul, et see on noor lipsuga mees, kes on hästi riides. Kas see on nagu see põhjus?

(AG18) Võib-olla see ka, et kui tal oli see ülikond seljas, siis arvatavasti ei ole odav. Arvatavasti ei sõida tööle mingisuguse žiguliga vaid tal on ikka mingi Mercedes. Ja eeldatavasti tal on ka peen läpakas - ta ei saa oma igapäevaseid [...].

[naeravad] Noore pere laenuga ostis auto äkki?

Kas keegi oskab veel öelda mingeid aspekte?

(AEs17) Ühiskonnas ikka arvatakse, et nad saavad päris head palka...

(AK17) Nad ikka saavad piisavalt, seal alal ei ole niipalju neid, et juriste on nagu palju rohkem, et nõudlus on, tahetakse rohkem, inseneride järgi on nõudlus suurem.

Kas keegi tunneb mõnda inimest, kes töötab insenerina? Ei?

Üht - ta õpib praegu. Hakkab lõpetama.

Okei. Huvitavus?

Mina panin pigem madal.

Panin ka.

Keskmine.

Pigem kõrge panin millegipärast.

Panin ka kõrge - sind ikkagi huvitab see, kui tegeled sellega, siis arendad ja pakud uusi projekte välja ja...

Mina panin väga kõrge, sest kui sind ei huvita mingi projekt, siis ei ole mõtet ju...

Kuidas sulle tundus. Oskad sa lisada? Nii - siis kuidas on inseneril arenguvõimalustega?

Väga kõrge.

Pigem kõrge.

Panin keskmine.

Ma isegi panin pigem madalam, ma ei mäletagi, mis ma mõtlesin selle all...

Pigem kõrge.

Kas te kuidagi oskaks seda lahti seletada - ma sain siit mitu kõrget, kaks keskmist vist, ja siis sinult tuli pigem madal?

Number kaks panin mina. Ma just mõtlen seda, et kas neil on ka selliseid koolitusi ja täiendusi ja asju?

Raudselt on.

Nagu õpetajad käivad hästi tihedalt täiendustel - kas neil ka on?

Sõltub insenerist.

Kui loominguiline ta on, kui fantaasiarikas ta saab olla.

Ja samas kui sa ei ole fantaasiarikas ja saa ei loo midagi uut, siis sa ei löö läbi...

Et pigem neil on selliseid arenguvõimalusi ja saavad ennast arendada? Tahab keegi vastu vaielda?

Ma ei tea - Eesti seisukohalt küll vast jah, aga maailmas kindlasti on.

Okei. Nii, oi, kas me ettevõtja kohta neid kahte kriteeriumi mis me lisasime, me ei käsitlenud üldse jah? Võtame siis praegu ka enne inseneri - mis te lisasite? Ja siis võtame ettevõtja. Sul oli vist liikuvus?

(AL18) Jah. Minul ettevõtja puhul oli keskmine ja inseneri puhul oli isegi madal - tundub, et väga palju liikuda ei saa, objektile ja tagasi, töötab oma arvuti taga.

(AG18) Mul on suhtlemisoskus. Ettevõtjal väga kõrge, eeldab sellist head suhtlemist. Siis inseneri puhul ma panin keskmise - just sama mõte, kuidas oma arvuti taga istub.

(AEs17) Kollektiiv - ettevõtjal on pigem kõrge, noh, tal on oluline, kellega ta suhtleb, kui seal on sellist [...], siis ta saab seda vältida. Ja inseneril on kah pigem kõrge, et kui ta nagu... no sama põhimõttel, mis ettevõtjal.

(AK17) Kollektiiv - ettevõtjal on pigem kõrge ja inseneril keskmine. Väga tähtis ei ole inseneril, kes sul on - ta on pigem selline... ükski.

(AJ18) Ma panin kogemus - inseneril pigem kõrge, sest kui sa teed [...], siis on kergem hakkama saada, toote puhul või tehase pakkumise puhul.

Nii, me oleme jõudnud modellini. Kuidas modellid teenivad?

Hästi.

Pigem kõrge. See on ka suhteline jälle, kui sa oled tipus, siis väga palju, saad oma lastelastele veel ka raha anda.

Samas kui sa oled algaja, siis sul on raske tööd leida ja teenida.

Järgmiseks on huvitavus - kas see töö on huvitav?

Väga kõrge.

Panin ka väga kõrge.

Keskmine.

Hästi palju reisimist.

...samas see on üksluine. Päevast päeva pildistada. See ongi keskmine - kohati on huvitav, saad reisida ja näha, aga kui oled terve päev fotostuudios, siis mis kasu sellest on...

Tulevad moešõule, kõnnivad laval... lihtsalt see on tegelikult väga mitmekülgne...

Ei ongi, see on keskmine, kohati on huvitav, kohati ebahuvitav, üksluine.

Okei. AEr17, sina kirjutasid, et on väga kõrge?

(AEr17) Väga kõrge.

Mhm. Siit tuli keskmine?...

Jah, sama asi, et saad reisida ja suhelda, aga töö on selline, et kõnnid edasi-tagasi ja siis...

Tegelikult on selline rusuv ka, et öeldakse sulle, et nüüd sa ei söö kolm päeva ja kui ma näen ühte porgandit. On sihukese stressi all, et söövad vatti apelsinimahlaga...

Nii - mainekus?

Keskmine.

Pigem kõrge.

Pigem kõrge.

Miks te arvate, et pigem kõrge?

Kui keegi ütleb modell, siis kujutan ette mingit Milano moemaja, siis kõnnib seal...

Et on pealtnäha hästi glamuurne või?

Jah.

Nii... sulle tundus, et keskmine? Mitte liiga kõrge?

Tundus kõrge, aga samas modellide kohta on ka, et on arvamusi, et pole koolis käinud ja... just hariduse suhtes, et neil pole paberit ette näidata.

Kui tahetakse modelliks, siis praegu võetakse 12-13, 16 aastasi lihtsalt, et sul on annet

Okei, tundub, et ühest küljest on hästi mainekas, teisest küljest nii mainekas ei ole?

Mhm. Haridus jääb nagu teisejärguliseks. Üks hetk, kui modellikarjäär läbi on, kahekümne-, ma ei tea, mitme aastaselt, siis peaks... hakkad mõtlema, et mida edasi teed; sul ei ole mõistust ja ei ole haridust ja...

Üks variant - agentuurid...

Kõik ei tee, kõik pole nii hakkajad.

Aga kas modellitöö on ühiskondlikult oluline?

Pigem madal.

Pigem madal.

Pigem madal.

Ma panin pigem kõrge.

See on oluline selles suhtes, et see annab niipalju alust teistele moefirmadele, moeloojatele, modelliagentuuridele - kõigile annab tööd, aga samas ta annab ainult silmailu. Ta ongi nagu vajalik...

Ja AEr17, sina panid, et pigem kõrge - mis põhjustel sulle tundub nii?

(AER17) Et ongi nagu reklaamid, ja siis inimesed sõltuvad reklaamist...

Et saavad sealt uut informatsiooni?

Jah, näiteks. Alati ei pea olema halb mõju, võib hästi mõjutada ka modellitöö...

Absoluutselt. Arenguvõimalused modellil?

Pigem kõrge.

Panin ka kõrge.

Väga kõrge.

Keskmine.

Panin pigem madal.

AEI17, teie panite pigem madal? Põhjendage palun natuke?

(AEI17) No kui sa näed modelle, ta saavutab nagu kiiresti kuulsuse; palju sa neid poose ikka juurde õpid, selles suhtes. Ei ole nagu kuskile enam minna.

(AK17)Panin just, et on kõrge, kuna - pigem kõrge - kuna alguses oled sihuke algaja, lõpuks õpid suhtlema, õpid ennast hoidma, ennast... jah, muutud julgemaks.

Mhm. Soovib keegi lisada? Nii, siis on meil lisaküsimused...

(AL18) Mina panin liikuvus. Liikuvus on siin kindlasti väga kõrge. Hommikul Milanos, õhtul kuskil Tokyos ja nii edasi.

(AG18) Mul on suhtlemisoskus - panin ka väga kõrge, et just kliendiga peab hästi oskama suhelda, nagu mõned need... on näinud dokumentaalsarju siin; sa ei saa ikka midagi öelda.

(AE117) Kollektiiv - väga kõrge, sest sellest tuleneb, kui sul on mingid vastikud kaastöötajad, fotograafid, kes suruvad ja karjuvad su peale, siis sul endal ei ole mugav seda tööd teha ja see tuleb halb välja.

Panin ka, mina panin pigem kõrge.

(AJ18) Kogemuse alla panin keskmine, sest on ka inimesi, kellel tulebki see loomulikult välja, kes ei pea nagu väga pingutama, et poose välja mõelda.

Nii, järgmine - moekunstnik. Palk?

Kõrge.

Väga kõrge.

Mina panin pigem madal [naeravad]. Mõtlesin, et tegemist on loomuliku inimesega, kes nagu materiaalselt palju ei väärtusta...

Aga Armani, Dolce...?

Ei pea väga kõrge olema. Kui sa mingi kohalik oled, siis väga palju ei teeni.

Siis pead mõtlema ameti vahetamisele...

Nii. huvitavus?

Väga kõrge.

Väga kõrge.

Mul on ka väga kõrge.

Saad väga omaloominguliselt teha, fantaasiat välja elada ja näha, kuidas see levib üle maailma, kuidas kuulsad inimesed kannavad ja...

Nii. Mainekus?

Väga kõrge.

Väga kõrge.

Väga kõrge.

See on selline populaarne amet, tundub teile?

Mhm.

Ühiskondlik olulisus?

Pigem kõrge.

Pigem kõrge.

Keskmine.

Mood mõjutab inimest väga palju, ma arvan just, et see kuidas meie riides oleme - me oleme ka siiski mõjutatud sellest.

Veel arvamusi?

Keskmine.

Ma panin ka keskmine. Kui modelli juures ma panin pigem madal, siis moekunstnikul on kõrgem, sest modell kannab seda, aga tema nagu loob.

Mhm. Arenguvõimalustega?

Väga kõrge.

Väga kõrge.

Pigem kõrge.

Keskmine.

Võib-olla see, et kui ongi väga loominugline, siis

Nii. Nüüd meil on lisaomadused...

(AL18) Mina panin liikuvus - siin ka väga kõrge. Saab väga palju reisida.

(AG18) Mul oli suhtlemisoskus. Ma arvan, et moekunstnik peaks oskama oma toodet müüa, sellele mingisuguse mõtte andma. Inimestega peab olema oskus samamoodi suhelda.

(AEI17) Kollektiiv - panin pigem kõrge, peab nagu moelava taga selle rahvaga töötama, samas võib töötada ka pigem üksinda ja luua neid oma kollektioone välja.

(AK17) Ma panin pigem madal, sest ta töötab üksi tegelikult põhiliselt, mõtleb neid [...]

(AJ18) Kogemuse all panin keskmine - ta võib luua neid... ma võin praegu ka luua, ei pea ju selleks minema kursusele, koolitusele; kui ma tahan luua, siis loon kohe.

Okei. Järgmine nüüd on müügidirektor. Mul on tunne, et me peame natuke lükkama tempot üles, et kuidas me seda teeme... räägime kiiremini.

Väga kõrge.

Väga kõrge.

Keskmine.

Kas te võiksite ka öelda, kas te tunnete kedagi, kus see põhjus on? Te olete siin väga kenasti öelnud, toonud välja erinevaid aspekte... näiteks et inimesed saavad reisida, neil on kindlasti vaja head suhtlemisoskust... et selliseid asju äkki oskaksite kohe äkki lisada siia juurde? Praegu jäi see kõlama - väga kõrge.

Peab olema kursis uute tehnoloogiatega ja siis sa võistled teiste konkurentidega ja

[...]

Direktoritel on ilmselgelt kõrgem palk kui teistel töötajatel.

Jah. Huvitavus?

Kaks.

Kolm.

Keskmine.

Üksluine töö.

Võrreldes modelli või ettevõtjaga, ma ei tea... paberimajandus mingi, peab vaatama alluvaid ja...

Okei. Mainekus?

Kõrge.

Keskmine.

Kõrge ja keskmine?

Kui sul on halb maine, siis sa ei müü midagi, siis sa ei teeni. Su firmal ei ole väga mõtet.

Okei. Oskab keegi lisada midagi? Ühiskondlik olulisus?

Ka keskmine.

Keskmine.

Pigem kõrge.

Madal.

Milline on müügidirektori päev, umbes välja näeb? Ma arvan, et ta käib, reklaamib ennast...

Te olete siin erinevaid aspekte välja toonud, et ta suhtleb inimestega, siis ta istub arvutis, teeb majandusasju... tegeleb arvatavasti reklaamiga... suhtleb palju...

Ühiskondlik... ma ei tea, kas ta mingi...

Pigem kõrge siis - tema on direktor, tema juhhib seda ja tema paneb kogu selle firma asja tööle.

Kui see firma töötab, siis see firma annab midagi ühiskonnale.

Näiteks mingi Coca-Cola firma?

Noh, kui see müügidirektor oleks kehv ja ta ei paneks oma firmat tööle, siis Coca ei müüks, ei oleks poodidel kasu, ei saaks inimesed seda osta [naeravad].

Okei, võtame järgmise. Kuidas on arenguvõimalustega?

Pigem madal.

Panin keskmine.

Pead ikka piisavalt arenenud olema sihukese asja jaoks, et müüa midagi.

Okei. Me võiksime teha nende kriteeriumitega, mis ise lisasite, nii, et võtamegi selle viimase viie ameti puhul need kõik koos. Nii, siis meil on programmeerija. Kuidas teile tundub?

Palk on kõrge.

Kõrge.

Pead ikka päris arukas olema, et programmeerida.

Meil siin käis mingi loeng ka, mingi IT tüübid käisid ja rääkisid, kuidas nad siin lennukiga sõidavad sinna, ükspäev koolitus seal, üks aasta jälle kuskil seal jälle ja... tundus sihuke fancy värk. Sihuke väga... IT on praegu hinnas väga äkki.

Tundus kõigile? Mhm. Huvitavus?

Pigem madal.

Pigem madal.

Keskmine.

Võib-olla kõrge... keskmine ikkagi.

Miks madal, miks keskmine?

Tavainimesele ei ole programmeerimise teema huvitav, kuigi on inimesi kellele see pakub huvi.

Pead ise huvitatud olema...

See on ju minu arvamus sellesse ametisse - siis ma paneks, et keskmine. Kui ma internetti lähen, siis ma väga ei mõtle, mis seal ekraani taga on, mis tähed või mis kombinatsioon mis seal on - mind huvitab see pilt.

(AK17) Aga samas kui mõtled, kui sa seda kõike oskaksid ja kirjutad sinna "01110..." [naeravad] Huvitaks, vägev ju. Kui sa aru saad.

[...]

Nii, järgmiseks mainekus.

Keskmine.

Keskmine.

Pigem kõrge.

Kellele tundus keskmine, kellele pigem kõrge?

Mulle tundus pigem kõrge, sest nagu... loob nagu sihukest vajalikku asja, nagu internetis käiakse iga päev.

Okei, et see on vajalik ja tarbekas, sellepärast pigem mainekas. [müra] Nii, siis ühiskondlik olulisus ja arenguvõimalus, võtame need koos.

Kõrge.

Ühiskondlik olulisus kõrge. Nendest sõltub, kõik uued programmid, Vista ja sellised...

...Skype...

...mõtle, palju see mõjutanud inimesi on.

Okei, soovib keegi lisada?

Arenguvõimalused pigem kõrged.

Järgmiseks teadlane - kuidas tema palk on?

Ma olen pannud pigem kõrge.

Ma panin pigem madal.

Ka pigem madal.

Ma panin väga kõrge.

(AG18) Enamus tippteadlasi on väga kõrge palgaga. Jälle tuleb mängu see, et...mis tasemel oled.

(AK17) Samas teadlased on ikkagi väga nõutud, kui sa oled hea, siis sulle makstakse selle eest suht hästi.

(AJ18) Aga mõnda teadlast huvitab pigem see, et ta saaks midagi avastada, mitte üldse raha.

(AG18) Samas kui vaatad neid tehnoloogiaid millega töötavad tippteadlased - see tehnoloogia maksab ka päris palju, ma arvan, et saavad päris suurt palka selle eest.

(AK17) Kui mingi nad lihtsalt laborites on, siis nad ei pea..ei pruugi saada üldse

Okei. Huvitavus?

Pigem kõrge.

Väga kõrge.

Väga kõrge. Pead sellest ikka huvitatud olema, kui midagi avastada tahad.

Aga samas kui sa tahad midagi uut avastada, midagi mida keegi ei tea. Paned oma nime peale, saad kuulsaks.

...selle oma litsentsi saad,

Saad mingi füüsikas oma tähise kuskile valemisse nagu Kelvin või mingi konstandi...

Nobeli preemia võid saada...

Mainekus - kas see on mainekas amet?

Jah.

No jaaa

Tavaliselt on, et kui on teadlane, siis vau, ilmselt on väga tark. Kõrge (*huvitavus- MM*).

Okei, kellegile ei tundu, et võiks olla vastupidi?

Mkm

Ma olen pannud keskmise.

Aga teadlase ühiskondlik olulisus? Selle ameti ühiskondlik olulisus?

Väga kõrge.

Väga kõrge.

Nendeta ei saaks.

Ja arenguvõimalused?

Väga kõrge.

Pigem kõrge.

Tehnoloogia koguaeg areneb ja ta läheb kaasa sellega. Ta peab ju koguaeg tehnoloogiast üks samm eespool olema, ta peab looma midagi uut.

Okei, siis meil on sportlane ja õpetaja.

Kui sa oled hea sportlane, saad ikka piisavalt, näiteks need olümpiavõitjad. Saad olümpiavõidu, teed maailmarekordi, isikliku rekordi... sa saad kõige eest, ühe tulemuse eest saad mitmest kohast suuri summasid.

Aga kui sa ei ole tipp sportlane...

Sellepärast mina paningi keskmise, et see oleneb jälle, et on nii...

Ma ei tea, mul on väga kõrge.

Siis on huvitavus ja mainekus.

Huvitavus - panin väga kõrge. Minu jaoks, mulle tundub küll.

Sa ei saa ju sporti teha, kui ei huvitu sellest. Vastuoluline.

Samamoodi - saad paljudes kohtades reisida. Vaadata teisi kultuure...

Aga kas see on mainekas?

Jah.

Jah.

Meedia kajastab väga palju sportlaste tegemisi.

Kellegile tundus ka, et ei ole mainekas? Mhm. Ühiskondlik olulisus ja arenguvõimalused?

Väga kõrge.

Keskmine ja kõrge.

Miks nad on ühiskondlikult olulised?

Ta esindab riiki, rahvust.

Samas ta esindab ka seda, et kui keegi teine on võimeline jooksma, siis lähed proovid ise näiteks mingit suusatamist või asja.

Väga head sportlased on olulised

Aga arenguvõimalused, mida see amet pakub?

Jah, saadki ringi käia, samas oma piire katsuda...

Teha isiklikke rekordeid, järjest.

Okei, siis meil oli õpetaja. Palk?

Panin kõrge.

Panin ka pigem kõrge, ei tea, kuidas see...

Väga kõrge.

Ülikooli professor saab vist ju ikka...

Aga sihuke tavaline õpetaja - koguaeg vinguvad ju, et...

No alati tahaks rohkem.

Ja te panite pigem madal?

Jah.

Huvitavus?

Pigem kõrge.

Keskmine.

Kõrge.

Miks keskmine, miks kõrge? Põhjendage palun natuke.

Kui sa tahad olla õpetaja, jääb kogu see materjal nelja klassi piiresse ja... okei, tegelikult seal tuleb see, et sul on hästi palju eri aineid... Aga põhikoolis sa õpetad ühes aines, sul koguaeg on mingi kindel materjal ja korrutad seda asja...

Äkki tahad hoopis lastega tööd teha...

Jah, ma mõtlesin ka just seda. Et näed niipalju erinevaid inimtüüpe.

Et suhteline siis. Siis mainekus - kas õpetaja amet on mainekas?

Jah.

Kindlasti.

On küll.

Jaaa.

Te tahaks õpetajaks saada?

Ei.

Ei

Ei-ei.

Miks ei tahaks?

Sellepärast, et ei [...]

Närvikava ei ole...

Mulle meeldiks õpetada, aga.. ei meeldiks klassi ees käsutada, et tehke nüüd seda, seda, seda.

Kui õpilased on mõistlikud, siis ehk.

Selles suhtes käsundmine, et annad ülesande või nüüd tehke seda - et otseselt ei käsuta.

Tegelikult õpetaja kasvatab ka ju lapsi, peaski olema algselt...

Õpetaja all sa võid mõelda ka ülikooli professorit, kes õpetab tudengeid, kes on juba sirgunud inimesed.

Kuidas sulle tundub õpetaja amet, AEr17?

(AEr17) Mulle tundub keskmine.

Keskmine? Aga ise hakkaksid?

(AEr17) Ei. Mul on see, et puhkust tahaks rohkem [naeravad].

Kolm kuud ju suvel!

Ühiskondlik olulisus ja arenguvõimalused?

Väga kõrge.

Väga kõrge.

Õpetad inimesi, koolitad ju tulevasi...

Vastutusrikas amet.

Kas see töö pakub arenguvõimalusi?

Jah.

Pigem küll.

Käivad koguaeg igast koolitustel, õpivad värki... õpliaastelt õpivad ka koolis.

Okei. Siis meil oli veel liikuvus, suhtlemisoskused, kollektiiv ja kogemused. Nende viimaste puhul...

Alates müügidirektorist, jah? Ma alustan siis. Kõigil kokku või eraldi?

Kõigil eraldi, aga räägi siis alguses liikuvusest ühe puhul...

(AL18) Liikuvus müügidirektori puhul mina panin pigem madal, sest tundub selline kontoritöö rohkem. Programmeerija liikuvus on väga madal - see on eriti selline arvutitaga istumise töö. Teadlane samuti madal, sama põhjendus miks programmeerijal. Sportlasel on liikuvus väga kõrge, sest kui nimi on juba sportlane, siis see tähendabki, et tema töö seisnebki liikuvuses. Ja õpetaja puhul panin keskmine. Oleneb mis aine õpetaja.

(AG18) Nii, suhtlemisoskus - müügidirektorile panin väga kõrge; peab oskama suhelda inimestega. Programmeerijale panin madal, et ma kujutan ette teda kui siuhukest kuivikut IT meest. Noh - see on minu nägemus. Teadlane - ma panin pigem madal, genereerib siis uusi asju oma toas nelja seina vahel (*suhtlemisoskus-MM*). Sportlasele panin keskmine - peab oskama pressiga suhelda tegelikult. Ja õpetajale panin väga kõrge, õpilastega suhtlemise seisukohalt.

(AEs17) Kollektiiv - müügidirektoril pigem kõrge, ta nagu... peab kõigi nende alluvate ja asjadega suhtlema. See on oluline kindlasti. Programmeerijal on pigem madal, sest ta tegutseb ikkagi omaette. Väga ei mõjuta. Teadlasel on keskmine - vahel tehakse nagu avastusi koos, siis on oluline, et saaks läbi, aga vahel võid ka üksi avastusi teha ja siis see ei ole oluline. Sportlasel on pigem kõrge, sest ta peab kõigi oma nende treenerite ja asjadega läbi saama, et oleks tõhus. Ja õpetajal on keskmine - ta tegeleb klassiga ja ei puutu nende kolleegidega kokku, ainult õpetajate toas ja koosolekutel.

Mhm. AK17, kas sa lisad?

(AK17) Mina panin, et õpetajal kollektiiv on väga kõrge, kuna... nad ikka saavad omavahel arutada ja, kogemuse kohta panin müügidirektor, programmeerija, teadlane, õpetaja - panin nagu pigem kõrge, sest mida parem sa tahad olla, seda suurem kogemus peaks sul peaks olema. Ja sportlasel siis on keskmine, sest samamoodi - sa võid lihtsalt oma loomusest see olla, et oledki loomu poolest kiire lihtsalt kuidas teiega nüüd on, kas te peate nüüd edasi minema, et ma ei tea...

Kui see väga kaua ei võta, me võime ära teha.

Me võime matti hiljaks jääda natuke...

Okei. Tahaks natukene arutada...

Aga me peame siit klassist ära minema, kell hAEs17b, tund läheb sisse. Praegu on aega seitse minutit.

Jah, kui kell hAEs17b... kui jõuame ära teha, siis jõuame; siis kui tuleb tund sisse, siis liigume ja lõpetame teises kohas. Et mõelge oma tuleviku peale - see on selline enda tuleviku kujutlemise ülesanne. Mõnda tuleb siia kirjutada omadussõnad, mõnda kirjutada [...]

Aga see, et töötan biotehnoloogiaga, see nagu?...

PõhimõttAEs17lt tähendab see teadust, et oled teadlane.

Mhm.

Kas siin number kahe juures on silmas peetud seda, et mis rolli nad ühiskonnas...?

Näiteks, näiteks. Kuidas oleks loogiline lõpetada see lause? [Hiljem] Ei oska vastata? On raske - ei tule midagi pähe? Okei. Kes tahab veel kirjutada? Mis oli raske, kui te kirjutasite?

Teine.

Mhm. Kas keegi kirjutas midagi?

Kirjutasin.

Mis te kirjutasite?

(AL18) Mina kirjutasin, et teadlased on ühiskonnas - või Eestis - uute peamised suundade väljamõttelejad, sest nad töötavad välja uusi vajalikke tehnoloogiaid.

(AG18) Täpselt sama mõtte, aga teise sõnastusega lause.

Ma kirjutasin ka sarnaselt, et teadlased on eeskujud sest, et nendest sõltub tulevik.

Kuidas nendele, kes midagi ei kirjutanud, need laused tunduvad - tahaks te vastu vaielda? Midagi lisada?

Ma ei osanud sõnastada kuidagi seda asja...

Aga mis mõtted sul tekkisid?

See sama, mis ta ütles, et ongi nagu arendajad.

Me võiks teha niimoodi, et lugeda selle kõige viimase lause - 3a: kui inimesed kuulevad, kellena töötad, siis nad arvavad, et oled... milline? Missugune?

Oluliseks.

Mhm. Vat see lause siit, 3a... aa, teil ei ole a, lihtsalt kolmas lause.

Et ma olen tark, mainekas, intelligentne

Minul on: tark, ühiskonnale vajalik ja haritud.

Kõrgelt haritud, intelligentne ja ettenägelik.

Väga tark, kogenud ja eraklik.

Haritud, kogenud ja arukas.

Minul on tark, intelligentne - ja siis panin edukas.

Okei. See mis nüüd on selle teise bloki lõpus, 3a, lause... [müra]

Juhiomadustega.

Intelligentne.

Kindlameelne.

Kohusetundlik.

Julge.

Konkreetne.

Range.

Endas kindel.

Haritud.

Loominguline.

Kuivik.

Arvutfriik [naeravad].

Nii, aitäh teile. Küsin viimase küsimuse. Kuidas teile tundus see, mis täna siin tegime? Võite kohe ausalt öelda.

Raske.

Mõtted on nagu kindlad olemas, aga täpselt fikseerida, see on nagu...

Pole nagu täpset kujutluspilti ka nendest.

Need ametid siin ka... ametnik võib olla väga erinev.

[...]. Suur tänu teile! [müra]

Fookusgrupp B

...ärge laske ennast sellest häirida, see diktofon siin vaikselt elab oma elu. See ei ole enam üldse oluline. Nii - olen ettevalmistanud ka mõningaid küsimusi, mis aitavad vaikselt mõtlemist nii-öelda lennukamaks ajada, aga enne ma tahaks teie käest paari asja küsida. Kõigepealt tahan, et te ennast tutvustaksite - mina endast natuke juba rääkisin, mina olen Margit. Ja öelge palun oma nimi ja kuna nädalavahetusel oli selline hästi tore ja päikesepaisteline ilm, rääkige, mis te toredat tegite - paari sõnaga? Alustame nimest.

(BH18) Mina olen BH18. Ma olen siin koolis õppinud vist üheksandast klassist saadik, alguses käisin vabakoolis[?], siis Pärnu Vanalinna Gümnaasiumis, siis nüüd tulin siia. Nädalavahetusel käisin Tartus Genklubis teatريفestivalil; noorteatrit festivali toimus seal.

(BA17) Mina olen siis BA17, olen seitseteist ja tulin siia kümnendasse klassi Pärnu-Jaagupist. Ja siis... nädalavahetusel sai sõpradega koos oldud ja niisama nalja tehtud.

Oli tore?

(BA17) Oli tore.

(BK17) Mina olen BK17; olen seitseteist, tulin ka Ühisgümnaasiumisse alates gümnaasiumist - enne ma õppisin Vanalinna Põhikoolis. Nädalavahetusel päeval mängisime põhimõtteliselt jalgpalli ja õhtul käisime linna peal niisama sõpradega.

(BM17) Ma olen BM17, olen kaheksateist ja tulin ka kümnendasse klassi, enne olin BK17i koolivend. Nädalavahetusel olin tööl, siis mängisin korvpalli sõpradega ja... lõbus.

(BJ18) Minu nimi on BJ18, aga siia kirjutasin ainult BJ18, siis on lihtsam. Ja nädalavahetusel - mis ma tegin? - käisin teatris, siis käisin maal korra ja siis... passisin niisama ka veits.

Said puhata?

Jaah.

Okei, tore. Nii. Kogun hetke mõtteid. Enne veel, kui ma teile pilte näitan... aa, ma ütlen seda, et... selles asjas mis me teeme, siin ei ole nagu õigeid vastuseid ja valesid vastuseid. Et ei pea midagi ära mõistatama või seda kartma, et ütled midagi valesi. Kõik see, mida teie arvate, ongi nagu oluline. Et... minul oleks hästi hea meel, kui te oleksite - kuidas nüüd öelda - no ütleksite seda, mida te arvate. Et te ei räägiks nii nagu te arvate, et mõni õpetaja tahaks või.. või keegi muu. Lihtsalt öelge seda, mida te arvate - või kui te ei tea, siis öelge lihtsalt seda ka. Okei. Küsin teilt sellist asja - kui öelda sõna või mõiste "teadus", siis mis teile pähe torkab? Mis sellega seostub? Kohe võite julgelt pakkuda.

(BM17) Teadlased... teaduslabor...

Ja...

(BH18?) Teooriad millegi seletamiseks... Mingi nähtuse või olustiku.

(BJ18?) Millegi sisse sügavalt süübimine.

Jaa. Veel miskit tuleb pähe? Julgemalt-julgemalt. Ükskõik mis...

(BH18?)eksperimentide läbiviimine, et sinna sügavalt jõuda... mingi selline...

Jaa. Kuidas teile tundub, BK17 ja BA17?

(BK17) Teadus on... erinevatest väiksematest osadest kokku pandud sihuke suur tervik mis hõlmab matemaatikat ja füüsikat ja teisi teadusharusid.

(BA17) Mulle tuli esimesena pähe see ratastooli vend - Stephen Hawking.

Jaa. Kes tema on?

(BA17) Tark vend on.

Mis ta teeb? Mina kuulen tema nime esmakordselt.

(BA17) Astroloog peaks olema.

Jaa...

...ja füüsik. Tagatipuks.

Okei. Ühesõnaga tark inimene.

(BJ18) Vist loetakse maailma kõige targemaks hetkel.

(BK17?) Kuidas sa seda hindad?

(BA17?) Tal on kõige kõrgem IQ.

(BK17?) On vä?

Mingites valdkondades ta on küll... [naeravad]

Aga mõte jookseb jah.

(BJ18) Ta räägib tarka juttu... niipalju kui ma tean.

(BA17) Ta on ju halvatud täiesti. Käsi vist liigub. Mingi arvutiga trükib ja siis...

Aa, ise ei räägigi?

(BH18?) Aa jah, tal vist ratastool räägib või midagi. Veel hullem. [naeravad]

Okei. Aga kui võtta selline mõiste või inimene nagu insener - või inseneriteadus, inseneeria - mis teil sellega seostub?

(BA17?) Riigi karjane. [naeravad]

(BM17) Ei, tegelikult...

Kes tema on?

Füüsikaõpetaja.

Mhm, jaa. Veel mis seostub? Julgemalt!

(BH18) Mulle tekkis selline isik ette, kes on võimeline juhtima millegi - kuidas ütelda - nagu mingit teooriat kokku panema, ehk siis... mingi idee looma mingil eesmärgil. Teoreetik poole kohaga.

(BJ18?) Ma ei tea miks, aga mulle tekib silme ette pilt tunkedes remondimehest [naeravad] inseneriga seoses. Ma ei tea, esimesena mul tuli küll mingisugune **nõukogude aegne teema**. Mingi teema, et insener on umbes kõige lähedam inimene üldse.

Okei.

(BM17) Mingis laulus kajastus see vist ka kuskil?

Nõukogude aegses laulus?

Insener Garini see...

(BM17) Jajah. See ei olnud Kuldne Trio... [naeravad]

(BA17) Vennaskond.

(BM17) See Vennaskond jah. Aga Kuldsel Triol oli ka mingi teema.

Mhm. Mis teil pähe hüppas?

(BK17?) Tuli ette sihuke valge kitliga, valge kiivriga mehest, kellel on paberid käes, kõnnib ringi. Juhatab vägesid, jah.

Mhm. BA17, soovid midagi lisada?

(BA17) Ei soovi.

Ei soovi praegu? Nii. Aga nüüd ma annan teile kätte töölehed, need on selleks, et lihtsam oleks siin oma mõtteid süstematiseerida, saate kirja panna ühtteist. Ja siis saame koos arutada - et ma olen valmistanud meile sellise abivahendi väikese, ma vaatan, kuidas ma selle siia laua peale saan panna. Et... selle vahendi eesmärk - siin on erinevad inimesed kujutatud pildidel ja teie ülesanne on mõelda, mis eluala esindajad nad võiksid olla. Ei ole ülesandeks see, et te peaks ilmingimata ära mõistatama, et kas on nüüd õige või vale, kas see inimene juhtumisi on teadlane või insener, vaid... lihtsalt nagu kujutage ette, kes nad nagu võiks olla. Ja kui tundub, et... ühesõnaga te peate täitma seda tabelit, mis teil on paberi peal. Kui teile tundub, et võiks olla teadlane, siis selle jaoks on vastav lahter; kui tundub, et kindlasti mitte, siis on teine lahter. Ja sama on siis ka inseneri ameti puhul. Aga jah, siin ei tasu arvata, et kõik on või kõik ei ole, lihtsalt vaadake, kuidas teile tundub - mis teie arvate.

Aga siin on üheksa...

Jah, kirjutage kümnes number palun juurde. Selle ma kogemata unustasin ära.

(BJ18) Aga insener võib olla teadlane ka ju? Ja teadlane võib olla insener?

Jaa - me saame arutelus sellest rääkida, seda lahti rääkida. Põhimõtteliselt küll, jah. [Hiljem] Aga ma küsin kindlasti - miks sa niimoodi vastasid? Et sa võid mõelda, või noh, ma tahan, et te räägiksite, põhjendaksite - juba mõelge selle peale. [Hiljem] Okei, nüüd võiksite inimeste kaupa edasi minna - kas keegi kirjutas selle esimese lehe kohta, et ta kindlasti võiks olla kas teadlane või insener?

(BJ18?) Jah. Ta võiks olla kindlasti teadlane.

Nii. Miks sa arvad?

(BJ18) Ma ei tea, ta näeb sihuke huvitav välja, et ta võib küll tegeleda sellise asjaga, mis teda huvitab.

(BM17) Ma panin, et insener. Haritud mees nagu, selline heal järjel.

Kust see välja paistab?

(BM17) Välimuse poolest selge. Sest ta tundub selline olevad, et päris tark mees – on suutnud oma elu hästi elada, loogilise mõtlemisega. Et töötab sihukeses alas.

Mhm. Mis teised arvasid number ühe kohta?

Võib-olla.

Võib-olla.

(BA17) Ei - teadlase koha pealt panin ei. No ei tundu olevat.

Nii - on sel mingi põhjus?

(BA17) No lihtsalt ei tundu.

Kõhutunne?...

(BA17) Jah.

Okei. Nii, läheme edasi - number kaks - kas keegi arvas kindlasti, et tema võiks olla teadlane?

(BK17?) Mina panin. Meil käis koolis hiljuti Tartu Ülikoolist üks kes tegi vist doktorikraadi, tema tahtis ka saada mingiks teadlaseks. Ta uuris vist mingit vett. Ta oli ka suhteliselt noor, et... siis jäi sihuke mulje (pildil noor blond naine- autor).

Okei. Kas ta on sarnane sellele inimesele?

Sarnaneb natuke.

Mhm. Ja see on see põhjus, et miks sa arvad, et tema võiks olla teadlane.

Selles mõttes jah, kujutad...

Mis teised arvavad?

Ei.

(BH18?) Võib-olla insener. Nihuke loov insener.

Okei, kas keegi arvas veel ei number kahe kohta?

(BA17) Mina arvasin ei.

Mhm. Teie arvasite?...

Võib-olla. See, jah... võib-olla.

Mhm. Aga siit tuli selline kindel, kategooriline ei - et põhjendage, mispärast tundub, et tema ei ole teadlane?

(BA17) Tundub rohkem selline sekretär ja abiline rohkem olevat.

Nii.

...mitte nagu ise selline boss.

Keegi soovib midagi lisada? Selge, läheme edasi. Number kolm - selline vanadaam. Mis te tema kohta arvasite - kas keegi arvas, et tema võiks olla?

Kõik ei oli mul. Ma olen näind seda [...]

Okei, tundub liiga tuttav, eks ole.

Ta on selles saates - see mingi vanad... kullakesed?

Okei, aga unustame ära, et ta sellest sarjast on - no ta on vana naine, hoiab käes telefoni, tal on prillid, juuksed on hallid. Tänaval tuleb selline vastu ja sa ei tea, et ta selles teleseriaalis on?

(BH18?) No hetkeseisuga ma ei tea... ta võib mingeid teatud loenguid anda kuskil, oleneb... Ma kalduks arvama, et...

(BA17) No ta on nii vana, et sel ajal ei õpetatud kindlasti selliseks inseneriks.

(BM17) Oma elu insener... [naeravad] Oma aja insener.

Ühesõnaga keegi ei vastanud jah - ei teadlasele, ei insenerile, eks? Okei. Siis neljas - on selline noor mees, lipsustatud. Kas keegi arvas, et tema kindlasti võiks olla teadlane?

Tema küll võib olla.

Mnjaa.

(BH18?) Inseneriks peaks rohkem.

Jaa. Ja teie?

Võib-olla

(BK17) Insenerina jah, mõlemale jah tegelikult.

(BM17) Ma panin ka mõlemale jah.

Eee... mispäras?

(BM17) Soliidne välimus. Tark pilk on ka silmis.

Mhm. Miks sa panid jah, BK17?

(BH18?) Veits Chalice'i moodi.

On jah...

(BK17) Tekib sihuke tunne, et on... teadlase moodi. Sihuke... soliidne.

Milline ta inimesena võiks olla - iseloomuomadustelt?

(BK17) Kaalutletud ja...

(BH18) Ta võib kindlasti natuke ülbe olla.

(BH18) ... võib kergelt nähvata inimestele, kui paha tuju.

Et ta tundub selline ülbe?

Natukene.

Okei, kas keegi pani ka kindla ei? Kummagi puhul? Ei pannud? Ei pannud. Nii, siis viies - meil on üks salliga daam.

(BH18) Ta on mereteede mingi tegelane, selle tähise järgi; mis ta on, rinnasildi...

Raudrist. [naeravad]

Seal on ikka mingi märk vist.

(BA17) Ankur.

Aga kas keegi vastas tema kohta kindlalt jah?

(BJ18?) Inseneri kohta - panin, et võib-olla insener.

Mootoriinsener.

Keegi ei vastanud kindlat jah'i? Kas keegi vastas kindla ei?

(BM17) Jah, ma vastasin, et ta ei ole kindlasti insener.

Jaa.. mispäras teile tundub nii?

(BM17) Naisinsenerid ei ole kunagi... ei lähe.

Okei. Teile tundub ka samamoodi?

(BJ18) Ei, mitte seda, aga lihtsalt... Selline inimene ei tundu insenerimoodi... ma ei tea, mul insenerist nii kindel...

(BH18?) Kes see insener on siis?

Rääkige jah!

Teistsugune - mitte selline [naeravad]. Pigem...

Number kuus või number neli, jah?

Jah.

See rohkem võib-olla teadlase moodi...

(BA17) See on rohkem nagu see...

(BJ18) Teadlase ja inseneri vahel...

(BA17) No igalühel on oma ettekujutus!

Sa ei saa olla insener, kui sa ei tea midagi.

(BJ18) No kui sa teadlane oled, sa ei pea insener olema. Kui sa oled insener, siis sa pead tingimata teadlane olema...

(BA17?) Ei pea...

Pead. Sa ei saa olla insener muidu!

(BJ18) Sa ei pea teadust tegema. Kui sa oled mingisse asjasse süübinud, oled õppinud...

Sa mõtled seda, et sa pead olema hästi tark ja haritud ja nagu õppinud kaua?

(BJ18) No mille ala insener sa oled, sa pead sellel alal ka teadlane olema!

(BA17?) Ei pea, sa ei pea ju teadust tegema ise! Sa võid lihtsalt õppida hästi...

(BJ18) No ma ei mõtle selles suhtes teadlane, et laboris või... peab teadma oma tööst palju...

Okei. Teab oma tööst palju. Mainisite siin, et kõige tõenäolisem insener võiks olla neli või kuus - kui jõuame number kuueni, siis paljud teist vastasid jah?

Jah.

(BM17) Mõlemale kindel jah.

(BK17) Võib-olla.

(BA17) Võib-olla ja jah - või jah ja võib-olla.

Niiet pigem siis tundub, et... tundub teadlane?

Teadlane. Mhm.

Okei - aga mistõttu? Äkki ta on hoopis, ma ei tea... arst?

Võimalik.

Äkki ta on hoopis koorilaulja?

Ta võib olla kellegi vanaisa ka lambist, riidesse pandud nii...

Jaa, jaa... aga teadlane või insener võib ka kellegi vanaisa olla.

(**BM17**) Ta võib olla endine nõukogude poksija ka samas. [naeravad]

Võib, aga kui te võrdlete näiteks nagu kõikide nende teistega, et ütlete, et tema kõige tõenäolisemalt on - mis tema kasuks räägib?

(**BH18?**) Ma arvan, et vanadus mängib rolli.

(**BM17**) No see on meie ühiskonna kohapealt selline, ei tule järeلكasvu vanadele, siis ongi, vanad inimesed on...

Mhm. Siit tuli "elukogemus"?

(**BA17**) Mhm. Vanad inimesed on ikka targad

(**BK17**) No nägu ka - ta on nii kindlameelne, et ta teab oma asja; kui ta seletab midagi, siis ta on suht kindel oma seisukohale.

Mhm. Oskate midagi lisada? BK17, BM17 Kas midagi jäi ütlemata?

(**BM17**) riietuse pealt - ta on väga soliidset riides, väga paljud vanainimesed ei viitsi enda eest hoolitseda, ta näeb suht hoolitsetud välja. Juuksed kammitud, ülikond seljas.

(**BK17**) Kattub selle tüüpilise teadlase... see, mis mõttes on, sellega kattub.

Mhm. Kas sa kirjeldaksid seda natuke?

(**BK17**) Ongi sihuke soliidsem härrasmees, viisakalt riides.

Sai kõik öeldud sellega?

(**BK17**) Vist jah.

Mhm, kas keegi lisab või võtame järgmise? Võtame järgmise. Number seitse. Selline prillidega vanem daam. Kas keegi tema kohta pani kindla jah'i? Jah teadlaseks, jah inseneriks?

(**BJ18**) Jah teadlane.

(**BA17**) Ma panin ka teadlane.

(**BM17**) Ma panin ka teadlane.

Jaa. BK17?

(**BK17**) Ma panin võib-olla mõlemale.

Aga jah - miks te arvate niimoodi? Põhjendage palun. Tuli päris mitu kindlat jah'i. Milline ta on näiteks oma iseloomuomadustelt?

(**BJ18**) Vallaline - vallaline naine.

Jaa. Veel?

Ta ei taha, noh, ei taha mingeid suhteid luua. [naeravad] On oma tööle keskendunud.

Kuidas veel see paistab?

(**BM17**) Rahulik. Haritud. Endast lugupidav.

(**BA17**) Talle meeldib niimoodi elada. Tal on üks kass kodus ja...

(**BH18?**) Võib-olla mingi sõbranna kuskil...[naeravad]

(**BK17**) Töönarkomaan.

(**BH18?**) Ei pruugi. Võib-olla ta on üles töötanud ennast juba, ongi rohkem nagu liini peal...

(**BK17**) Ma arvan, et ta elab ainult töö nimel.

Sellepärast tal sõbraks ongi vaid kass. [naeravad]

Ta tundub töökas, aga tundub natuke üksildane?

Jah.

Et kass on sellepärast, et tal...

(**BA17**) Seltsi oleks...

seltsi oleks? Perekonda ei ole, abikaasat ei ole, sõpru ka ei ole?

Töölalased sõbrad on.

Siis järgmiseks meil on number kaheksa - noormees, selline lustakas.

(**BH18?**) Koit Toome.

(**BM17**) Koit Toome ja Uku Suviste vahepealne.

Nii - kas keegi temale märkis kindla jah'i või kindla ei?

(**BH18?**) Võib-olla.

Ei, ei.

(**BA17**) Ma panin mõlemale ei.

Ma ka.

(BK17?) Ma panin inseneri jah.

Ma panin ka inseneri jah.

Nii. Ma küsin kõigepealt, et miks tundub, et ta võib olla insener? Mis selle kasuks räägib?

(BM17?) See, et ta kannab lipsu.

Nii. See on soliidne välimus?

(BM17?) Jah, et tal on märkmik või mingi raamat - ma ei tea, ma arvan, et see on märkmik. Siis ta näiteks... ma ei tea, tal on seal mingeid üleskirjutusi, midagi...

(BA17) See on blacklist...(naer)

BK17, oskad sa lisada midagi?

(BK17) Jah'i poolt ma küll ei oska midagi.

(BA17)... aga inseneri poolt?

Okei, aga tuleme siis ei juurde - teie arvasite ei, sina arvasid võib-olla?

(BJ18?) Ta on liiga noor, inseneri jaoks liiga noor.

Okei.

(BA17?) Tundub selline kooliõpilane alles. Või... ülikoolis alles.

Mhm. Aga kui ta ülikoolis oleks, kas ta siis sobiks, kui ta näiteks õpib?

Mine tea jah....

Okei. Võtame järgmise. Number üheksa - mis te tema kohta arvasite, on kindlaid jaa'sid, kindlaid ei'sid?

(BM17) Insener - ei.

(BH18?) Inseneril on ei. Aga teadlane - võib-olla.

Mingi kultuurialane tegelane. Kultuuriteadused.

Okei. Miks sa arvad, et kultuuriteadused?

(BH18) ehted on sihukesed, jah.

Aga miks ta ei võiks insener olla?

(BM17) näojoonte poolest ei tundu. Sisetunne.

Okei - ta on liiga selline... ta naeratab sellel pildil

(BH18?) Pigem ta ei ole nagu teaduseinimene, vaid talle meeldib rohkem ühiskondlik sihuke... et ta otsib nagu huvitavat sellest, insenerid peaks ikkagi olema millegi matemaatilise poole, tema paistab sihuke rohkem... humanitaar.

Okei. Kas keegi omab teist arvamust?

(BJ18) Ta võib mõlemat olla. Kunagi ei või teada.

Okei. Miks sa arvad, et kunagi ei või teada?

(BJ18) Ta sobib kuidagi mõlemale. Aga ma arvan muidu, et ta on rahvalaulja või rahvatantsija.

Aga kas sa kujutaksid ette sellist naisinseneri? Tuleb samamoodi tunkedes, nagu sul enne see võrdluspilt oli?

(BJ18) [naeravad] Äkää, ta on selline teistsugune insener.

Jaa... milline näiteks?

(BJ18) Ta lihtsalt räägib mingeid jutte, paberi pealt. Ise ei tee midagi [naeravad].

(BA17) Ongi vist koorilaulja, olen näinud kuskil.

Ta on vist koorilaulja jah.

Sul on laulukoorist, kõik näod teada [naeravad].

Nii, kas teil on mingeid mõtteid veel selle daami kohta?

(BH18) Täiesti sihuke tavaline. Mõlema kohta ei.

Okei, siis meil on number kümme, selline härrasmees prillidega. Kas ta sai mõne kindla jah'i või kindla ei?

(BK17) Teadlase panin ei.

(BM17) Ma panin ka mõlemad jah.

Jah, palun rääkige natuke lahti, miks teile tundub nii?

(BA17) Noh, tulistage nüüd.

Kõik võivad algust teha. Olge julgemad! Lähme tempokamalt edasi...

(BH18) Kaldub ikka teadlase poole, tark nägu selline...

Eh, tal on kaks sõrmust.

Tal on kaks naist kah [naeravad].

(BA17) Äkki ta on see mitmenaisepidaja?

(BM17) Tundub rohkem selline rahvateadlane, väga teaduslikult...

(BH18)aga samas võib-olla kodus nokitseb, vaatab...

(BM17) Tundub nagu... BJ18 Pehk. Orelipoiss.

Et sihuke kultuurimees või?

(BM17) Ei tea ju. Ei kultuuri poole ma ei... ta on rohkem selline garaažisnokitseja.

Keegi arvas, et ta on insener ka, jah?

(BH18) Jah. Omal alal. Aga ta nagu eriti ei hari ennast edasi, paistab olevat sihuke ühe koha peal tammuja.

Okei. Nii. Me enne rääkisime sellest, et kui te peaksite valima siit kaks inimest, kes on teadlased ja kaks inimest, kes on insenerid - siis nemad tundusid kõige tõenäolisemad, 4 ja 6, et võiks olla teadlased? Kas insenerid... kes võiksid siit olla insenerid?

No neli ka

Seitse...

Minu arust ka seitse kindlasti võiks ära teha selle.

Minu arust teadlased võiks olla üks ja kuus.

(BM17) Ma paneks teadlasteks seitse, kuus ja neli. Ja... insenerideks vist samad. On nagu natuke sarnased.

Kuidas teile tundub?

(BA17) Neli ja kuus tunduvad kõige rohkem sobivat, seitse on sihuke kahtlane...

(BK17) Teadlasteks kuus ja neli, inseneriks seitse ja neli.

Mhm. Kes siit kõige kindlamalt on nii-öelda valemängijad, mingi muu ameti esindajad?

(BA17) Kolm.

Kolm.

Jaa, selles saite kokkuleppele...

Kolm ja viis ka...

Viis ka, jaa...

Kaheksa.

Veel pakkumisi?

Paneks üheksa ka.

Okei, kõik on nõus. Kena. Esimese ülesandega saime ühelepoole. Lähme edasi järgmisega - järgmiseks teemaks on erinevad ametid ja nende erinevad aspektid või kriteeriumid. Et... ma olen ette valmistanud sellise tabelikese, kõigepealt saate oma arvamuse kirja panna ja siis saame selle üle arutada. Nii, esimene palve oleks teile see ülesanne läbi lugeda ja siis seal tulbas on kriteeriumid palk, huvitavus, mainekus, ühiskondlik olulisus ja arenguvõimaluste pakkumine. Kas siit on midagi puudu - midagi, mis on teie jaoks hästi oluline, aga mida siin ei ole kirjas?

(BH18) Aeg. et ise saaks aega planeerida.

Sa mõtled nagu aja planeerimine? Kas keegi tunneb veel, et midagi on puudu?

(BH18) nojah...

(BA17?) Keskkond äkki või?

Töökeskond? Kas sa mõtled siin pigem inimesi või pigem masinaid?

(BA17) Inimesi pigem ikka.

Mhm, et see on pigem nagu kollektiiv? Jaa. Kuidas teile tundub? Kas me võime need siia lisada, või te pakuks ise siia midagi välja?

Lisame

[Paus] Juba läbi tund või?

Tundub nii. Kuidas me nüüd teeme teiega - raamatukokku tuleb vahetunnis siia järjest inimesi ja...

(BK17) See vahetund on niikuinii viis minutit ainult.

Viis minutit ainult? Aa, noo siis jõuab. Me võiksime viis minutit puhata.. või teeme ära? Hääletame? Kas keegi tahab vahepeal minna väga välja? Sina tahad?

Jah [naeravad]

Kas lepime kokku, et teeme väikese pausi? [naeravad] Teeme siis väikese pausi ja jätkame peale vahetundi.

Tavai.

[Hiljem] Kas nüüd sai vahetund läbi või?

Jah.

Okei. Ma nüüd mõtlen natuke, kuidas... Me peame rääkima kõvema häälega natuke, sest see... võtab kõik nagu peale, selle tausta ka. Ee... okei, läheme edasi. Kõigepealt on teile jälle selline ülesanne, kus tuleb natuke ise nuputada ja kirja panna ja siis arutada. Et selline tabel siis, me võiksime siia lisada need kriteeriumid, mis BA17 ja BH18 välja tõid, ehk siis - saab aega planeerida; ja teine on - kollektiiv. Ehk siis töökaaslased. Ja siis ma palun teil hinnata kõiki neid ameteid, mis on siin üleval reas, nendes kriteeriumites - viie palli skaalal. Ja siis... teeme arutelu. Tundub selge see ülesanne?

Jah.

[Hiljem] See kolmas ka?

Ei, siin me võiks olla natuke... natuke aega jätta. Aga ma näen, et BJ18il on ka valmis. Tahate hirmsasti edasi teha? Siis ma võin sisse juhatada, aga siis teeme edasi üks ülesanne korraga, sest me peame niikuinii teisi järgi

ootama. Et... see kõige viimane on selline enda tuleviku kujutlemise ülesanne ja te peate ennast kujutlema nendesse rollidesse, mis teile antakse; ja siis vastavalt kirjutama sõnu juurde - mõnel pool on vaja omadussõna, mõnel pool vaja lihtsalt lauset lõpetada. Et kui te olete valmis, siis tõesti - täitke ära. Kui vahepeal tekib mingeid küsimusi, siis kohe küsige. Kui midagi jääb selgusetuks... [Hiljem] Kas tabeliga olete saanud kõik ühele poole? Nii, siis ma laseks BH18l ära lõpetada lause ja läheks edasi. Kuidas seda tabelit täita oli - oli see pigem kerge või raske või...

(BM17) Tüütu pigem. Nii palju erinevaid ameteid ja... nagu suhtelisust oli raske luua, sest need on nagu erinevad. Okei. Mis see suhtelisus tähendab?

(BH18) No et ametnik ja... et see oleneb, see hästi palju oleneb mis tase on, et võib olla väga erinevaid. Erinevalt saaks võtta seda kõike, oleneb just, kuskohas ja sihukesed "aga"d tekivad.

Okei. Me võime vastu rääkida siin. Aga nüüd võiks hakata käima asi niimoodi, et me võiksime rääkida nende kriteeriumite kaupa - et samamoodi, kõik erinevad arvamused - ühte moodi arvamused on olulised, et kui keegi midagi ütleb ja teie arvate hoopis vastupidi, siis tasub seda kindlasti välja öelda. Nii. Et... Võtame siis näiteks esimeseks selle palga. Et... millised nendest ametitest tundusid teile väga hea palgaga, millised madala palgaga, millised sellise keskmisega? Kes soovib algust teha? Äkki BH18 siit?

(BH18) No... ametnik, siis on päris hea palk... koos ettevõtjate ja inseneridega... ja siis... jah, need ongi - et ettevõtjad, insenerid ja ametnikud - neil on kõige suuremad palgad. Ma arvan olevat.

(BA17) Programmeerija ka... Praegusel hetkel on see arvutiteadus väga hästi tasustatud.

(BM17) Ametnik ja teadlane...

(BJ18) Teadlane ja insener...

Mhm... BK17 ei ole midagi öelnud - mis sa märkisid kõige kõrgemaks või kõrgeks?

(BK17) No, insenerid, moekunstnikud; modellid ka, ma usun - tipptaseme modellid...

Okei. Ee... oskate põhjendada, miks... no sina ütlesid, et programmeerimine tõenäoliselt on hästi tasustatud. Ee... kust te seda teate? Mille põhjal sa seda arvad?

(BA17) No... elu on näidanud, et praegu need IT-teadlased saavad ikka keskmisest palju suuremat palka ja...

Kuna neid ameteid on nii palju, vist on lihtsam ikkagi võtta üks ette ja siis käia kõik need kriteeriumid läbi - tundub nii vist parem, siis on konkreetsem? Hakkame algusest siis. Nii - ametniku kohta oli juba kuulda, et enamus märkis selle kõrgeks või pigem kõrgeks? Mhm. Siis... kas ametniku töö on huvitav?

(BM17) Oleneb, oleneb kõik inimesest, enamus inimesi ei läheks tööle sinna kus tal ei oleks huvitav see töö tal. Aga paljud elavadki ainult selle peal, et... neile on oluline see, et peab olema kogu aeg see raha või töö, mille eest saad raha ja elada selle eest. Aga see on ju mõttetu suht... minu meelest.

Mis mõtted teil veel on? Kas ametniku töö on pigem huvitav või ebahuvitav?

(BK17?) Ebahuvitav.

Mispärast?

(BK17?) No mingi areng... mis koha ametnik on, et... kui sul on mingi otsustusvõime, siis saad võib-olla mingeid asju ära teha ja tunned ennast vajalikuna, aga kui oled lihtsalt mingi tühi nühkija seal raha pärast, siis mõttetu.

Kas keegi tahab lisada midagi, vastu vaielda? Pigem olete nõus?

Jaa.

Mhm. Siis mainekus?

(BJ18) Mis selle all mõeldakse - ametniku mainekus?

Kas see amet on mainekas amet? Kas on mainekas olla ametnik?

Kindlasti.

(BH18?) Pigem mitte, ma arvan.

(BA17) Mina arvan küll, et on.

Jaa?

Ma arvan ka, et pigem on.

Pigem jah.

Mistõttu?

On ka hullemaid ameteid. [naeravad]

Aga miks sa arvasid, et ei ole mainekas?

(BM17) Ma arvan seda, et see ametnik on pigem riigiametnik ja siis riigiametnikke nagu vaadatakse võib-olla halvustava pilguga millegipärast.

(BK17?) Tuli maksuametnik meelde [naeravad].

(BA17) Mainekus kadunud.

Jaa... veel arvamusi? Võtame järgmise siis. Ühiskondlik olulisus - kas see on ühiskondlikult oluline?

Kindlasti.

(BA17?) Kuna riigi poolt määratud, siis ikka on.

Arenguvõimalusi pakkuv?

(BK17?) Mitte väga.

(BM17) Oleneb kõik sellest, kus ja mis.

Et see võib olla erinevatel erinev?

Mnjah.

Jaa

Okei. Siis ajaplaneerimine?

(BK17?) See on vist kindel ametnikel enamasti. Et enamik ametnike töö on ju kaheksast viieni või üheksast viieni...

(BM17) Jaa, aga nojah, neil on täis see koguaeg mingit... tambib ringi seal...

(BH18) nad saavad ikka ise määrata oma asju mingil määral seal. No mingid kindlad asjad on, loengud või asjad, kongressid...

Okei.

Aga jah, nad saavad ise panna oma ajaplaani paika, millal neil mingid asjad on.

Kollektiiv kuidas võiks olla?

Individuaalselt kõik seal, mingi omaette.

Keskmine

Samas nagu... kui ta peab koostööd tegema...

Nojah, ongi täpselt nii palju, et endal kui vaja on, niipalju pead koostööd tegema. Ja siis et umbes sind mäletatakse ja saad ringis olla ja et mingeid võlgu ei oleks sul ja ...

Okei. BJ18, soovid sa midagi lisada?

(BJ18) Ei.

BJ18 ei taha seda ametit muuta, ta tahab ise saada ametnikuks. [naeravad]

Okei. Järgmisena on meil ettevõtja - kuidas ettevõtjatel võiks palgaga olla?

Hea.

(BH18) Nii hästi kui ette võtta, nii hästi on. [naeravad]

Nii, kas keegi kirjutas ka madal?

(BH18) Siis ei ole ettevõtlusel mõtet, kui madal on.

Ei kirjutanud - kõik kirjutasid, et kõrge? Okei. Huvitav?

Ma arvan, et enamus inimesi tegeleb selle ettevõtmisega, mis talle tundub huvitav ja...

(BA17?) Oleneb ettevõttest.

Kui sa teed mingit suva asja...

Aga kuidas sulle tundub, kas see on huvitav, kas sa tahaksid olla ettevõtja?

(BA17) Jaah. Mingil ajal küll, jah.

(BH18?) Mina valiksin ka selle suuna.

Okei. BA17, jaga meiega palun enda tunnet?

(BA17) Parem mitte.

Parem mitte - sulle ei istuks?

(BA17) Jah, see on nagu... aah, ma ei oska öelda.

Misasja?

Tundub liiga raske või keeruline või...?

(BA17) Ei ma ei usu, et ta raske on, aga... kindlasti on väga tüütu tegeleda sellega.

(BH18?) Miks?

(BA17) No mul isa oli ettevõtja ju. Noh, poodidega.

[...] turustas või?

(BA17) Eino oli oma pood, ja siis... no see oli ikka tüütu iga päev tegeleda sellega. Iga päev nõudis tähelepanu ja...

(BM17) See on võib-olla see ju, et mingi suvalised, ootamatud asjad tekivad - ou ou mida, keegi röövib su poodi [naeravad].

(BH18) Aga sa võid olla sihuke ka ettevõtluses, et sa nagu töötad end mingi aja üles ja siis paned nagu pulgad ise käima - võtad alltöövõtjad. Et ettevõtlus sellel tasemel.

(BA17) Aga sul peab endal ikkagi kontroll olema.

Jah, jah, siis sa käidki, sõidad läbi sealt, vaatad - mingi värk on, aiaiai.

Kas see tundub huvitav?

(BH18) Mulle tundub. Inimestega suhelda ja... see mängulisus on ka mängus, kui sa nagu oskad kontakte luua ja...

Kas keegi arvab ka, et see on ebahuvitav töö pigem? Ei.

Mainekus? Kas ettevõtja olla on mainekas?

(BA17) Pigem mitte, ma arvan.

[...] [naeravad]

(BA17) No ettevõtjaid on palju ja... minu arust küll nagu ei ole.

Et sa ei paista kuidagi välja?

(BA17) No ma arvan küll mitte, kui sa oled nagu keskmine ettevõtja. Aga need suured, no... need muidugi paistavad välja.

Kas keegi arvab teistmoodi? Tundub, et pigem ei ole mainekas?

(BM17) Pigem on või on.

(BH18) No kui sa oled end ikka suht üles töötanud, siis inimesed ikka vaatavad, et mis võimekas inimene...

Mhm. BK17, sulle tundub kuidas?

(BK17) Mmm. Pigem mainekas.

Siis on ühiskondlik olulisus.

(BK17?) Jaah, see on kõrge.

Millepärast?

On vaja ettevõtjaid.

(BJ18) Maksutulul - meie koorem langeb neile ning samas nad tagavad ka - kui mingi ettevõtlusega tegelevad - tagavad ka impordi ja ekspordi...

...töökohti...

Tähendab - on siis ühiskondlikult olulised, oleme kõik päri?

Jaah

Arenguvõimalusi pakkuv?

(BM17) Kindlasti - kui sa tahad teiste ees konkureerida, siis sa pead mingeid uuendusi tooma, arendama enda ettevõtet; mingeid muudatusi läbi viima...

Mhm. Kuidas on ajaplaneerimisega?

(BA17) See aeg on suht... nadilt; sul jääb aega väheks.

Mis see tähendab?

(BH18) Pole midagi kindlat, võib koguaeg kõik muutuda; kellajaliselt võid niimoodi töötada, et pead koguaeg mingis graafikus olema - sinu kindel graafik ja siis vahepeal vabaeg, ka...

(BA17?) Samas kui sa oled mingi kõrgele töötanud, võtad mingid vennad tööle...

(BH18) Siis ongi, aga kui sa algul, algul sa pead ju konkureerima.

Aga kollektiiviga - kuidas lood?

[...] kollektiiv...

Nojah, ma ei tea...

(BH18) Osahingud, aktsiaseltsid...neil on kollektiiv ettevõttel....

Mõned on võib-olla suured, mõned väiksemad ettevõtted?...

Üksinda on vist suhteliselt raske ette võtta?...

Kollektiiv on tegelikult väga oluline, nendega sa teed midagi...

(BA17) Oleneb ju nendest töötajatest näiteks, kes sul on...

Üldse, kaaskollektiivist ka, nagu kaasettevõtjatest, kui sul on jagatud ettevõtte... et seal on väga tähtis see.

Et see tundub oluline? Kas keegi märkis ka, et ei ole väga oluline, et võib ükskik ettevõtja ka olla? Ei. Siis järgmine on insener. Alustame jälle palgast.

Kõrgelt tasustatud.

Kõik arvate nii? On teil mõni tuttav insener või... kust te teate seda?

(BH18) Ehitusinsener on, ta on mul mu onu või mingi... keegi...

Ühesõnaga on keegi tuttav jah?

(BM17) Aa jaa jaa, mul sõbra isa on...on mingi värk, ta on ka insener ja ta pidi ka päris head palka saama.

Üldmulje on nihuke, et saab.

On see huvitav töö?

No suht võiks olla.

Võib-olla pärast on endal vaadata, et mis ära tegid. Kindlasti on huvitav.

Ma arvan, et mingi tööetapis ka...

Jah, raske võib ka olla...

Mhm. Kuidas teile tundus, BA17, BJ18? Et on milline? Väga huvitav?

(BJ18) Viis. Jaah.

Aga mainekas kah?

(BJ18) Jaah. Peaks olema.

Kuulge mul on tunne, et te hakkate ära kustuma.

(BA17) Ei hakka...

Mul on mõned kommid kaasas. Teeme sihukese ergutustiiru, et siis... see tabel on natuke tüütu. Läheme temaga kiiresti edasi ja saame sellega ühele poole. Võtke palun kommi... ja kus me pooleli jääme... insener ja mainekus juurde - kõik vist ütlesid, et pigem on, jah?

Pigem on jah.

Pigem on mainekas. Aga ühiskondlik olulisus?

Vajalikud.

Mis numbrid teil on seal lahtis?

Neli.

(BA17) Neli.

Mul on viis.

Arenguvõimalusi pakkuv?

Kindlasti.

Jah.

Aja planeerimine?

(BA17) See on minu arust kõrge.

(BH18) Mul tekkis, jah, seoses sellega... et ikkagi sina ütled, millal sa saad tulla ja millal...

(BA17) On vaja kohtuda paljude erinevate inimestega ja kooskõlastused ja asjad saada - et nagu aega on vaja planeerida ikkagi.

Kas insenerid peavad seda tegema?

(BA17) Jah, insener kooskõlastabki kõike.

Kui sa lähed sinna, mingi objekt antakse, sa pead selle paika panema... sa lähed sinna, ütled, mis kellaajani oled, seal maksab sulle tunni hinda ja... saad nii palju, et... ei ole nii või?

(BA17) Ma ei tea, keda sa inseneri all praegu mõtled.

No kui mingi ehitusinsener, räägid, mida peaks arvestama...

(BA17) No ehitusinsener koostab selle plaani ju, projekti...

(BH18) No siis sul on mingi tähtaeg ju, millal sa teed seda...

(BA17) Jah, ja siis on vaja üle vaadata veel ja... allkirjad ja kõik asjad.

Samas sa ei tea, kui sa oled insener - sa ei tea ju kõigest asjadest kõike ka; pead mingid asjad täpselt välja arvutama, siis pead ka ikkagi spetsialistiga kokku saama...

See tähendab siis seda, et saab aega planeerida? Nagu paindlik on tema töö?

Pigem jah.

Samas saab ise ka valida oma tööaja, millal sa teed - kui sa võrdled mingi laotöölisega, siis see peab ikka olema viiest kuueni seal...

Viiest kuueni? [naeravad]

Aga kellegile tundub, et on nagu selline kellast kellani insener ka olemas? Ei tundu? Olete nõus teistega?

Ei ole jah.

Nii, ja kollektiiv? Kuidas on tema töökaaslased?

(BA17) No ma arvan, et kõrge. Töökaaslased peavad olema ikka samal tasemel vähemalt...

Okei. Siis järmagine on meil modell. Kuidas modellidel palgaga on?

Oleneb.

Oleneb väga.

Jaa - millest oleneb?

Mis modell sa ikkagi oled.

Tippmodellid saavad päris hästi palka. Siin Pärnus kohalikud modellid ei saa midagi.

Okei. Kas see töö on huvitav?

Jah.

Mis selle teeb huvitavaks?

(BH18) No kui inimene tahab modelliks, siis ta ise valib selle tee. Nad ei ole sunniviisiliselt. Et kui midagi teha ei ole... siis peab ikka huvituma sellest.

Kohtad väga palju erinevaid inimesi töölt ja erinevad olukorrad ja....

Kas see on ka mainekas töö?

Ei tea... mitte väga.

Mispärast?

(BA17) Ei tea... modelle seostatakse... nad ei ole... väga targad.

Täpselt [naeravad]

Et pigem nad ei ole väga palju jõudnud õppida või?...

(BA17) Neil ilu on peamine, mitte mis siin sees on.

Kas nad on ühiskondlikult olulised?

(BH18) Ei, eriti [naeravad]

(BA17) Saab ilma ka hakkama.

Mispärast? Ilu ju päästab maailma...

Ma ei tea, see ei ole minu meelest ilus, need modellid... need ei ole mingi...

(BM17) Ei no nad ühiskondlikult...

(BA17) Sa ikka otsid, kust saaks kinni võtta?[naeravad]

(BM17) Jaa, BA17, jah.

(BH18) Pigem nagu ei juhtuks midagi, kui neid ei oleks, aga mingil määral neid ikka on... samas kui mingi insener ära jääb, siis oleks nagu tükk tegemist, pead otsima selle uue, aga... ilumaailm on sihuke rohkem kõrvaline.

(BK17?) Võib olla, aga ei pea olema.

Mhm. Aga kuidas arenguvõimalustega on modellitöös?

Natuke on.

(BA17) Ainult ilusamaks saada?

BJ18 muigab nii kavalalt - mille peale sa mõtled?

(BJ18) Modellide. [naeravad]

Meil on kaks kriteeriumit nende kohta veel - on ajaplaneerimine ja kollektiiv...

(BH18) Ajaplaneerimine on suht null, kollektiiv on suht lahe

Võib-olla.

Et ajaplaneerimine - väga planeerida ei saa oma aega?

Ma arvan küll, jah.

Raske...

Ei tea ju kunagi, kaua aega võib minna mingi asjaga, mitu pilti pead tegema... kuidas need välja tulevad ja nii edasi.

Kas keegi arvas teisiti?

Mkm.

Aga kollektiivi kohta?

(BH18) Kirju.

Kirju? Kas kõik on nõus BH18ga, et kollektiiv on huvitav ja väga hea?

(BH18) Eino ei pruugi alati hea olla, kirju...

Vahest hakkab [...] kui sa kellegagi mingi lepingu sõlmid mingi aeg... mingi..

Mhm. Siis järgmine asi on meil ka moega seotud elukutse - moekunstnik. Hakkame jälle algusest peale. Pal

(BA17) Keskmisest kõrgem ikka

(BK17?) Pigem kõrge

Kõik arvasid niimoodi - kas keegi...

Jah

Jah.

Pigem kõrge.

Pigem kõrge... aga huvitavus?

Suht huvitav. Mõtteid teostada ja... väljendada.

Et ta saab ise välja mõelda ja teha, seda mõtlete?

Jah.

Te olete kuidagi väga ühel nõul viimasel ajal! [naerab] ju siis ei ole kellelgi vastu vaielda. Kas see on mainekas amet?

Ühiskonnas on suht vist

(BA17) aga eriti küll mitte. No see on samamoodi, nagu modellidel. Nad loovad neid riideid modellidele ju selga või mis nad seal...

(BH18) Võib-olla laiale turule ka mingil määral ja...

Et pigem tundub, et see ei ole väga mainekas? Nii ja naa. Okei. Ühiskondlikult oluline?

Ei.

Ei.

(BA17) Ei.

Pigem madal.

(BH18) Pigem sotsiaalselt, ühiskondlikult... ühiskonnas väga ei aita...

Kas moekunstnikul on arenguvõimalusi?

Jah.

Ikka.

Ajaplaneerimine ja kollektiiv?

(BH18) Väga head. Mõlemad.

(BA17) Neli.

(BM17) Mul on neli ja viis.

Pigem on head? Nii. Siis järgmine on meil müügidirektor.

(BH18) Suht mõtlemapanev [naeravad]. See on sihuke vajalik, edasi anda mingeid asju, aga...

Aga kuidas ta teenib?

(BH18) Hästi...

(BA17) Samamoodi - oleneb, et...

Mhm. Oleneb millest siis?

Kui suur ettevõtte on, näiteks...

(BA17) No ja mida sa üldse müüd...

Aga kas tema töö on huvitav?

Ei.

Mispärast ei ole?

Sa pead igast päevast päeva mingitele inimestele selgeks tegema, mis nad pidid tegema, mitte...

Numbrid ja paberid on võib-olla...

Et liiga palju sellist?... Tehnilist tööd?

Tuim töö, jah.

Mhmh. Aga mainekas?

Ei. [naeravad]

Jajaah, see on sihuke... [...]

Kõik arvavad nii? Ei ole midagi erimeelt? Aga... ühiskondlikult oluline?

Ei. [naeravad]

Mitte-oluline.

(BA17) Veidi on ikka - et poodides oleks erinev kaup ja...

Mnjah.

Mis numbreid veel oli - üks, kaks oli...

(BA17) Kolm.

Teised?

Kaks.

Kaks.

Kolm.

Aga arenguvõimalusi - kas tal on?

(BA17) Kindlasti on.

Müügikoolitus - et kui ta selle kuidagi ära moosib... see on.

Aga ajaplaneerimine ja kollektiiv?

Ei - ajaplaneerimist ei ole, kollektiiv on ka suht halb...

Kollektiiv on kindlasti väga halb, ma arvan...

Miks halb?

No mingi võistlemine ja [naeravad]

...kaheksa last...

..."ma ei saanud tööle tulla"... [naeravad]

Aga ajaplaneerimine - halb sellepärast, et...?

Kontoritöö - istud seal hommikust õhtuni, lähed koju ja siis hommikul jälle.

(BH18) Ma ei usu, et kontoriski - kuskil lao nurgas istud seal hommikust õhtuni [naeravad]

Nii, järgmiseks on meil programmeerija. Juba tabeli lõpp paistab. Programmeerija - enne sina, BA17, ütlesid, et programmeerijad teenivad hästi?

(BA17) Jah.

Teised - mis numbreid te kirjutasite?

Kolm.

Kolm.

Kolm.

Neli.

Selline keskmine?

Sa võid mingi suvaline õli ka olla. [naeravad] Kuski mingi... teed mingi kodulehti...

(BA17) Aga teenivad hästi!

...kuu aega teed, saad mingi viis tonni [naeravad]

Et see on ka suhteline, jah?

Jaah.

Neil, kes Skype'i leiutasid, on laksust mingi miljard taskus; kui mingi kodulehti leiutad, siis on...

See on mingi, ma ei tea... mingi tolmuimejat...

Aga kas see on huvitav?

Ei.

Oleneb - kui sa mingi fanatt ei ole...

(BA17) Enamus on mingid fanatid ju

No mõni ei ole ka ikka, mõni leiab end...

Arvutiguru oled, siis sul on võib-olla jah huvitav teha.

Kas on mainekas olla programmeerija?

Ei.

(BH18) Emal on suht kahju, kui programmeerijaks lähed [naeravad]...

Mingi patsiga poiss.

Aga raha saab hästi?

Ei... suhteline...

Mhm. Kas nad on ühiskondlikult olulised?

Jaa.

Jah.

(BH18) Seda kindlasti.

Mispärast?

Nii harjunud selle IT-ühiskonnaga...

Kui neid programmeerijaid ei oleks, mis teed siis? Pole kodulehti siis... mis ma nüüd teen?

mingi arengumaades väga vist ei huvita, kui netipoodi ei ole, niikuinii pangakaarti ei ole. [naeravad]

Aga kuidas neil on arenguvõimalustega?

(BH18) Suht arenevad, kogu aeg.

Peavad õppima juurde hästi palju?

(BA17) Üle keskmise, ma arvan.

Okei. Aga ajaplaneerimine ja kollektiiv

Viis ja üks.

Miks nii?

No vahest vaja WoW'i mängida või midagi [naeravad]... nad saavad oma aega ise planeerida; ise tead, millal kodulehte teed, tähtaeg on vist ees, aga... kollektiiv...

Pole!

[...] [naeravad]

Ühesõnaga nad on sihukesed eraklikud pigem, teevad oma tööd pigem üksinda? Nii. Siis meil on teadlane. Palk?

Pigem kõrge.

(BH18) Eesti suhtes madal, välismaal kõrge.

(BA17) Ma pakuks, et pigem kõrge.

Kokkuvõtteks tuleb ikka kõrge vist, jah.

BJ18, sul on ka... viis?

(BJ18) Mul on kõik viis teadlasel.

Kõik viis? Oi. Eee... huvitav - kas on huvitav?

(BA17) Kindlasti! Muidu ei viitsiks teha.

Mhm. Kas on ka mainekas amet?

(BA17) Jah, kindlasti.

(BH18?) Mainekam kui IT-mees.

Millepärast? Mis teeb selle mainekaks?

(BH18?) Kuidagi ühiskondlikult väga tähtis ja ühiskond vaatab sellele mainekalt...

Hindavad seda, jah...

Sina panid ka viie?

Mhm.

Kas keegi pani mingi muu numbri?

(BA17) Ma panin neli.

Ma panin ka neli. Ma ei tea miks. See on peaaegu viis. Neli pluss siis...

Okei. Ühiskondlikult oluline?

Jah.

Jah.

Kõik on sellega...?

Jah.

Mhm.

Nemad toovadki uuendusi meie ühiskonda. Insenerid ja teadlased.

Okei. Siis arenguvõimalusi pakkuv...

Jah, ikka, ma arvan...

(BA17) Mingi määral kindlasti.

Muidu ei oleks teadlane, kui kohapeal tammud.

Ajaplaneerimine ja kollektiiv?

(BA17) Mmm... paneks kolm ja viis.

Kuidas neil on ajaga - kolm tähendab seda, et...?

Ma panin ka kolme...

Neil nagu ei ole erilist võimalust, ma arvan, aega väga palju planeerida...

Kollektiiv ma panin neli, see on suht huvitav...

Aga milles see väljendub, et neil ole väga aega planeerida?

(BA17) No neil on vaja ikka, noh, koguaeg on vaja tööd teha, et... nad ei saa ju minna, et oh, ma nüüd lähen koju ja tulen paari tunni pärast tagasi ja teen

....et leiutan edasi...

Okei. Ja kollektiiv?

Neli.

Viis.

Pigem oluline?

Mhm.

(BA17) Kindlasti.

Millepärast?

(BA17) No ei saa lollide inimeste keskel teadustööd teha.

Peab teistega tegema siis koos?...

Arutama ja...

No kui sa mingi kõrguurija oled, siis pead ikka mingid töötajad võtma...

No see on töö kohta ainult, ega sa temaga ei aruta.

Meil on kaks tükki jäänud siia lõppu veel - on sportlane ja õpetaja. Nii - sportlane, palk?

See ei ole väga oluline...

(BA17) Keskmisest... Andrus Veerpalu on näiteks kaheksa miljonit teeninud.

(BH18?) On vä? Mis ajaga?

(BA17) No siis kui ta on siin seitse aastat on tegelenud sellega tipptasemel.

Ikka maailma mastaabis, mingi, ma ei tea, Tiger Woods või... need ikka...

(BA17) Need on ikka täiesti haiged vennad.

Et see on ka selline suhteline?

Oleneb, kus, mis... [naeravad]

Okei. Aga huvitavus? Kas see amet on huvitav?

Jaa, kindlasti. See on väga oluline.

Viis.

Huvitavus viis, jah.

(BH18?) Ma ei tea, väga hästi ei kutsu.

Mainekas? Kas on mainekas olla sportlane?

Jaa.

Muidugi.

Ikka.

Aga kes ütles... ma nüüd kuulsin korraga jah ja ei.

Kes ütles ei?

Keegi ütles ei?

(BA17)[...]?

(BJ18) Ei, misasja? Oot ma kerin lindi tagasi...[naeravad]

Ei, seda ei ole vaja, ei... mina näiteks arvan küll, et... mina ei tea, mina ei oleks sportlane.

(BA17) Ma ka ei oleks. Aga...

Mainekas ikka.

Eesti ühiskonnas, siin meeldib mingi sport ja mingi...

Sport ja kultuur...

Mhm. Aga mis numbrid te panite?

(BA17) Mina panin... ajaplaneerimise panin kaks.

Aga just selle... mainekusse?

(BA17) Viis.

Neli.

Neli.

BJ18 - mis sa panid?

(BJ18) Viis.

Mhm. Ühiskondlik olulisus?

Üks.

Ei ole ühiskondlikult oluline?

(BH18?) Ma panin neli, sest Eesti riik väärtustab neid...

(BA17) Mnjaah, ma panin ka neli...

Tutvustavad mingit kultuurivärki...

Okei, niiet sellega on ka nii ja naa...

Et mingi väga [...] [naeravad]

Kas arenguvõimalusi on?

No mingi teatud piirini - siis sa pead hakkama mingi millisekundite taga...

Ajaplaneerimine ja kollektiiv? Kas sportlane saab aega planeerida?

Mingil määral... kui ta hommikul...

Mingi rāme graafik on, sellel kellaajal sööd ja siis lähed jälle mingi trenni ja siis jälle pead sööma see kellaeg mingi ühe muna ja...

Ja mingi...

Ja magama pead hästi palju.

See on suht paika pandud kõik.

Magama peab ka.

Aga kollektiiv? Kas nende puhul on...?

Oluline, muidu sul ei ole arenguvõimalust.

Treener peab väga hea olema. [naeravad]

Ja viimane on meil õpetaja. Kuidas õpetajal on palk?

Selle ma panin ka valesti...

Pigem keskmine...

Tundub, et keskmine? Nii. Kas õpetaja töö on huvitav?

Jaa, ma arvan küll...

Pigem küll...

Võib-olla.

Kas keegi arvas ka, et on väga huvitav. Jah?

(BA17) Huvitav - kindlasti on.

Mida tähendab huvitav? BH18le tundub, et mitte nii huvitav?

(BH18) Minu jaoks kollektiiv tingib selle. Kui lahedate õpetajate kollektiiv satub... mingid teatud üksikud õpetajad on...

(BA17) Sellest on räägitud küll, et see kollektiiv on, noh, mitmeks jagunenud - et ühed on nagu omaette ja...

Seal tiivas, tagatoas või?

[...] [naeravad]. Päriselt on kaheks jagunenud või?

(BA17) Ma arvan küll, et jah. Kõik ei ole kindlasti ühel meelel seal.

Nii - ma sain ühe kahe, sain ühe viie, mis numbreid meil veel on õpetaja huvitavusele? Õpetaja töö huvitavusele?

Kolm.

Mis numbrid teie panite?

Kaks.

Kolm.

Kolm... niiet igaihel on oma natuke eriarvamus; BA17 vist oli kõige positiivsem?

Jah, BA17 on väga positiivne tegelikult [naeravad].

(BA17) No ma üritan olla.

Aga õpetaja amet - kas ta on mainekas?

Jah.

Jah.

Miks?

Ühiskond on harjunud, et...

Siit saame kohe kätte järgmise punkti - et see on väga oluline.

Jaa... et ta on oluline mille jaoks siis?

Et tuleksid insenerid. [naeravad]

Kas ta arenguvõimalusi pakub?

Jaah.

No natukene...

No kuhu sel [...] minna on? [naeravad]

Nii kõvasti ei tasu rääkida [naeravad]

Tagasi Lihulasse, kust ta alguses tuli...

Aga üldiselt, kui üldiselt mõtled? No see on nüüd üksikjuhtum, aga kui sa üldiselt mõtled? Nagu terve ameti esindajate peale?

Kui mingi uus süsteem tuuakse käiku, siis võib-olla, aga Haridusministeeriumil läheb aega...

Aga praegu pigem ei ole väga?

Äkää.

Keegi teisiti ka arvas? Ei arvanud. Aga kollektiiv?

[naeravad]. Siin see ongi...

... tund läbi.

Peate jooksuma, jah?

...aga teised vist saavad jääda?...

Okei... aga siis... ma kohe kõiki ei tahaks küll lahti lasta, ma tahaks selle viimase ülesande ka ikka ära teha. Meil tüdrukutega läks ka kiireks; ma tahan kahte minutit... sa pead kohe minema või sul hakkab vahetund?

Viis minutit on vahetund jälle.

(BA17) Ma pean bussipeale minema... mul läheb 38 buss.

Ja sina ei jõudnud ka täita?

Ei jõudnud.

Okei. Mis siis teha... siis... teid ma veel ei lase ära, ma võtan teilt kaks minutit. Mul on kahju, et te peate minema, igal juhul aitäh, et te tulite; võtke palun kommi.

Hea meelega jääks... [naeravad]

Nii, aga BJ18 jõudis juba täita; teie veel ei jõudnud, et... Siin tuleb ennast kujutleda tulevikku - aitäh, nägemist - ja mõelda, kui sa oleksid selles rollis või selles ametis, mis sulle seal on antud ja täita lüngad. Mõnedel tahetakse omadussõna ja mõnel pool tahetakse lihtsalt, et sa lõpetaksid laused. [Hiljem] Alusta sealt, kus mõte jooksuma hakkab, natuke nuputamist...

Me arutame läbi ka need või?

Natukene arutame, arutame kahte, mitte kõike.

Okei. [Hiljem] Milliseid me arutame?

Me arutame kolmanda kõige viimast, või tähendab... seda ja seda, neid kahte. Aga ma teeks seda hea meelega siis, kui nemad on jõudnud ka, et ma loodan, et natuke on sul aega veel?... Võtke kommi vahepeal... [Hiljem] Ei tule kuidagi? Ei tule rohkem praegu? Okei, aga siis ma tahaksin seda teha - ma tahaksin kahte lauset kuulda teilt ja siis võtame selle asja kokku ja ongi kõik. Ma palun seda "Kui inimesed kuulevad, kellena sa töötad, siis nad arvavad, et sa oled" - mõlema puhul, nii teadlase kui inseneri puhul?

Teadlase puhul - huvitav, edukas ja intelligentne; inseneril - rikas, püsiv, aga mitte nii huvitav.

Kas tohib küsida, miks sa kirjutasid mitte huvitav?

No insener - ta on rohkem rutiinsem sihuke; teadlaselt nagu küsid, et ooh, mis teed, aga... nojah, insener, misasja...

BM17?

(BM17) Ee, teadlase puhul - et sa oled laia silmaringiga, haritud ja meeldiv; ja inseneri puhul - et sa oled vajalik ja kaks lünka jäi lahti.

Okei, jääb praegu nii... *BK17?*

(BK17) Teadlasel - huvitav, rikas ja väga tark; inseneril - külm, kalkuleeritud ja veidi igav.

Okei. Kuidas teile tundusid kõik need asjad, mis täna siin tegime? Õelge täitsa ausalt, niimoodi nagu arvate?

Keeruline.

Oli keeruline?

Oli küll jah.

Üsna, jah.

Mispärast?

Kurnav nagu... kirjutada... numbreid ja...

Okei. Varem ütlesid - natuke tüütu? Et see tabel on tüütu?

Nii palju erinevaid ameteid, peab panema ennast kõigepealt sinna olukorda, kui sa oleks õpetaja, müügidirektor...

Aga muidu? Koolitunniga võrreldes?

Suht okei.

Parem kui bioloogia.

Okei. Kuulge suur tänu. Võtke palun need kommid veel kaasa. Aitäh, nägemist!

Lisa 6 Fookusgrupi abimaterjal 1
(foto).

